RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945. Första kammaren. Nr 20.

Tisdagen den 8 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3 eftermiddagen.

Herr **talmannen** yttrade: Ärade ledamöter! Det sedan nära sex år pågående kriget i Europa har avslutats. Ehuru vi ännu icke veta, vad den blivande freden kommer att innebära eller huru förhållandena i världen komma att gestalta sig under kommande dagar, är det med största glädje vi alla mottagit budskapet, att krigshandlingarna inställts och att de av Tyskland härtagna folken återvunnit sin frihet. Stor är vår tacksamhet, framför allt till vår vördade Konung och till klok regeringspolitik, över att vårt eget land undgått att dragas in i den förödande världsbranden. Och djupt känna vi det ansvar, som därmed bör följa för vårt folk, nämligen ansvaret att efter måttet av vår förmåga bidraga till återuppbyggnaden i världen, till humanitär hjälp åt folken i de krigshärjade länderna och till återställandet av fredliga förbindelser nationerna emellan.

Med särskild tillfredsställelse ha vi hälsat budskapet, att befrielsens dag nu randats även för våra nordiska brödrafolk. Sedan meddelandet om kapitulationen i Danmark ingått och mötts av oförställd glädje, var det med en viss ängslan, som man motsåg utvecklingen i Norge. Nu har emellertid även detta land, liksom Danmark, undgått att i krigets sista stund göras till slagfält. Med varmaste hjärtan deltaga vi i danskarnas och norrmännens glädje över deras återvunna frihet.

Ordet lämnades nu på begäran till herr **förste vice talmannen**, som anförde: Herr talman! Enligt vad som meddelats kommer Danmarks riksdag i dag att åter samlas. Med anledning härav ber jag få hemställa, att kammaren ville lämna i uppdrag åt sin talman att till danska riksdagen avlåta ett lyckönskningstelegram, vari uttalas förhoppningen om ett framgångsrikt arbete till välsignelse för Danmark och dess medborgare.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls enhälligt.

Justerades protokollet för den 2 innevarande månad.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 290, angående anslag till upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 291, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 292, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 293, med förslag till förordning om provisorisk förstärkning av blindhetsersättningar, m. m.

Propositionen hänvisades, såvitt angick anslag under femte huvudtiteln, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 15, statsutskottets utlåtanden nr 11 och 110—120, bevillningsutskottets betänkande nr 36, första lagutskottets utlåtanden nr 28 och 29 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 37—39 och 41.

Interpellation ang. tidpunkten för avlämnande av återstående kungl. propositioner.

Herr **Schlyter** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! För möjliggörande av en rationell planläggning av utskottsarbetet under återstoden av riksdagen till påskyndande av dess avslutande anhåller jag att till hans excellens statsministern få framställa en fråga, vilka ytterligare propositioner som kunna förväntas bli avlämnade till vårriksdagen med hänsyn därtill att »uppskov skulle lända riket till men», och vid vilken tidpunkt de kunna antas bli avlämnade.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades statsutskottets memorial nr 121, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om fria sommarresor för barn m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.10 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 9 maj förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 14 punkten 1:o) föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och avslag å motionen II: 21, till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen II: 21 eller till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering för budgetåret 1945/46 anvisat ett reservationsanslag av 7 000 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 62.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 396, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 81 ja och 115 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 150 ja och 177 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 14 punkten 2:o) föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt avslag å motionerna I: 203 och II: 327, till Bidrag till ladugårdsförbättringar för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som innefattas i bifall till motionerna I: 203 och II: 327, eller till Bidrag till ladugårdsförbättringar för budgetåret

1945/46 anvisat ett reservationsanslag av 400 000 kronor samt beslutat hemställa hos Kungl. Maj:t om ändring av gällande bestämmelser för bidrag till ladugårdsförbättringar i enlighet med de synpunkter, som i motionerna angivits.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 73.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 397, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 62 ja och 149 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 122 ja och 222 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 14 punkten 3:o) föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och avslag å motionerna I: 88 och II: 152, till Bidrag till uppförande av siloanläggningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och med bifall till motionerna I: 88 och II: 152 till Bidrag till uppförande av siloanläggningar för budgetåret 1945/46 anvisat ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 53.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 398, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 93 ja och 112 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 175 ja och 165 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 99 punkten 1:o) föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, *dels* att riksdagen må såsom Bidrag till vissa kostnader för värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av

110 000 kronor, *dels ock* att motionen II: 240 må anses besvarad med vad statsutskottet i sitt utlåtande nr 8 under punkten 146:o) anfört, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, med bifall till motionen II: 240, avslagit Kungl. Maj:ts under punkten 148:o) av åttonde huvudtiteln framställda förslag.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 75.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 399, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 59 ja och 146 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 116 ja och 221 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 99 punkten 2:o) föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må besluta att motionerna I: 95 och II: 163 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren belutat att, med bifall till motionerna I: 95 och II: 163, till Anordnande av en kurs för utbildning av lärare för hörselsvaga barn för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 3 500 kronor, att utgå under de villkor Kungl. Maj:t må finna skäl föreskriva.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 43;

Nej — 88.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 400, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 43 ja och 157 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 86 ja och 245 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 99 punkten 3:o) föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 235 och II: 367, såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 321 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 235 och II: 367, såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1945/46 anvisat ett anslag av 331 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;
Nej — 73.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 401, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 84 ja och 128 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 146 ja och 201 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Företogs val av tolv ledamöter i särskilda utskottet. Därvid avlämnades 100 godkända valsedlar, alla med partibeteckning »Den gemensamma listan» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Källman,
» Sandegård,
» Linnér,
» Forslund,
» Wahlund,
» Berg, Robert,
» Anderberg,
» Velander,
» Englund,
» Krügel,
» Björkman,
» Lodenius.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

Anställdes val av tjugu suppleanter i särskilda utskottet. Därvid avlämnades 68 godkända valsedlar, alla med partibeteckning »Den gemensamma listan» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Söderdahl,
» Lindén,
» Herlitz,
» Boman,

Herr Andersson, Albert,
» Anderson, Gustaf Iwar,
» Elmgren,
» Johansson, Lennart,
» Sundelin,
» Sandberg,
» Ericson, Johan Eric,
» Näsgård,
» Grym,
» Hagman,
» Nilsson, Hjalmar,
» Andersson, Gunnar,
» Bergh, Ragnar,
» Albertsson,
» Näslund,
fru Svenson.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utskottet.

Företogs val av dels sex revisorer för granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, dels ock sex suppleanter för dessa revisorer; och befunnos efter valförrättningens slut följande ledamöter av riksdagens första kammare hava blivit utsedda till

revisorer:

herr Berling, E.,	med 54 röster,
» von Heland, E.,	» 54 » ,
» Mannerskantz, A.,	» 54 » ,
» Sandegård, K.,	» 54 » ,
» Sandén, J.,	» 54 » ,
» Wistrand, K.,	» 54 » ;

suppleant för herr Berling:

herr Norman, D.,	med 54 röster,

suppleant för herr von Heland:

friherre De Geer, A.,	» 54 » ,

suppleant för herr Mannerskantz:

herr Carlström, C.,	» 54 » ,

suppleant för herr Sandegård:

herr Ericson, Frans,	» 54 » ,

suppleant för herr Sandén:

herr Pauli, I.,	» 54 » ,

suppleant för herr Wistrand:

herr Björkman, G.,	» 54 » .

Anställdes val av tjugufyra valmän för anställande av föreskrivna val av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till valmän utsedda:

herr Albertsson	med 41 röster,
» Anderson, Gustaf Iwar,	» 41 » ,
» Andersson, Elon,	» 41 » ,

herr Björkman,	med 41	röster,
» **Branting,**	» 41	» ,
» Bärg, Johan,	» 41	» .
» Ekman,	» 41	» ,
» Elofsson, Gustaf,	» 41	» .
» Eriksson, Carl Edmund,	» 41	» ,
» Friggeråker,	» 41	» ,
» Gustavson,	» 41	» ,
» Johansson, Johan Bernhard,	» 41	» ,
» Karlsson, Gottfrid,	» 41	» ,
» Lindström,	» 41	» ,
» Ljungdahl,	» 41	» .
» Mannerskantz,	» 41	» .
» Nilsson, Bernhard,	» 41	» ,
» Olsson, Oscar,	» 41	» ,
» Sandén,	» 41	» .
» Sjödahl,	» 41	» ,
» Wahlmark,	» 41	» .
» Velander,	» 41	» .
» Wistrand,	» 41	» ,
» Åkerberg,	» 41	» .

Företogs val av tio suppleanter för kammarens valmän för anställande av föreskrivna val av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till suppleanter för kammarens ifrågavarande valmän utsedda:

herr Söderkvist,	med 34	röster,
» Nordenson,	» 34	» ,
» Lindblom,	» 34	» ,
» Johanson, Karl August,	» 34	» ,
» Olsson, Karl Johan,	» 34	» ,
» Näsgård,	» 34	» ,
» Bergh, Ragnar,	» 34	» ,
» Nilsson, Hjalmar,	» 34	» ,
» Ericsson, Herman,	» 34	» ,
» Wehtje,	» 34	» ,

sedan ordningen dem emellan blivit genom lottning bestämd.

Justerades protokollet för den 3 innevarande månad.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 121, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om fria sommarresor för barn m. m.

På framställning av herr talmannen beslöts att ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

På härefter gjord proposition bifölls vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 15, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2, 3, 6 och 7 §§ stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande.

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m.

I detta memorial hade utskottet, med begagnande av sin initiativrätt jämlikt § 38 mom. 1 riksdagsordningen, på anförda skäl hemställt, att riksdagen för sin del ville antaga i memorialet infört förslag till lag angående ändrad lydelse av 2, 3, 6 och 7 §§ stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande.

I berörda lagförslag voro 2 och 3 §§ så lydande:

2 §.

Bliver riksdagsman förhindrad deltaga i riksdagsgöromålen, skall han för tid, varmed frånvaron i en följd överstiger trettio dagar, vidkännas avdrag å arvodet med en fjärdedel av vad eljest skolat för samma tid utgå.

3 §.

Riksdagsman äger på det allmännas bekostnad företaga resor å statliga och enskilda järnvägar.

Riksdagsman, som är bosatt å annan ort än där riksdagen hålles, äger jämväl vid begagnande av annat färdmedel än i första stycket sagt på det allmännas bekostnad resa till och från riksdagen samt under tid, då arvodet till honom utgår, mellan riksdagsorten och hemorten.

Reservation hade avgivits av herrar *Herlitz*, *Kyling* och *Hæggblom*, som ansett, att utskottets memorial bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen för sin del ville antaga i reservationen infört förslag till lag angående ändrad lydelse av 2, 3, 6 och 7 §§ stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande.

I det av reservanterna framlagda lagförslaget hade 3 § avfattats sålunda:

Riksdagsman, som är bosatt å annan ort än där riksdagen hålles, äger under tid, då arvode till honom utgår, på det allmännas bekostnad företaga resor mellan riksdagsorten och hemorten eller annan ort, belägen inom den valkrets, för vilken han är utsedd. Enahanda rättighet tillkommer honom beträffande resa till och från riksdagen.

I övriga delar var reservanternas lagförslag likalydande med det av utskottet framlagda lagförslaget.

Herr **Herlitz:** Herr talman! Kammaren står i dag inför ett nytt resultat av den livliga reformverksamhet, som konstitutionsutskottet sedan en tio, femton år har ägnat åt frågan om riksdagsmännens arvoden och reseersättningar. Om jag bara skall erinra om vad som har skett under senare år, så fingo vi år 1941 en reglering av saken, i fjol utvidgades rätten till fria resor till hemorten, och i år föreligger nu ett nytt förslag. Det är ingen hemlighet — det ligger i luften — att frågan om arvodenas storlek skall tagas upp igen, då det hinder, som lönestoppet utgör, har fallit bort. Måhända ha vi sålunda frågan uppe nästa år igen.

I det komplex av frågor, som nu föreligger, är det en fråga som är av fullkomligt överskuggande och dominerande betydelse, nämligen den om rätten till fria resor under hela året över hela landet. Men konstitutionsutskottets memorial berör även andra frågor, och jag tror att jag får lov att ta dem i ordning, ehuru jag skall försöka att behandla dessa andra frågor mycket kort.

Det gäller för det första något ändrade regler i 2 § angående reduktion av arvodet i händelse av frånvaro från riksdagen. Utskottsmajoriteten och reser-

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

vanterna äro där ense, och jag skall inte spilla några ord på detta ämne, som inte är av stor räckvidd.

För det andra äro vi beträffande 3 § också ense så långt, att vi allesamman ha ansett att det kan vara skäligt, att den rätt riksdagsmännen nu ha att resa till hemorten utsträckes till att gälla även resor, som inte avse precis själva hemmet, utan någon annan ort inom valkretsen, där t. ex. ett politiskt föredrag skall hållas eller ett sammanträde i en kommunal styrelse skall äga rum. Även på den punkten äro vi fullkomligt ense. Eftersom det inte kommit till uttryck i reservationen, bör jag kanske särskilt betona, att jag för min del tror, att den ordningen kan realiseras på det viset, att man får fribiljetter till själva hemorten och får rekvirera biljetter i sådana undantagsfall, då man skall till annan ort.

En liten divergens — kanske inte alldeles så liten — föreligger emellertid på denna punkt, i det att utskottet uttalar sig friskt och frejdigt för att, i den mån vi få flyglinjer i gång här i landet, man skall få resa med flyget, när man så önskar. Jag har för min del haft klart för mig, att det i vissa lägen kan vara skäligt att tillåta att flyg användes. Det användes av gotlänningarna redan nu, och det finns mycket som talar för att de, som bo på mycket stort avstånd från Stockholm, skola få begagna det. Men jag har alls icke kunnat utan vidare skriva under den satsen, att var gång en riksdagsman har lust att komma någon timme fortare hem, låt oss säga till Linköping, Örebro, Gävle eller någon sådan stad, genom att begagna flyg, han då skall ha rättighet därtill. Det är ett spörsmål som får lösas på många andra områden, när flyget kommer i gång, i vad mån tjänstemän och andra skola få begagna flyg i stället för järnväg o. s. v. Den saken böra vi alltså ta upp till litet noggrannare övervägande; vi kunna inte lösa den, tycker jag, på det enkla sättet, att vi säga: »Var så god; när flyg finns, må det begagnas i stället för järnväg.»

Jag kommer nu till den stora frågan om fribiljetterna över hela landet. Konstitutionsutskottet har så att säga inkapslat detta spörsmål i andra frågor och behandlat det såsom en detalj, för vilken det inte förebragts vidare utredning än att det sägs, att den tanken uppstår »osökt», som det heter, att sådana här fria resor kunde beviljas; därefter säger utskottet, att möjligheten att »i studie- och informationssyfte besöka skilda delar av vårt vidsträckta land, är så betydelsefull, att utskottet, i anslutning till vad som gäller i ett flertal främmande länder, nu anser sig böra förorda införandet av en dylik rätt». Frågan är, som sagt, inkapslad i de andra frågorna på sådant sätt, att det liksom undanskymmes, att det här gäller att ta ett principiellt nytt steg ut på ett helt nytt område. Förut ha vi haft ersättning, som riksdagsordningen uttrycker sig, för »riksdagsmannauppdragets fullgörande», alltså ersättningar som stått i samband med själva arbetet — arvodet för vistelse här och resor hit och härifrån under riksdagstiden — men nu är det fråga om någonting principiellt annat. Det är en naturaförmån, om man så vill, om vilken det hittills inte alls varit fråga, och en förmån som tjänar ett helt annat syfte än de nuvarande fria resorna, som bara tjäna till att vi skola kunna vara här i Stockholm och sköta vårt riksdagsmannauppdrag.

Det förvånar mig, att utskottet inte med ett ord har berört, att denna fråga varit uppe i riksdagen förut vid åtskilliga tillfällen. Jag har antecknat åren 1918, 1925 och 1930. Vid dessa tillfällen har tanken tillbakavisats av konstitutionsutskottet. Eftersom utskottet nu inte i sitt betänkande omnämnt sin senaste motivering, år 1930, tycker jag att det kan vara värt att citera den, så att den inflyter i protokollet. 1930 var motiveringen följande: »Även om utskottet ingalunda förbisett nyttan och betydelsen av de resor, varom här är fråga, har dock utskottet ansett, att man även måste taga hänsyn till de kost-

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

nader, som dessa resor skulle komma att medföra för det allmänna. Därvid har det synts utskottet vara tvivelaktigt, om dessa kostnader skulle kunna bereda det allmänna motsvarande fördelar, särskilt om rätten till fria resor skulle bli obegränsad till såväl tid som ändamål.» Ingen erinran finns heller i utskottets utlåtande om en tidigare diskuterad tanke: att ge rätt till fria resor endast under en viss begränsad tid på året. Jag vill med dessa erinringar stryka under, mycket starkare än konstitutionsutskottet gjort, att det är en stor fråga, vi stå inför och att man har skäl att begära en ordentlig motivering.

För att nu gå in på ett bedömande av frågan tillåter jag mig först att säga, att det förefaller mig mycket egendomligt, att konstitutionsutskottet har funnit lämpligt att upptaga detta spörsmål just nu, då vi från skilda håll, från järnvägsstyrelsen och från statsrådsbänken, ha erinrats om hur utomordentligt svårt pressad vår trafikapparat blir under den instundande sommaren. Men det är inte det jag här skall trycka på. Jag skall be att få anföra skäl och synpunkter som ha giltighet även då situationen har lättat.

Motivet för fria resor skall ju vara, att riksdagsmännen skola få tillfälle att se sitt land, och bakom detta ligger väl tanken, att om man ser sitt land, blir man bättre skickad att avgöra de frågor, som ligga på riksdagens bord. Jag vill naturligtvis inte bestrida, att resor kunna verka i sådan riktning, men det är ju inte skäl nog. Det finns mycket annat som kan bidraga till att göra riksdagens ledamöter bättre skickade för sitt värv, men som man inte ifrågasätter att staten skall bekosta.

Jag skulle också vilja tro, att möjligheten till fria resor i ganska begränsad omfattning kommer till användning för det syfte som utskottet tänker sig. Vi kunna slå fast, att det nog är ett begränsat antal av riksdagens ledamöter, som ha tillfälle att ägna någon tid åt att resa omkring och se sig om i landet och ta reda på det ena och det andra. Vidare undrar jag, om inte många, som ha tillfälle att resa, ha svårt att genom en resa förvärva någon verkligt värdefull kunskap om den landsända det gäller. Jag får för min del bekänna, att vad jag kan lära om detta land, lär jag mig väsentligen genom att läsa tryckta skrifter och att de intryck jag får genom en resa förefalla mig mer eller mindre diskutabla. Men jag skall inte heller trycka på den saken. I stället vill jag fråga: hur många av riksdagens ledamöter få sedan tillfälle att i riksdagsarbetet verkligen utnyttja den kunskap som de ha vunnit genom att resa? Hur många är det som få möjlighet att påverka avgörandet av ett ärende rörande den landsända som de varit och tittat på?

Jag är sålunda tveksam, om förmånen av fria resor i åsyftad utsträckning kommer till användning på avsett sätt. Men vad jag är fullkomligt säker på och vad som ligger i öppen dag är, att denna förmån naturligtvis kommer att begagnas för andra syften än de avsedda. Man har i det sammanhanget talat om missbruk, men det har man inte rätt att göra. Tillerkännas riksdagsmännen fribiljetter för resor över hela landet, är det intet missbruk, om vi begagna biljetterna för vad ändamål som helst. Man skall inte kunna slunga en riksdagsman i ansiktet, att det är illa gjort av honom att begagna den fribiljett som staten givit honom på det sättet. Man får utgå från att man lämnar fältet fritt för ett fullt lojalt användande av fribiljetterna för varjehanda andra syften. Jag tänker inte bara på sådant som semester- och nöjesresor, jag tänker inte bara på det förhållandet, att jag med tacksamhet får mottaga en fribiljett för mina resor från Djursholm till Stockholm och åter under hela året, utan jag tänker framför allt på att det naturligtvis finns många riksdagsmän, vilkas yrkesverksamhet är så beskaffad, att de ständigt äro på resande fot. Jag vet inte, om det finns någon handelsresande här i riksdagen; det vore ju i så fall det vackraste exemplet. Men det finns advokater, som ha att iakttaga inställelse

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)
vid olika domstolar; det finns de, som äro ute och hålla föreläsningar och föredrag, och det finns ombudsmän och sekreterare och andra funktionärer i olika organisationer, som ha till uppgift att resa landet runt ständigt och jämt. I sådana fall komma fribiljetterna verkligen till användning. Därvidlag är man säker på hur den här reformen kommer att verka. Det blir sålunda i själva verket till mycket väsentlig del fråga om en arvodesförhöjning för vissa av riksdagens ledamöter, en arvodeshöjning som, får jag säga, inte är mera rationell än om någon ville komma och föreslå, att riksdagsmännen skola få fri telefon eller fri sjukvård eller vad man eljest kan hitta på för någonting. Det blir en arvodesförhöjning, som lämnas på ett fullkomligt irrationellt sätt. Vissa kategorier av oss få den extra förmånen men andra inte alls.

Jag vet vad man kommer att invända mot detta. Jag vet att man kommer att säga, att det inte blir vederbörande riksdagsmän som komma att vinna. Advokaten kommer inte att vinna på det själv, utan hans klienter, inte föreläsaren, utan föreläsningsföreningen, inte ombudsmannen, utan hans fackförening och inte den politiske talaren, utan det politiska partiet. Men detta gör ur min synpunkt inte saken bättre. Jag vet inte vad riksdagen har för anledning att ge en sådan subvention åt den ene och den andre.

Naturligtvis är jag medveten om att man alltid får räkna med att en reform slår litet slint och i viss mån kommer att verka i annan riktning än som avsetts — sådant får man ofta ta med på köpet. Men det får inte bli för stor marginal, och det är det jag fruktar kommer att bli förhållandet här. Och, märk väl, de tillfällen, då de fria resorna användas för främmande syften, komma att falla i ögonen på ett ganska klart sätt.

Nu vet jag vad man kommer att invända i den kommande debatten. Man kommer att säga, att så här är det i åtskilliga främmande länder. På mig imponerar alltid mycket litet vad man plockar fram ur främmande författningsurkunder, därför att förhållandena äro så ofantligt olika och inte utan vidare kunna jämföras. I Danmark t. ex. är spörsmålet ett helt annat, ty i det lilla landet kosta järnvägsresor en bagatell. Detsamma gäller Belgien och Holland. I Finland är problemet också ett annat än i Sverige, ty där ha riksdagsmännen så ynkligt små arvoden. I England, parlamentarismens mönsterland, har man just den ordning som reservanterna hålla på. Där har det alltså inte varit tal om något resande fritt över hela landet.

Men för övrigt, mina herrar, skola vi diskutera och åberopa utlandets erfarenheter, då skola vi inte bara taga med uppgifterna om hur det är med lagstiftningen i olika länder, utan då skola vi också införskaffa uppgifter, huruvida man på ena och andra hållet är nöjd med den rådande ordningen. Ett för oss alla välbekant förhållande är, att det i många länder har funnits ett ganska kraftigt missnöje med det förhållandet, att folkrepresentationerna ha tillskansat sig privilegier som ansetts vara orättfärdiga. Till en fullständig undersökning av de utländska förebilderna hör också att ta reda på i vad mån sådana förmåner som fria resor ha legat till grund för dylika omdömen.

Hellre än paralleller med utlandet skulle jag vilja draga en parallell, som inte alls har förekommit i den offentliga diskussionen och som utskottet inte antytt någonting om. Varför inte jämföra oss i fullgörandet av vår offentliga tjänst med en del andra personer här i landet, som också fullgöra offentlig tjänst och som skulle ha glädje och nytta — kanske mycket mera än vi — för sin tjänsteutövning av att kunna se sig om i landet? Jag syftar givetvis på våra ämbets- och tjänstemän. Hur är det, om en ämbets- eller tjänsteman, som ständigt och jämt har att träffa avgöranden rörande förhållanden i olika landsdelar, skulle vilja se sig om i landet och få ett konkret intryck av de frågor, som han skall avgöra? Ja, det är genomgående på det sättet, att han

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

får gå till det resekostnadsanslag, som hans verk har, och eventuellt utverka en ersättning för den och den bestämda resan för att fara bort och se på den och den orten. Han får begagna den möjligheten, så långt resekostnadsanslaget räcker.

Förekommer det då inte, att statstjänstemän och andra ha stående fribiljetter? Nej, det förekommer endast i märkvärdigt liten utsträckning. Jag har förskaffat mig uppgifter om den saken, uppgifter som avse just vad det här är fråga om, nämligen fribiljetter, giltiga över hela landet. Av dessa uppgifter framgår att det, såsom vi alla veta, finns alldeles särskilda förmåner för statens järnvägars personal. Det bortser jag dock ifrån, liksom jag också ser bort ifrån att en del fribiljetter lämnas par courtoisie åt järnvägstjänstemän i främmande länder. Hur stort är i övrigt antalet fribiljetter? Ja, det är oerhört litet. Jag har framför mig en lista på innehavare av fribiljetter, som visar, att till exempel *en* ledamot av konungahuset har denna förmån, vidare statsrådets ledamöter, vissa tjänstemän i kommunikationsdepartementet, riksdagens talmän, överbefälhavaren och försvarsstabens personal — i det sistnämnda fallet vet jag för övrigt inte, om denna personal har fribiljett endast med hänsyn just till krigsförhållandena. Vidare återfinnas på denna lista statspolisintendenten, chefen för postverket och ledamöter av allmänna lönenämnden, men i övrigt förekommer på listan endast namn på personer, som höra samman med kommunikationsverken på det ena eller andra sättet.

Jag ber alltså att få betona, att det i vår statsförvaltning är så ordnat, att om till exempel generaldirektören i lantbruksstyrelsen skulle känna ett behov av att se, hur jordbrukets förhållanden gestalta sig i en viss landsända, får han skaffa sig reseersättning i den mån reseanslaget räcker för detta ändamål, men det är inte tal om att han får resa som han vill, därför att han kunde tycka att det skulle vara nyttigt för honom. Jag tog detta exempel på måfå. Jag skall inte trötta herrarna med flera uppräkningar, men vi kunna ta vilket område som helst inom hela vår statsförvaltning och skola då finna att vi kunna göra samma reflexioner beträffande dem.

Jag vill emellertid tillägga några ord om förhållandena inom lokalförvaltningen. Där är det så, att biskopar, landshövdingar, landsfogdar, landsfogdeassistenter, landsfiskaler och landsfiskalsassistenter få resa fritt inom sina respektive ämbetsdistrikt, vilket är helt naturligt. Men om t. ex. en landssekreterare skulle vilja lära känna sitt län, intar han samma ställning som alla de andra tjänstemännen, d. v. s. han får rekvirera medel för en bestämd resa och kan på det sättet få ersättning för den, men någon fribiljett blir det inte tal om.

Sett mot denna bakgrund, som för mig är mycket mer belysande än alla här gjorda jämförelser med utlandet, förefaller det mig vara ett mycket egendomligt steg att ge de 380 riksdagsmännen denna förmån. Tanken därpå måste förutsätta att man anser det vara så mycket viktigare att de lära känna sitt land och skaffa sig de kunskaper, som de behöva såsom underlag för sina avgöranden, än att statstjänstemän i ledande ställning erhålla samma möjligheter.

Någon invänder måhända: »Den där generaldirektören kan ju i alla fall få resa för att på ort och ställe skaffa sig de kunskaper han önskar; han har visserligen inte fribiljett, men han får ändå på annat sätt ersättning för de resor han vill företa.» Jag skulle då, mina herrar, vilja säga, att hade man i konstitutionsutskottet velat lägga upp denna sak på en helt annan bog, hade jag kunnat vara med och reflektera därpå. Hade man velat lägga upp den t. ex. på det sättet, att en riksdagsman skulle kunna få anmäla att han önskade göra en resa för att se det eller det, som hängde ihop med den eller den riksdagsfrå-

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

gan, som han hade att göra med, och att han under sådana förhållanden skulle få fria resor, hade detta varit fullkomligt i stil med den ordning, vi ha inom statsförvaltningen i övrigt. Men det har ingen velat tänka på. Jag har framkastat det uppslaget i utskottet, men ingen ville lyssna på det.

Herr talman! Med detta har jag slutat behandlingen av frågan om de fria resorna, men jag måste ytterligare ta kammarens tid i anspråk för en sak, som visserligen är en detalj, men en egendomlig detalj, får jag säga, och en detalj om vilken det har varit mycket samspråk här i riksdagshuset. Jag syftar på det förhållandet, att närmare bestämmelser angående arvodesstadgans tillämpning hädanefter skola meddelas av talmännen i förening med kanslideputerade, i stället för, som förut var fallet, av riksgäldsfullmäktige. Jag har varit med på detta förslag, och jag skall stå för det — man önskade uppnå enighet inom utskottet — men jag är ändå angelägen att knyta några reflexioner till det.

För det första må jag vara berättigad att säga, att jag i utskottet har hävdat, att utskottet inte löser sin uppgift genom de förslag, som det nu framlägger. Det är en hel del frågor, som alla landsortsbor känna till beträffande reseersättningens beräkning, vilka inte på något sätt lösas i konstitutionsutskottets betänkande, utan sålunda i fortsättningen liksom hittills — även om det kanske gäller ganska ömtåliga frågor — skola avgöras i annan ordning. Därvid kommer man kanske återigen in på den högst kuriösa behandlingsordning, om vilken konstitutionsutskottet berättar i början av sitt utlåtande. Det har faktiskt förekommit, då man i riksgäldskontoret varit tveksam om tillämpningen av arvodesstadgan, att man vänt sig till konstitutionsutskottet, och att utskottet var berett att avge ett slags auktoritativ förklaring om hur arvodesstadgan skulle tillämpas. Man kunde verkligen haft rätt att begära, att vi hade gått till botten med problemen, så att några »närmare bestämmelser» inte behövdes.

Men om nu sådana närmare bestämmelser erfordras, ja, då har jag som sagt för all del ingenting att invända mot att meddelandet av sådana bestämmelser flyttas över från riksgäldsfullmäktige. Men det må vara mig tillåtet att säga, att de motiv, som i verkligheten föreligga för denna ändring, äro fullkomligt utan bärkraft. Jag vågar säga, att hela denna förändring vilar på ett kapitalt missförstånd — jag har framhållit detta flera gånger i utskottet men aldrig fått något genmäle, och det skall därför bli mycket intressant att höra, om något sådant kommer i dag. Sammanhanget är ju det — det vore roligt, om herrarna ville försöka följa tankegången — att riksgäldskontoret i närvarande stund har två funktioner med avsende på arvodesstadgans tillämpning, dels att meddela generella bestämmelser i anslutning till stadgan och dels att verkställa utbetalningar. Vad har här nu hänt? Jo, det har på riksdagshåll uppstått ett missnöje — om vilket jag inte vill fälla något som helst omdöme i vare sig den ena eller den andra riktningen — mot det sätt, varpå riksgäldskontoret har ryktat sitt värv. Det har nämligen, har det sagts mig, skett på det sättet, att det, då riksdagsmän kommit med sina reseräkningar — eller hur det nu går till — har blivit ett obehörigt rafistulerande från riksgäldskontorets sida. Vad gör man då i konstitutionsutskottet? Jo, man svarar: »Goddag — yxskaft!» Man säger nämligen, att då skola vi från riksgäldskontoret flytta över meddelandet av de generella bestämmelserna, medan däremot själva det konkreta, utbetalandet av ersättningarna, om vilket just detta gnissel har uppstått, skall ligga kvar hos riksgäldskontoret. Det är sålunda ett slag emot riksgäldskontoret som utdelas fullkomligt i blindo, och man råkar därvid träffa på fullkomligt felaktig punkt.

Det har varit mig angeläget att betona, att den motivering, som ligger bak-

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

om förslaget till ändring av 7 §, vilar på ett fullkomligt missförstånd. Men eftersom jag kan medge, att dessa bestämmelser lika väl kunna meddelas annorledes än genom riksgäldsfullmäktige, har jag på denna punkt inte velat reservera mig.

Herr talman! Jag stryker under att denna fråga i det hela är en bagatell, och detsamma gäller om de små frågor, som jag berörde först i mitt anförande. Den stora frågan är den om riksdagsmännens fria resor över hela landet. Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Häri instämde herrar *Axel Ivar Anderson, Nordenson, Sundberg* och *Mannerskantz.*

Herr **Andersson, Jones Erik:** Herr talman! När man i dag lyssnar till herr Herlitz, den kloke och förståndige herr Herlitz, vars omdöme vi och icke minst jag själv sätta ofantligt stor värde på, är det inte utan att man i alla händelser får en litet underlig tanke om detta hans omdöme i vissa fall, när det gäller att bedöma frågor av denna natur, som av honom ges sådana dimensioner, som han givit dem i sitt storstilade anförande beträffande just denna fråga om riksdagsmännens fria resor, som jag tycker att riksdagen inte skulle behöva spilla alltför många ord på.

Tanken på riksdagsmännens fria resor är gammal, och det är en tanke, som måste kräva tid för mognad. Jag vill gärna bekänna, att jag för min egen del, när denna fråga för första gången dök upp här — jag tror att det var år 1921 — med anledning av en riksdagsmotion i detta ämne, var ytterst betänksam i fråga om en dylik reform. Det är inte att förvåna sig över att jag då intog den ståndpunkten — tiden rider fort och nya omständigheter och nya erfarenheter strömma till; statsförvaltningen växer i oerhörd grad, och vi nödgas följa med i loppet och man känner ofta med sig att det nu behövs litet större vyer och vidare syn över fälten än fordomtima. Detta är anledningen till att jag ändrat ståndpunkt i denna fråga i närvarande stund. När jag är inne på kapitlet om denna utvidgning, varom nu skiljaktighet råder — ty, märk väl, herr Herlitz har inte anmält divergerande mening i något annat stycke — av riksdagsmännens rätt till fria resor, vill jag säga, att jag tycker att vi i alla händelser borde ha kommit dithän, att ett förslag om sådana fria resor borde kunna vara möjligt att genomföra utan alltför mycket gnissel.

När herr Herlitz ville göra jämförelser med både det ena och det andra och talar om den tid, vari vi nu befinna oss, om trafiksvårigheterna och om admonitioner från allra högsta ort att i detta hänseende iakttaga återhållsamhet, vilket även riksdagsmännen borde förstå att göra, undrar jag verkligen: är icke detta ett förträffligt exempel på hur herr Herlitz förstorar svårigheterna och låter saken antaga dimensioner som den ingalunda förtjänar?

Herr Herlitz antydde att det endast var ett ringa antal personer, som hittills erhållit sådana förmåner av fria resor. Även om så skulle vara förhållandet, kunna vi i alla fall göra jämförelser, men jag vill inte från detta jämförelsematerial utesluta järnvägsmännen, eftersom dessa dock representera något som menige man ser framför sig var dag. Jag minns första gången jag kom i kontakt med detta problem och hörde talas om de förmåner, som dessa »järnvägare» hade att få åka fritt. Resorna voro visserligen något begränsade, men i alla händelser fingo de resa så pass fritt, att de kunde fara praktiskt taget så mycket de orkade och ville.

Man kan då fråga sig: är det verkligen inte på tiden, att svenska folkets representanter, som skola handha och handlägga en sådan myckenhet av frågor på olika områden, få samma rättighet att bese sitt land och komma i den kon-

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

takt med frågor och med folk och landamären, som de kunna ha behov av? Jag tycker det är en helt naturlig sak att så måste vara förhållandet.

»Men», säger herr Herlitz, »detta kan bli föremål för missbruk, i det att rättigheten till dessa fria resor kommer att utnyttjas för andra ändamål än i rent legalt syfte», om man skall använda det uttrycket, d. v. s. i studie- och informationssyfte. Herr Herlitz erkänner således, att sådana fria resor kunna vara nyttiga under vissa omständigheter, t. ex. då det gäller dylika studieändamål. Jag vill för all del inte underkänna betydelsen av detta argument, att missbruk kunna tänkas förekomma. Om jag t. ex. har planerat en resa, som har hägrat för mig många, många gånger — då jag skulle vilja så gärna fara till den eller den orten och se det eller det, som vi ha att göra med här i riksdagen — så kanske jag samtidigt också får en sådan där illfundig tanke: »Skulle jag inte våga utnyttja denna resa också för att njuta av naturen på platsen!» Jag kan som exempel ta vad jag har närmast i tankarna för min egen del, nämligen att få besöka Bjärme andelsladugård. Skulle jag inte, då jag studerar denna ladugård på ort och ställe, kunna utnyttja detta tillfälle och se mig om litet grand i den vackra jämtländska naturen? Är det stor synd att utnyttja detta tillfälle just för ett slikt ändamål? Nej, jag tror sannerligen inte, att kammarens ledamöter skulle kunna bedöma det på det sättet, även om nu herr Herlitz möjligen gör det.

Herr Herlitz talade också om rätten att få anlita flyget. Jag förstår, att herr Herlitz menade, att vi inte borde fordra att få använda flyg hela året runt, utan att denna rätt bara skulle gälla under pågående riksdagssession. Men jag vill påminna herr Herlitz, att detta redan är medgivet, eftersom de gotländska riksdagsmännen ha denna förmån. Varför skulle då inte riksdagsmän från andra avlägset belägna delar av landet, vilka kunna ha det besvärligt med sina trafikförhållanden, kunna få utnyttja flyget, i den mån det låter sig göra? Vi kunna nämligen vara övertygade om att riksdagsmännen ingalunda komma att därvidlag tillskansa sig någon prioritetsrätt framför andra medborgare genom att säga: »Jag är riksdagsman; jag har företräde», och maka undan de andra trafikanterna. Ett sådant uppträdande kommer nog aldrig på fråga, utan vederbörande riksdagsman får nog stå i kö i fråga om sina resor precis som andra medborgare få göra. Den där flygfrågan kunna vi därför låta flyga och fara utan vidare.

Även om det kanske är ett litet banalt uttryck, får jag dock säga, att jag tycker, att herr Herlitz i detta sammanhang försökt måla hin på väggen litet mer än som nyttigt är. Han nämnde, att i andra parlamentariska länder representanterna i parlamenten ha denna förmån av fria resor. Det är riktigt att så är förhållandet, och jag tycker inte att vi böra bagatellisera det.

Den ärade talaren antydde också, att undersökningar framdeles törhända komme att visa, att våra riksdagsmän, om de skulle få rätt till fria resor, hade tillskansat sig orättfärdiga privilegier. Ja, detta är ett antagande, vars riktighet framtiden får utvisa, men dylika misstankar äro inte den svenska riksdagen värdiga. I fråga om denna insinuation böra vi låta detta vara detta och oberoende därav fatta vårt beslut.

Det kunde, herr talman, vara mycket mer att tillägga i denna fråga, men jag tror inte jag behöver ytterligare förlänga debatten utan att det nu anförda kan vara tillräckligt för att hävda den mening, jag här förfäktar och som jag hoppas och tror att första kammarens majoritet vid detta tillfälle kommer att ansluta sig till.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

I detta anförande instämde herrar *Gustavson, Bror Nilsson, Gustav Emil Andersson* och *Björck*.

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

Herr **Heiding:** Herr talman! Vad som här kan sägas vara huvudfrågan har ju kommit upp på grund av att vid föregående års riksdags höstsession dels bankoutskottet och dels riksgäldsfullmäktige underställde konstitutionsutskottet vissa tolkningsspörsmål beträffande stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande. I svarsskrivelser framhöll konstitutionsutskottet, att en revision av stadgan borde komma till stånd och att förslag därom borde framläggas till 1945 års riksdag.

Jag anser för min del, att det kan vara behövligt med vissa justeringar av stadgan på grund av den oklarhet som råder i dessa frågor, varför jag i detta hänseende inte har något emot konstitutionsutskottets initiativ. Det är tydligt, att stadgan kanske inte blev så utformad, att den skulle kunna gälla för framtiden. Vi ha ju bland annat bestämmelserna om biljettrekvisition, vilka ju många anse alltför omständliga i tillämpningen, och jag kan ge vederbörande rätt i att denna sak skulle kunna ordnas på ett annat sätt. Man skulle kunna ersätta dessa rekvisitionsbiljetter med fribiljetter till hemorten, som gällde under riksdagsperioden.

I stället för att inskränka sig till förslag om en sådan justering har konstitutionsutskottet nu emellertid gått betydligt längre och föreslagit, att man skall införa ett system med fribiljetter, vilka skulle gälla hela året. Utskottet har sagt, att en reform av resebestämmelserna emellertid ej bör stanna vid en ändring av arvodesstadgans tillämpningsföreskrifter. »Icke blott de riksdagsmän, som äro bosatta inom sin valkrets, utan även de, som äro bosatta utom densamma, ha enligt utskottets mening ett obestridligt legitimt behov att på det allmännas bekostnad få företaga resor till valkretsen för att träda i kontakt med sina valmän.» — Det är således ungefär i överensstämmelse med vad reservationen innehåller, nämligen att det skall utfärdas bestämmelser, att även riksdagsmän, som inte äro bosatta i valkretsen, skola få fria resor till valkretsen. Detta är ju, kan man säga, en tillämpningsfråga för en del ledamöter, när det gäller första kammaren. Det är inte så många som få denna fördel.

Utskottet har emellertid gått längre och sagt: »Utsträckes emellertid rätten till fria resor på sådant sätt, uppstår osökt det redan vid vissa tidigare tillfällen inom riksdagen dryftade spörsmålet, om ej riksdagsmännen i gemen borde erhålla rätt till fria resor på landets järnvägsnät överhuvud taget.» Detta motiveras med fördelen av att riksdagsmännen beredas möjligheter till studier på olika områden. Visserligen kan det gå bra att studera genom att resa omkring i landet, men man får nog ändå säga, att möjligheterna att få tillträde till olika institutioner och inrättningar inte äro desamma, när man kommer på egen hand som när man kommer gruppvis, då vederbörande på förhand äro underrättade om att en del riksdagsmän skola komma på besök. Visserligen tror jag inte det är omöjligt, såsom den föregående talaren framhöll, att få se på andelsladugården i Bjärme — det möter säkerligen inte det minsta hinder — men det kan var annorlunda, när det gäller besök på en större fabrik eller dylikt. Det är inte säkert, att vederbörande alltid ha möjlighet att stå till hands med ciceroner, när riksdagsmännen komma en och en eller kanske någon gång ett par tre stycken i sällskap.

Det förslag om fribiljetter, som konstitutionsutskottet framlagt, förefaller mig mycket oklart. Ser man på tredje paragrafen i konstitutionsutskottets lagförslag, blir man inte riktigt klok på vad konstitutionsutskottet avser. Det stadgas ju inte där huruvida vederbörande skall få resa första klass eller om andra klass skall anses tillräckligt. Det står inte heller huruvida sovvagn får användas eller inte för dessa studie- och semesterresor på sommaren. Ingenting är sagt om detta. När en stadga skall upprättas för den ordinarie riksdags-

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

tiden, tycker jag, att däri tydligt och klart skall sägas ut vad som skall gälla, och i ännu högre grad borde väl så vara fallet, när det gäller semesterresor och liknande resor. Lämpligt vore enligt min mening, om den föreslagna ordningen införes, att i dessa fall vederbörande finge resa på fribiljett men själv finge bekosta sovvagnsbiljett, och det borde vara tillräckligt med andra klass. Vill någon resa första klass, kan han ju själv betala mellanskillnaden. Jag tycker inte det skall införas så oklara bestämmelser som här skett — man bör veta vad man skall rätta sig efter. Det finns inte heller i utskottets motivering det minsta sagt om dessa förhållanden. Både motiveringen och denna tredje paragraf äro således i hög grad oklara. Vilka bestämmelser gälla t. ex., för den händelse någon, som bor ett stycke från Stockholm, vill resa med bil? Ja, ingenting står utsagt om det. Jag anser, att utskottet, när det framlägger ett så vittomfattande förslag som detta, bort ge tydliga bestämmelser i dessa avseenden.

Jag skall sedan be att få fråga huruvida konstitutionsutskottet varit i förbindelse med järnvägsstyrelsen? Då vi förra fredagen behandlade frågan om fria sommarresor för barn, var man mycket angelägen att betona vad järnvägsstyrelsen sagt. Flera talare hänvisade till vad järnvägsstyrelsen ansett och förmenade att man inte bort gå utöver Kungl. Maj:ts förslag. Någon kanske säger, att det då gällde 80 000 barn, men att det nu inte är fråga om så många personer. Ja, men här är det ju fråga om resor i första och andra klass, kanske med sovvagn, medan barnen resa i tredje klass, där det ju går in bra många fler i en vagn. Jag anser att det hade varit angeläget, att även i detta fall konstitutionsutskottet gått in till järnvägsstyrelsen med en förfrågan om styrelsens syn på denna fråga, när det under nuvarande förhållanden är så svårt med utrymmet på våra järnvägar. Det är all anledning att göra en sådan förfrågan, i synnerhet som man gjort det i andra fall.

Då många människor i våra grannländer lida nöd, anser jag det vara en mycket olämplig tidpunkt att komma fram med ett förslag som detta. Man skall inte bevilja sig fördelar, då tiden icke är lämplig därför. Får man igenom denna fördel, kanske det inte dröjer mer än ett eller två år innan man slagit in på linjen att även bevilja pensioner åt riksdagsmännen. Jag vill inte säga huruvida det kan vara rättvist eller inte — jag har endast hört talas en del om en reform i denna riktning. För min del anser jag dock, att det vore ett steg på en väg, som jag för min del inte vill vara med om att beträda.

Det skulle vara mycket att tillägga i denna fråga. Jag kan i detta fall varken biträda utskottets eller reservanternas hemställan, då jag anser, att frågan ligger alldeles för oklart till, och då jag anser, att tidpunkten är mycket olämpligt vald för att genomföra en reform som denna.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på konstitutionsutskottets hemställan.

Herr **Johansson, Johan Bernhard:** Herr talman! En ledande princip har alltid varit, att den som representerar hemorten — det må vara i riksdagen, i landstinget, för kommunen eller på annat sätt — skall erhålla ersättning för sina resor från hemorten till den plats där uppdraget fullgöres och åter till hemorten. Det är den princip, som hitills gällt på alla områden. När det nu föreslås, att ledamöter av riksdagen skola ha stående fribiljetter för resor över hela landet även under tid, då riksdagen icke är samlad, är detta således någonting därutöver och någonting nytt. Det är en utvidgning, som ur många olika synpunkter inbjuder till alla möjliga invändningar. Herr Herlitz har räknat upp en hel del både sakligt vägande invändningar och konsekvenser. Dessa bemöttes inte i sak av herr Jones Erik Andersson, som endast försökte

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

vifta bort dem och bagatellisera dem. Om man emellertid granskar konsekvenserna av en åtgärd som den föreslagna, lär det förefalla rätt underligt för en hel del statstjänstemän, som i sin statstjänst kunna behöva resa i studiesyfte, att inte också de skola erhålla fribiljetter. Man kan befara att krav resas på en utsträckning av denna förmån till även andra än riksdagens egna ledamöter.

Det föreliggande förslaget inbjuder också till reflexioner i andra avseenden. Motiveringen säger, att det skulle vara värdefullt för riksdagsmännen att företaga resor i studie- och informationssyfte, men i den föreslagna författningen står ingenting om detta. Kanslideputerade skola göra upp tillämpningsföreskrifterna, men de måste ju därvidlag hålla sig till författningen. Det sägs i motiveringen, att resorna skola ske i studiesyfte, men det finns ju möjligheter redan nu för ett riksdagens utskott eller en delegation av riksdagsledamöter att under tid då riksdagen är samlad — det kan även ordnas på annat sätt — besöka en plats för att på ort och ställe taga del av förhållandena. Den möjligheten står alltjämt öppen, och den har ju utnyttjats. Det synes mig också vara det bästa sättet att idka studier. Kommer en enskild ledamot av riksdagen till en försvarsanläggning någonstans i landet eller till något statligt verk — det må vara vilket som helst — inte tror jag, att han får alla de upplysningar, som lämnas vid ett besök av en samlad delegation från riksdagen.

Det uppgjorda förslaget lider av väsentliga brister. Jag är säker på att riksdagens egna ledamöter alla äro angelägna om att bestämmelserna skola bli så utformade, att icke mot dem kan riktas beskyllningen, att denna förmån missbrukas — något annat vill jag inte göra gällande. Det är en oerhört viktig sak detta, ty under de enskilda riksdagsledamöternas resor på sommaren kommer allmänheten att vara på vakt och följa deras förehavanden. Det kan komma erinringar, och då är det viktigt, att kontrollbestämmelserna äro så utformade, att en ledamot själv — det må vara jag eller någon annan — kan med hänvisning till den kontroll, som utövas, bevisa att en eventuell beskyllning är oriktig. Men som detta betänkande är utformat, torde tilllämpningsföreskrifterna aldrig kunna komma att innefatta en redovisning för resans ändamål. Det torde helt enkelt vara omöjligt att i bestämmelserna *kunna* lägga in en sådan redovisningsplikt. Därtill kommer, att resorna kunna företagas i fullkomligt privata ärenden utan varje studie- eller informationssyfte — det kan vara fråga om resor för besök hos släktingar och vänner, rekreationsresor, resor till och från badort och semesterhem o. s. v. När det inte finns några bestämmelser utformade om resans ändamål, kan det lätt misstänkas att bestämmelserna överskridas. Jag säger inte, att jag tror, att så blir fallet. Jag är tvärtom medveten om att ingen med avsikt gör det, men det kan komma beskyllningar, som måste tillbakavisas, och då saknas kontrollbestämmelser. Vidare tillkommer att resor kunna företagas på statens bekostnad i uppdrag, som normalt böra betalas av uppdragsgivaren, såsom resor för föredrag av olika slag, resor för en ekonomisk organisation, i vilken riksdagsmannen är anställd, resor för affärsföretag, resor till bolagsstämmor och styrelsesammanträden, resor för kommunens eller landstingets räkning o. s. v. Därvidlag kunna uppstå ganska besvärliga komplikationer. Om en ledamot av riksdagen, som tillika är ledamot i någon annan institution eller företag, inte använder fribiljetten vid en sådan resa skall han skriva reseräkning på vederbörande, men hur skall han kunna styrka att han inte använt sin fribiljett, som alla veta att han innehar? Det är när det gäller att skydda sig mot dylika anmärkningar, som man får räkna med kunna förekomma, som svårigheterna göra sig gällande. Det är därför jag anser, att det föreliggande förslaget är bristfälligt.

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

Det kan också tänkas, att beskyllningar för missbruk kunna uppkomma med avseende på bilresor, som riksdagsmännen företaga. Det är en oerhört känslig sak, att riksdagen beviljar sina ledamöter personliga förmåner, som indirekt medföra en inkomstökning utöver det gällande riksdagsarvodet.

Anmärkningsvärd är också behandlingen av detta ärende. Konstitutionsutskottet har visserligen formellt sett initiativrätt och till grund för denna ligger ju varken någon motion eller kungl. proposition. Hade det legat en kungl. proposition till grund, hade riksdagens ledamöter haft möjlighet att väcka motioner i anslutning till denna och komma med erinringar och ändringsförslag. Genom att konstitutionsutskottet på detta sätt omedelbart och i ett sammanhang lägger fram ett förslag, som riksdagen har att antaga eller förkasta, är möjligheten att framställa yrkanden om ändringar i olika avseenden utesluten för andra än dem som suttit i utskottet. Det är en annan ordning än vid behandlingen av frågan om riksdagens arbetsformer. Ärendet kom i det fallet till regeringen, men där blev kommitteförslaget stoppat, och det blev aldrig någon proposition.

Den förändringen har vidare föreslagits, att riksgäldskontoret skall kopplas från och kanslideputerade inkopplas, då det gäller utformandet av stadgans tillämpningsföreskrifter. Det förefaller mig ganska naturligt, att riksgäldskontoret med den erfarenhet det har och med de tjänstemän det har tillgång till hade fått handha detta ärende även i fortsättningen.

Såsom en sammanfattning vill jag, herr talman, säga att även om den allra bästa avsikt föreligger att förhindra missbruk, kan det inte hjälpas, att missbruk, såsom detta förslag är utformat, kan förekomma. Det inbjuder också till slöseri med statens medel i en tid då dessa så väl behövas för andra ändamål. Det innebär en förmån för riksdagens ledamöter i en tid, då medborgarna i detta land av riksdagen själv påläggas en mängd bördor både i form av skatter och andra skyldigheter. Vad skall svenska folket säga, om riksdagens egna ledamöter i en tid som den nuvarande med dess stora påfrestningar gå att besluta till sig själva förmåner, som de aldrig tidigare ägt i sin egenskap av riksdagsledamöter.

Reservanterna ha här anvisat en väg, som bygger på den hittills gängse principen, att fria resor skola erhållas från hemorten till den plats, där uppdraget fullgöres, och åter. Om de tekniska utformningarna av den nu gällande principen kan man diskutera. Reservanterna ha emellertid funnit en väg, som synes mig vara den lämpligaste. De ha till och med gjort en utvidgning av de nuvarande bestämmelesrna på så sätt, att de föreslagit, att en riksdagsman inte bara skall få fri resa till hemorten utan även till annan ort belägen inom den valkrets han representerar. Det är således en liten utvidgning, men reservanternas förslag skiljer sig väsentligen från majoritetens därutinnan att denna förmån enligt reservanternas förslag icke skall utgå under tid då riksdagen ej är samlad.

Herr talman! Jag yrkar avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr **Johanson, Karl August:** Herr talman! I den föreliggande frågan ha en del spörsmål framställts såväl av herr Herlitz som av herr J. B. Johansson och i viss mån även av herr Heiding. Jag skall försöka att så gott sig göra låter svara på en del av de frågor, som äro ställda och som även varit föremål för behandling i utskottet.

Herr Heiding framhöll särskilt det olämpliga i att vid denna tidpunkt, då statens järnvägar inte kunna transportera sommarferiebarn, riksdagen skulle gå att besluta om stående fribiljetter för riksdagsmännen, vilket skulle inverka

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

hämmande på trafikmöjligheterna. Jag har emellertid talat med byråchefen Lundqvist, vilken inom järnvägsstyrelsen handlägger dessa ärenden, och han har meddelat, att i samband med utfärdandet av bestämmelserna om sommarresor för S. J.-personal en maning skulle riktas till alla som ha stående fribiljetter att om möjligt inte resa på fredagar, lördagar, söndagar och måndagar. Denna uppmaning skulle omfatta tiden den $^{11}/_{6}$ till den $^{10}/_{9}$. Från byråchefens sida poängterades emellertid särskilt, att detta skulle gälla endast under den nuvarande kristiden. Alltså en ren kristidsföreteelse. Man skulle alltså rikta en uppmaning till alla dem som ha denna förmån *att om möjligt undvika resor* under söndagsdygnet. Så har järnvägsstyrelsen sett på detta spörsmål. Jag frågade också, vad järnvägsstyrelsen säger, om riksdagen nu beslutar att införa ett system med stående fribiljetter under hela året. Det svarades, att järnvägsstyrelsen inte hade någonting att säga därom, utan att järnvägsstyrelsen endast hade att effektuera vad som bestämts. Jag tror att på denna punkt likaväl som på de andra punkter, där kritiken satts in, svaret ligger klart och tydligt.

Herr J. B. Johansson frågar vad svenska folket skall säga, om riksdagen nu beslutar denna förmån. Ja, på det kan svaras, herr J. B. Johansson, att riksdagen ju representerar det svenska folket. Det är ju svenska folkets representanter som sitta och besluta om denna sak. Beslutar den svenska riksdagen att införa denna förmån, har ju det svenska folket genom sina valda ombud sanktionerat denna åtgärd.

Flera frågor och flera spörsmål äro här uppställda. Det skulle föra för långt att klarlägga de synpunkter, som för utskottsmajoriteten varit utslagsgivande. Jag skall här emellertid taga upp ett par frågor, som jag fäst mig vid.

Herr J. B. Johansson — och jag tror även herr Herlitz — hyste farhågor för att denna förmån skulle missbrukas. Herr J. B. Johansson säger, att en riksdagsman, som tillika är ledamot av landstingets förvaltningsutskott och som i denna egenskap reser på tåg, skall skriva reseräkning på landstinget och därvid kunna styrka, att han verkligen köpt biljett och inte använt sin fribiljett. Inom utskottet ha vi utgått ifrån att riksdagsmannen i detta fall inte skriver någon reseräkning, då han redan har förmånen att resa utan någon som helst kostnad. Det blir således här en ren besparing för landstinget, som slipper betala denna resekostnad, ty jag förmodar, att ingen riksdagsman skulle skriva en reseräkning, om han har denna förmån av en stående fribiljett.

Herr Heiding säger bland annat, att denna stadga är alldeles för litet detaljerad och ej ger besked om vad man skall rätta sig efter. Men om utskottet hade specificerat alla de olika fall, som kunna tänkas förekomma vid tillämpning av ett system med stående fribiljetter, skulle resultatet ha blivit en hel katalog på vad en riksdagsman i detta fall får göra och inte får göra. Jag undrar verkligen, om det kan vara nödvändigt att till detta utskottsmemorial foga en katalog, där man försöker att i detalj klarlägga vad som får göras och icke får göras.

Här har talats om studieresorna, och jag tror att både herr Heiding och herr J. B. Johansson voro inne på den tankegången att en enskild riksdagsman, som oväntat kommer till en plats, icke skulle vara i tillfälle att få se allting och ej skulle kunna få de informationer, som skulle vara till nytta för honom. Jag har varit med om båda riksdagsresorna de senaste åren, alltså både till Sydsverige och Nordsverige, och jag har dessutom på egen bekostnad ensam gjort en resa av ungefär samma art, fastän inte av samma omfattning. Mitt intryck var, att det är mycket bättre ur studiesynpunkt om den enskilde riksdagsmannen kommer till en plats, där inte allting är förberett och tillrättalagt precis som det skall vara, och likaså tror jag att man har större möjligheter att lära känna den nakna sanningen, om man får träffa människorna och tala med dem utan några som

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

helst förberedelser. På riksdagsresorna är ju som regel allting i förväg så ordnat, att det skall se fint och trevligt ut.

Jag har i över 40 år tillhört de befattningshavare vid statens järnvägar, som åtnjuta förmånen av fria resor över hela landet, och såsom pensionär har jag den alltjämt i viss utsträckning. Jag har alltså vid denna frågas behandling i utskottet såväl nu som tidigare utan någon som helst personlig förutsättning kunnat taga ställning till densamma, och jag har kommit till det resultatet att det enda förnuftiga är, att den svenska riksdagens ledamöter få denna möjlighet att resa och att den bör gälla hela året runt.

Jag kan också bestämt försäkra, att det vid statens järnvägar ej har förekommit något sådant missbruk, som man här har talat om. Jag har under hela min långa tjänstetid inte hört något sådant fall; det finns även där vissa bestämmelser om att man inte får utnyttja fribiljetterna exempelvis för affärsresor.

Herr J. B. Johansson nämnde, att en riksdagsman på sommaren skulle kunna använda sin fribiljett för att resa till ett semesterhem och vila upp sig. Ja, det blir möjligt även enligt reservanternas förslag. Men det förslaget innebär också betydligt olika förmåner för olika riksdagsmän och ställer riksdagens första och andra kammare i motsatsförhållande till varandra. Herr Linderot, som är bosatt i Stockholm, får under riksdagstiden fria resor för att besöka sin valkrets, som sträcker sig upp till norska gränsen. Han kan alltså — och det kan även jag såsom representant för samma valkrets — fritt göra en resa från Stockholm till ett semesterhem t. ex. i Björkliden under tid då riksdagen pågår. Och skall man helt och fullt draga ut konsekvenserna av reservanternas förslag gent emot utskottets, kan det förhållandet tänkas inträffa, att en ledamot av första kammaren är bosatt i Malmö, men representerar Västerbottens och Norrbottens län. Denne har då under riksdagsperioden möjlighet att resa fritt ända från Malmö och upp till Vassijaure. Man kan också tänka sig det motsatta förhållandet, att en kirunabo representerar Malmöhus län; han reser då på samma sätt fritt genom hela landet. Herr Herlitz och övriga representanter för Stockholms stad få däremot ingenting med av denna rätt till fria resor. Naturligtvis är det ytterlighetsfall jag här har dragit fram, men även sådana tänkta fall kunna utan ringaste tvivel bli verklighet.

Det är det nu tillämpade rekvisitionsförfarandet som givit anledning till att detta förslag om stående fribiljetter nu har framkommit. Herr Herlitz var inne på den linjen, att om man lagt upp ett förslag från en annan utgångspunkt, skulle han möjligen kunnat vara med om saken. Det skulle då, förmodar jag, ligga inom samma ram som det nuvarande systemet och grunda sig på ett rekvisitionsförfarande. Men hur verkar för närvarande detta rekvisitionssystem i praktiken, och vilka äro konsekvenserna därav? Jag kanske får lov att meddela damerna och herrarna några uppgifter på den punkten. Om man antar att 350 riksdagsmän resa en gång i veckan — jag räknar då inte med representanterna för Stockholms stad — och använda en rekvisitionsblankett för varje resa, blir det 350 rekvisitioner per vecka. De senaste riksdagarna ha pågått ungefär 32 veckor. På en riksdag blir det alltså icke mindre än 11 200 rekvisitioner som skola skrivas ut och granskas etc. Här i riksdagen sitta för närvarande tre dagar i veckan två tjänstemän från statens järnvägars resebyrå, som skola handha detta arbete. Går jag litet längre och räknar med ett medeltal av $1^1/_2$ rekvisition per vecka — jag gör detta antagande därför att jag vet att det ungefär blir så; själv får jag använda 3 à 4 rekvisitionsblanketter för varje hemresa, men det blir ju inte någon resa för var vecka utan varannan — kommer jag fram till att icke mindre än 16 800 rekvisitioner skola utskrivas, grans-

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

kas och genomgås för varje riksdag med det nuvarande systemet. Anse verkligen kammarens ledamöter, att ett sådant system är tillfredsställande? Jag för min del har ganska svårt att inse det.

Jag anser att saken ligger så pass klart till att man borde kunna ta steget helt ut och ge riksdagsmännen möjligheter att resa och se sitt land under sådana förhållanden att de verkligen kunna få en inblick i hur det står till ute i de olika landsdelarna. Hur många av de sydsvenska riksdagsmännen är det exempelvis som veta, hur vi ha det uppe i Västerbotten och Norrbotten? Och hur många av de norrländska riksdagsmännen veta ingående, hur förhållandena äro i våra sydliga provinser? Här i riksdagen framläggas många gånger förslag om den eller den detaljen för den ena eller andra landsändan, men riksdagsmännen i gemen stå fullständigt oförstående, därför att de helt enkelt icke veta något om de särskilda lokala förhållandena. Jag är lika främmande för skånska angelägenheter som de skånska riksdagsmännen äro för norrlandsfrågorna. Riksdagens ledamöter böra sätta sig i tillfälle att på ort och ställe få en inblick i förhållandena och se, hur folket har det, för att kunna bilda sig ett omdöme om de frågor, riksdagen är satt att handlägga.

Här har med mycket stor skärpa framförts, att tidpunkten för närvarande ej vore lämplig för att genomföra denna reform och att det svenska folket skulle komma att ställa sig undrande och frågande, om riksdagen beslutar sådana förmåner åt sig själv. Jag har då gjort den reflexionen: vem är det egentligen som skall besluta om riksdagens inre angelägenheter? Jämt och ständigt framhålles ju, att riksdagen är suverän. Men blir den det, om den icke själv beslutar om sina egna, inre angelägenheter? Det talas om den första, den andra och den tredje statsmakten. Skall det behövas ännu en statsmakt, eller skall det tillsättas en helt ny institution för att besluta om riksdagens inre angelägenheter? Jag ställer den frågan, därför att det för mig står tämligen klart att riksdagen, om den skall besluta om sina egna inre angelägenheter, också skall bestämma om dem helt och fullt och ta konsekvenserna av sina beslut.

Så har jag fattat saken. Det kan ju hända att jag har fel, men det må i så fall anses som en förklarlig och förlåtlig missuppfattning.

Min ställning i denna fråga är fullt klar. Ärendet har handlagts av en särskild delegation på fem man, innan det kom inför utskottet. Vi ha fattat ståndpunkt efter ingående överläggningar, och vi ha försökt att få fram en lösning, som vi anse vara den bästa för riksdagen med tanke på de angelägenheter, den har att besluta om, och därmed också för svenska folket.

Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets memorial.

Herr **Herlitz** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag begärde ordet bara för att undanröja ett missförstånd, som kanske är på väg att insmyga sig.

Av den siste ärade talarens anförande fick man måhända det intrycket, att vi från reservanthåll hade varit angelägna om det s. k. rekvisitionssystemets bibehållande. Så är ingalunda fallet. Jag har i mitt anförande framkastat såsom en möjlighet med avseende på de studieresor, som gå landet runt, att man skulle kunna få göra sådana fritt efter särskild rekvisition, men med avseende på resorna till hemorten och till valkretsen innehåller reservanternas förslag ingenting i detta spörsmål. I mitt anförande sade jag emellertid ifrån att jag lika väl som utskottet anser, att man för det ändamålet bör ha ett system med fribiljetter. Jag vill alltså undanröja varje missförstånd på den punkten.

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Johanson, Karl August,** som yttrade: Herr talman! I anledning av herr Herlitz' anförande får jag påpeka, att av den till memorialet fogade reservationen dock ej framgår annat än att rekvisitionsförfarandet skall vara kvar. Reservationen innefattar ej vad som i utskottets memorial säges om de stående fribiljetterna, och det är därpå jag har grundat mitt uttalande.

Herr **Herlitz** erhöll ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Vi ha inte uttalat oss om den saken, men därför lät jag mig också angeläget vara att i mitt anförande understryka, att reservationen inte alls har tagit ståndpunkt i det spörsmålet. Jag hemställer att ännu en gång få understryka detta, för att inte något missförstånd skall uppkomma på den punkten. Detta är en ren skrivfråga.

Överläggningen blev nu för en stund avbruten, för att begärt tillfälle skulle beredas herr statsrådet *Wigforss* att avlämna kungl. propositioner.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 294, angående statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m.; och

nr 295, angående ytterligare kreditgivning till utlandet m. m.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående konstitutionsutskottets memorial nr 15.

Herr **andre vice talmannen:** Herr talman! Denna debatt har ju förts med en viss hetsighet. Särskilt ha representanterna för högern uppträtt som om det rörde sig om en partifråga för deras del. Det vittnar om att saken gäller något mer än själva frågan om de fria resorna. Jag undrar, om inte detta är en rätt så uppagiterad stämning. När konstitutionsutskottet började behandla saken — det blev ju ganska fort känt i kamrarna och i partierna — hade man ett bestämt intryck av att det i riksdagen fanns en tämligen enhällig opinion för att det nu framlagda förslaget var den rätta lösningen. Den opinionen hade starka fästen också inom högerpartiet.

Jag tycker inte att det skall behövas så långa föreläsningar för att komma fram till ett resultat i denna fråga. Jag tror att det är ett franskt ordspråk som säger: »Konsten att vara tråkig är att säga allt.» Herr Herlitz utsatte sig verkligen för risken att betraktas som tråkig genom att han försökte lägga fram alltför många argument för sin ståndpunkt.

Då frågan om riksdagsmännens förmåner är före, finns det många tabubegrepp som göra sig påminta. Vi äro rädda för att ta ståndpunkt och snegla åt en opinion, som i verkligheten icke finns, och allt tas därför till i underkant, både arvoden och andra förmåner. Högern har här skrämt med allmänheten. Jag skulle våga påstå, att allmänheten i detta avseende står på konstitutionsutskottets sida. När man talar med folk ute i bygderna om våra förmåner, visar det sig att de till 99 procent tro, att vi ha och alltid ha haft fria resor, och när man upplyser om att så icke är förhållandet, bli de förvånade.

Såsom här redan har påpekats, åtminstone av herr Herlitz, finns ju motsvarande förmån i ett flertal, jag skulle tro de flesta andra länder, och be-

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

traktas där som naturlig och rimlig. Herr Herlitz sade visserligen, att det i dessa andra länder hade väckt mycken ond blod, att parlamenten tillskansade sig otillbörliga förmåner. Jag vet inte, från vilka länder herr Herlitz har sina erfarenheter; jag känner icke till dem. Det enda land, som skulle kunna åberopas såsom basis för ett sådant omdöme, torde vara det Frankrike, som fanns före 1939. Demokratien och parlamentet kritiserades där av en ytterlighetspress till största delen av högerkaraktär, som varje dag gjorde skandaler över parlamentsledamöternas befintliga eller framför allt obefintliga försyndelser. Jag tycker inte att det egentligen är lämpligt att i detta ögonblick åberopa den pressen såsom utslagsgivande för opinionen överhuvud taget i världen. Det är människor av den riktningen, som i dag sitta på de anklagades bänk och hängas eller giljotineras, eller på vilket sätt avrättningar nu ske där borta i de Gaulles Frankrike.

Jag skulle tro, att förmånen av fria resor för riksdagsmännen i de flesta länder har införts utan någon suckan från allmänhetens sida. Ändå är det i de flesta av dessa länder högre riksdagsarvoden än det är eller har varit i vårt land. Jag är för min del beredd att ta ansvaret för att rösta för utskottets förslag, och jag betraktar det icke såsom någon otillbörlig förmån för riksdagsmännen, utan såsom både rimligt och förnuftigt och såsom en praktisk anordning för lösande av de föreliggande frågorna.

Nu målar man hin på väggen och talar om vilka konsekvenser det skulle få, om dessa bestämmelser genomföras. Jag har hört sägas, att riksdagsmän skulle komma att åka bil till riksdagen varje dag eller att exempelvis representanterna för Gotland skulle komma att flyga varje dag fram och tillbaka mellan Visby och Stockholm. Därför skulle vi vara tvungna att omarbeta denna lag och göra den så tydlig, att dylika missbruk inte skola kunna förekomma. — Ja, jag tror det var herr Johanson som påpekade, att även de nuvarande bestämmelserna liksom de i reservationen föreslagna kunna missbrukas. Det har veterligt inte skett, och jag föreställer mig att man bör kunna lita på att riksdagsmännen icke heller komma att missbruka denna rättighet.

Herr Herlitz talar om den pressade trafikapparaten. Men det är ju ett rent tillfälligt förhållande, och riksdagsmännen äro ändå inte så många, att de fria resorna för dem kunna göra vare sig till eller från i det avseendet.

När man nu skrämmer med alla dessa möjliga och omöjliga missbruk, synes det åtminstone mig som om man vill skapa en misstro från riksdagens egen sida mot riksdagsmännen själva, som vi inte ha gjort skäl för. Man frågar sig, om inte de svenska riksdagsmännen ändå äro en ansvarig, en stabil och till och med en förnämlig kår. Jag tror man kan svara, att de äro det. Man bör räkna med att varje riksdagsman är av den klass, att han kan ta vara på sig själv.

Herr Herlitz sade, att den stående fribiljetten i mycket begränsad utsträckning kommer att användas för studiesyften. Jag tror att biljetten överhuvud taget kommer att användas i begränsad utsträckning. Riksdagsmännen ha inte tid att fara ikring, och man behöver ej riskera att de skola ge sig ut på resor för nöjet att resa. För egen del betraktar jag järnvägsresor som den största plåga jag kan utsätta mig för. Jag reser faktiskt inte oftare än jag är absolut tvungen till. För övrigt kostar det ju pengar att resa, även om man har själva järnvägsbiljetten gratis. Ingen behöver således befara, att riksdagsmännen skola utnyttja biljetten i något okynne eller, som jag sade, för nöjet att resa på tåg, något som de vid det här laget torde vara tämligen blaserade på.

De resor, jag själv gör, ske nästan undantagslöst på det allmännas bekostnad, visserligen inte alla i riksdagens tjänst, men i andra egenskaper, som landstingsman eller som ledamot i någon statlig eller kommunal styrelse. Om nu de

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)
olika rekvisitionerna utbytas mot en fribiljett, som jag använder vid dessa resor, har väl inte någon större skada skett.

Herr Herlitz tyckte att man kan bilda sig lika bra genom att ligga på en soffa och läsa böcker. Han tänkte kanske på den mest berömde svenske reseskildraren, Samuel Ödmann, som ju var lam men som från sin säng skrev reseskildringar från hela världen, vilka alltjämt läsas, fastän det är mer än hundra år sedan han dog. Men så receptiva äro inte vi andra, vanliga människor. Jag tror att det där soffliggandet ändå inte kan ersätta den visuella betraktelsen och den direkta beröringen med folk och nejder.

Argumentet att det kommer att väcka ond blod bland statstjänarna, om riksdagen får denna förmån när de ej ha den, är icke heller värt så synnerligen mycket; det är mera ett uttryck för herr Herlitz' av herr J. B. Johansson understödda benägenhet att stapla argument på varandra. Jämförelsen är ju icke relevant. De skäl, som anförts för att riksdagsmännen böra ha en viss möjlighet att resa ut i landet, gälla dock i allmänhet ej för statstjänstemännen.

Herr Herlitz värjde sig mot slutsatsen att han skulle ha förordat det nuvarande rekvisitionssystemets bibehållande, men han medgav att han sagt, att om riksdagsmännen ville göra resor i studiesyfte, kunde de få skriva en rekvisition och erhålla fri biljett. Det är ju mycket vänligt, men hela herr Herlitz' argumentering mot fribiljetten faller ju i och med detta medgivande. Ty jag skulle tro, att fribiljetten icke kommer att användas i större utsträckning än ett sådant rekvisitionssystem. All denna veklagan över att riksdagsmännen genom denna förmån skulle sko sig på det allmännas och allmänhetens bekostnad blir ju meningslös i och med detta medgivande.

Här har sagts, att utskottsutlåtandet inbjuder till invändningar, därför att det är otydligt. Jag erkänner för min del, att det kanske är alltför kortfattat, men meningen är, såsom här har upplysts, att kanslideputerade skola utarbeta en kommentar och närmare bestämmelser för hur detta system skall fungera. Mot detta har man invänt, att dessa bestämmelser ej kunna upphäva själva den lag, som konstitutionsutskottet föreslår. Nej, men de kunna ge en klar och tydlig tolkning av lagen, och om så sker, är jag för min del övertygad om — jag har icke den ringaste misstanke om motsatsen — att riksdagsmännen hundraprocentigt komma att respektera de i tolkningen givna föreskrifterna.

För egen del är jag som sagt icke rädd att taga ansvaret för att rösta på konstitutionsutskottets förslag. Jag tror att de frågor, som stå i sammanhang med dessa resebestämmelser, komma att kunna lösas på ett både lyckligt och definitivt sätt. Jag har inte något uppdrag, men jag tror mig kunna försäkra att den mening, jag här har uttalat, tämligen enhälligt delas inom den grupp jag företräder.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Wistrand:** Herr talman! Det har framhållits av förespråkare för denna reform, att frågan givits alltför stora dimensioner och att den borde kunna genomföras utan gnissel. Ja, detta är ett önskemål, som jag mycket väl förstår. Man vill få igenom förslaget utan att det väcker synnerlig uppmärksamhet. Men det går inte. Den allmänna meningen har alltför starkt fäst ögonen på denna fråga, och jag skall be att få ge ett exempel på detta. När jag gick hit i dag, fick jag händelsevis sällskap med en person, som är i den ställningen att han fäller dom i Konungens namn. Han frågade mig vad vi skulle behandla i dag. Jag nämnde då detta ärende. Han fann den utgöra en högst allvarlig fråga. Han betraktade den på ett helt annat sätt än man i dag ve-

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

lat göra gällande, att folkmeningen skulle finna den. Och jag förstår honom synnerligen väl, ty jag delar hans uppfattning.

Denna fråga om biljetterna och deras giltighetstid, om missbruk o. s. v. är i och för sig av relativt underordnad betydelse, det medger jag. Det är icke några stora ekonomiska värden som stå på spel. Men det är en fråga av mycket stor principiell betydelse. Dess konsekvenser sträcka sig långt utöver de rent ekonomiska följderna av riksdagens beslut. Det gäller här frågan om hur svenska folket ser på riksdagens ledamöter. I detta hänseende är det mycket äventyrligt och mycket farligt att riksdagen skapar privilegier åt sig själv, icke minst om dessa privilegier äro i en eller annan form av ekonomisk natur. Svenska folket är mycket känsligt för det sätt, på vilket vi i detta avseende rykta vårt värv. Mer än någonsin gäller här det gamla klassiska ordet, att Caesars hustru bör icke ens få misstänkas.

Herr andre vice talmannen talade om förhållandena i andra länder, och han nämnde därvid hurudana förhållandena voro i Frankrike. Jag vill framhålla, att det sätt, på vilket det franska parlamentets ledamöter skaffat sig förmåner på statens bekostnad, var mycket uppseendeväckande, och det medverkade otvivelaktigt i hög grad till det sammanbrott, som demokratien tillfälligt fick vidkännas i detta land. Det var inte minst fribiljetterna som därvid föllo i ögonen. Som bevis härpå skall jag be att få underhålla kammaren med en liten historia, som jag läste i en fransk tidning på 1930-talet. Det hände sig, att, såsom det ibland förekom i Frankrike, ett par tågrövare beväpnade med pistoler, gingo igenom kupéerna på ett tåg och plundrade passagerarna på deras plånböcker. Slutligen blevo de omhändertagna av polisen. Vid undersökningen befanns det, att alla deras offer av en eller annan anledning rest fritt. Det var deputerade, högre statstjänstemän m. fl. De enda av de i saken indragna, som betalat sina biljetter, voro de båda banditerna. Historien är naturligtvis gjord, men den är ett bevis för hur förslag, som det vi nu diskutera, tagas till intäkt för att skapa misstämning omkring parlamentet och dem som skola ha folkets förtroende.

Jag tror att vi böra vara synnerligen aktsamma om just detta förtroende och inte medverka till beslut, som kunna förminska det. Demokratien behöver helt säkert allt det stöd den kan få även i fortsättningen, och det stödet kunna vi bäst ge i form av ett gott exempel. Sett ur min synpunkt är detta frågans verkliga och betydelsefulla innebörd. Vi ha därför anledning att iakttaga stor återhållsamhet, en återhållsamhet, som uteslutande tjänar vår gemensamma sak, svenska folkets sak.

Herr **Gustavson:** Herr talman! När man i denna debatt hör på dem som tala för reservationen, måste man nästan få den uppfattningen, att 380 riksdagsmän inte skulle ha annat att göra än att sitta på tåget och resa omkring i vårt land. Man talar här t. ex., såsom min vän herr Heiding gjorde, om utrymmet på järnvägarna, precis som om det skulle bli så många riksdagsmän, som äro ute och resa efter riksdagens slut, att de skulle inkräkta på vagnsutrymmet på våra järnvägar. Detta får man väl nästan kalla för ett löjligt resonemang. Det verkar som om man anser, att en resa inte är förenad med andra kostnader än biljettpriset. Detta är väl dock den minsta kostnaden för en resa. Ute på landsbygden har man sannerligen en hel del annat att göra än att sitta på tåget och resa, och en hel del ha inte råd att göra några resor — åtminstone ha de inte råd att göra det dagligen — även om de skulle slippa betala biljetten.

Ett annat argument som man fört fram är att det är så oklara bestämmelser i förslaget. Herr Heiding talade sålunda om att det inte är utsagt vilken klass man får begagna. Ja, vad den saker beträffar är det precis lika oklara bestäm-

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

melser nu. Det står inte i vårt reglemente vilken klass vi få begagna, utan vi få välja första eller andra eller tredje klass.

Det har även framhållits, i synnerhet från högerhåll men också av herr Heiding, att det är osmakligt att riksdagsmännen besluta förmåner åt sig själva. Om nu detta kan betraktas som en förmån, är det väl en förmån som vi i stor utsträckning ha även förut. Jag skulle vilja fråga herrarna: vem skall besluta om riksdagsmännens förhållanden, vare sig det gäller förmåner eller annat, om inte riksdagen skall göra det? Vi få besluta över svenska folkets väl och ve i många avseenden. Skulle vi då inte kunna besluta om riksdagsmännens förhållanden? Var skulle vi ha stått, om inte riksdagen hade beslutat förmåner åt riksdagsmännen? Det skulle vara intressant att höra vad herr J. B. Johansson kommer att svara på den frågan. Vi hade väl då stått där vi stodo före 1909, då vi inte hade ett öre i arvode. Det är väl ingen som vill påstå, att det inte var synnerligen välbetänkt när arvodet infördes. Och var höjdes dessa betänksamma och varnande röster för några år sedan, när det var fråga om reglering av riksdagsmännens arvoden? Den reform som då genomfördes var en mycket välbetänkt åtgärd med hänsyn till den då inbrytande dyrtiden. Arvodet anser jag vara en mycket större s. k. förmån, om jag får begagna det ordet, än vad de nu föreslagna fribiljetterna utgöra. När det gällde arvodet, var man inte så där våldsamt försiktig och betänksam, utan det gick ganska smärtfritt. Men det berodde kanske på — jag vet inte om jag har rätt i det antagandet — att denna förmån kom stockholmsriksdagsmännen till del i större utsträckning än vad dessa fria resor göra. Visserligen skola även de få fribiljetter, men många av dem äro ju redan nu i den ställningen, att de kunna resa fritt och obehindrat.

Det har sagts — jag tror att det var av herr Herlitz — att det är en mycket liten del av svenska folket, som har fribiljetter för närvarande. Ja, men det är dock mellan 400 och 500 människor, som ha stående fribiljett över hela landet. Jag kan icke säga den exakta siffran, men den närmar sig 500. Och jag kan icke förstå, att det skulle vara ett så oerhört vådligt äventyr att ge sig in på detta. I regel lever allmänheten i den föreställningen, att riksdagsmännen ha fria resor och att de haft det länge. När folk får besked om att vi icke ha fria resor, undra de varför riksdagsmännen inte skola få resa och se på det land och de förhållanden, som de skola besluta om.

Herr Karl August Johanson har förut erinrat om de förmåner, som han har i egenskap av f. d. järnvägsman, nämligen fria resor. Alla stationskarlar och banvakter ha ju fria resor över hela landet, och inte bara de själva utan även deras familj. Dessa fria resor ha de icke blott medan de inneha tjänsten, utan så länge de leva få de i viss utsträckning resa över hela vårt land. Jag undrar om de ha större anledning att studera förhållandena i landet än vad riksdagsmännen ha. Jag vill inte på något sätt missunna dem denna deras förmån, men jag anser mig dock böra göra denna jämförelse. Våra fribiljetter skola dock inte gälla längre tid än den, under vilken vi inneha vårt riksdagsmannauppdrag.

Jag skall nu inte upptaga tiden längre. Jag vill blott slutligen framhålla. att det är något märkvärdigt med denna inställning hos en viss grupp, som kommer starkast till uttryck hos dem som bo inom Stockholm. De kunna fullgöra sitt riksdagsmannauppdrag på lediga stunder, och de göra det också många gånger. De behöva aldrig taga ledigt från sin ordinarie syssla. De komma hit när de tycka, och händer det någon gång att de inte komma hit, går det också bra. Jag anser att man bör tänka något på dem som bo i de avlägsna trakterna av vårt land och taga hänsyn även till deras intressen.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

I herr Gustavsons yttrande instämde herr *Näsgård*.

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

Herr **Anderson, Axel Ivar:** Herr talman! Jag har redan instämt med herr Herlitz. Jag skulle även kunna instämma med herr Heiding, som framställt ett yrkande om rent avslag. Man och man emellan har talats om att det skulle framställas ytterligare ett yrkande, nämligen om återremiss till utskottet. Jag förmodar, att de som på allvar överväga en återremiss, äro de som i stort sett sympatisera med utskottets förslag men som av mycket naturliga skäl reagera mot det lättvindiga sätt, på vilket konstitutionsutskottet behandlat denna fråga. Ett återremissyrkande skulle sålunda tjäna syftet att ge konstitutionsutskottet tillfälle att reparera det misstag som utskottet begått. Misstag måste nog anses vara ett lindrigt uttryck när det gäller ett så skandalöst dåligt utlåtande från det grundlagsvårdande utskottet. Det har redan framförts mycket grava anmärkningar mot utskottet, och jag måste säga, att var och en som läser motiveringen på s. 2 måste fråga sig, om det verkligen är möjligt att konstitutionsutskottet anser denna fråga vara tillräckligt utredd för riksdagen med ett sådant utlåtande. Utskottet har icke med ett enda ord berört den viktiga frågan om hur det förslag utskottet framlägger skall omsättas i praktiken. Vi ha icke fått upplysning om de tekniska möjligheterna att i ett slag genomföra fria resor i den utsträckning som här föreslagits. Vi hade för en vecka sedan en debatt, som gällde frågan om sommarresor för feriebarn. Det framhölls då från olika håll, att det var ett utomordentligt behjärtansvärt ändamål, men att tekniska skäl stodo hindrande i vägen, det fanns inte transportmöjligheter o. s. v.

Nu kan man ju säga att detta egentligen är en bagatell. Det gäller bara några hundra riksdagsmän, och de skola inte resa varje dag. Men det är inte en liten bagatell. Det är i realiteten en ganska stor fråga, även om man bortser från det viktigaste, nämligen det principiella. Jag hade för någon tid sedan tillfälle att fråga chefen för statens järnvägar, hur han såg på detta förslag. Han ville inte ta ståndpunkt till själva förslaget, men han framhöll att det måste bli förenat med mycket stora svårigheter att ordna dessa fria resor. Han framhöll att det redan nu är besvärligt med de många rekvisitionerna. Nu äro ju alla ense om att man skall komma ifrån rekvisitionssystemet. Om man bifaller reservationen, har man även uppfyllt alla berättigade önskemål. Reservanternas förslag är praktiskt och möjligt att genomföra; det går icke utöver de gränser, principiella eller tekniska, som man bör uppdraga. Men utskottsmajoritetens förslag gör det i allra högsta grad.

Det har nu framförts argument av olika slag till förmån för det föreliggande förslaget. Först var det litet Ovanmyralyrik om nyttan och nöjet av att resa i vårt vackra land. Sedan fingo vi höra ett mycket älskvärt och småtrevligt kåseri av herr andre vice talmannen, som jag heller inte har mycket att säga om. Det var som sagt ett kåseri, men inte något försvar i sak. Ett försvar i sak gav däremot herr Karl August Johanson. Det var huvudsakligen såsom praktisk järnvägsman han talade. Han framförde sakliga argument och hade praktisk erfarenhet att stödja sig på. Men han förbigick det väsentliga. Herr Gustavsons anförande tror jag det är barmhärtigast mot honom själv att inte gå närmare in på. Men då han var nog älskvärd att tänka på stockholmsriksdagsmännen och framhöll att de ju inte kunna ha något intresse av den här saken, eftersom de bo i Stockholm och inte behöva resa, slår han ju ihjäl huvudskälet för detta förslag. Avsikten med förslaget är ju att riksdagsmännen skola få tillfälle att se landet. Herr Gustavson unnar tydligen inte stockholmsriksdagsmännen den förmånen.

Åtskilliga av oss ha varit med om att behandla denna fråga vid föregående tillfällen. För min del var det redan för 25 år sedan, som jag första gången i kammaren mötte frågan. Det starka motstånd, som då restes från olika håll

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)
och som resulterade i ett klart avslag på då föreliggande motion, uppbars, skulle jag tro, av en kompakt folkmajoritet, som det förefaller mig att utskottsmajoriteten i denna stund saknar. Nu har det sagts här av en talare, att folkmeningen, det är ju vi. Vi riksdagsmän, säger han, äro ju folkviljans representanter, vad vi tycka, det tycker också folket. Jag överlåter åt talaren och hans meningsfränder att närmare begrunda innebörden av detta. Jag undrar bara i all blygsamhet, om han inte trycker litet för hårt på ordet folkrepresentant och tar sig litet för stora rättigheter, när han kommer fram med sådana anspråk. Den som verkligen vill göra sig besvär med att höra efter, hur folk tycker och tänker, kommer till ett helt annat resultat än den ärade talaren och åtskilliga andra som här ha yttrat sig.

Det har sagts att folket har den uppfattningen att riksdagsmännen redan nu ha fria resor. Ja, det kommer sig naturligtvis därav, att de riksdagsmän som verkligen behöva fria resor även ha det. De ha rätt att resa fritt till sin hemort så många gånger som helst under riksdagstiden. Om detta råder nu ingen tvist, och jag har inte heller tidigare hört några invändningar resas mot detta. Men här gäller det något helt annat. Här gäller det att utsträcka rätten till fria resor över hela riket och under hela året. Detta har inte något som helst samband med riksdagsmannauppdraget; det är en förmån som ligger alldeles utanför fullgörandet av det uppdrag för vilket vi valts. Det är mot detta som man reagerar, och den som inte vill se och höra detta kommer så småningom att göra en ganska bitter erfarenhet. Den reaktion, som jag är medveten om finns hos folket, anser jag vara en sund reaktion. Den reser sig mot varje försök från folkrepresentationens sida att tillägna sig rättigheter utöver vad som är skäligt och rimligt. Här har ingenting inträffat under dessa 25 år, som borde förändra riksdagsmajoritetens ställning. Den bör vara densamma i dag som för 25 år sedan. Såsom jag framhöll, är ju rätten till fria resor under själva riksdagstiden obegränsad för dem som bo ute i landet, och därmed äro alla rimliga anspråk tillgodosedda. Vad som går därutöver är icke sakligt försvarat, allra minst med sådana allmänna talesätt som här förekommit om nyttan och nöjet av att resa.

Herr talman! Jag yrkar i första hand bifall till reservationen, men jag kommer även att rösta för avslagsyrkandet, om det första yrkandet icke skulle vinna kammarens bifall.

Herr **Källman:** Herr talman! Då jag inte deltagit i slutbehandlingen inom utskottet av detta förslag, hade jag inte tänkt yttra mig, men jag skall i alla fall få be att säga några ord.

Den siste talaren använde uttryck för utskottsmajoritetens ställning som inte ha något sammanhang med verkligheten, han har själv i högsta grad missförstått utskottets utlåtande, och han känner icke till vilket system som nu gäller. Han säger att utskottet har handlagt detta ärende lättvindigt och att utlåtandet inte ger någon ledning beträffande frågan hur reformen skall omsättas i praktiken. Vad är det nu som utskottets förslag innebär? I jämförelse med vad som nu gäller innebär det ju ingenting annat än att rekvisitionssystemet skall ersättas med stående fribiljetter för riksdagsmännen i båda kamrarna. Det är ju det saken gäller. Det är det man skall diskutera och ingenting annat. Detaljerna rörande förfarandet bestämmas av det organ som riksdagen utser för ändamålet. Enligt utskottets förslag blir det ju kanslideputerade tillika med riksdagens talmän. Det blir dessa som skola utforma de erforderliga tillämpningsföreskrifterna, och i den mån det erfordras ändringar i dessa ha de befogenhet att göra sådana. Det är alltså inga revolutionerande nyheter,

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

utan det gäller endast att få bort de besvärligheter med tusentals rekvisitioner som herr Karl August Johanson belyste.

Innebär nu en stående fribiljett verkligen betydande förmåner för ledamöterna av riksdagen? Den frågan måste besvaras med nej. Ty de flesta riksdagsmän — märk väl vilken meningsriktning som har majoritet i kamrarna — ha inte råd att resa på det sätt som talarna från högerpartiet tydligen tro att de komma att göra. Såsom här påpekats kostar nämligen en resa mer än biljettpriset, och alla ha väl för övrigt sysselsättning att ägna sig åt under tiden mellan riksdagarna.

Man har nu försökt blåsa upp detta till en stor partipolitisk fråga. Jag fäster emellertid uppmärksamheten på att högerpartiet inte är enhälligt. Vi ha till och med en ledamot i konstitutionsutskottet, som principiellt anslöt sig till majoritetens mening. Men av någon outgrundlig anledning kom han inte att sitta med, då beslut fattades. I stället inträdde suppleanten, som hade samma uppfattning som herrarna givit uttryck åt i dag.

Herr Wistrand säger att denna fråga är stor och betydelsefull, därför att den egentligen gäller hur svenska folket reagerar, när riksdagens ledamöter skaffa sig privilegier. Folket är känsligt, säger han. Ja, den saken få vi väl tala om vid nästa valtillfälle. Då kunna vi även berätta för det svenska folket, att på de riksdagsarvoden som fastställdes 1937 utgår icke något som helst dyrtidstillägg. Hur mycket statens tjänstemän ha, det veta vi alla. Men riksdagens ledamöter ha inte ett öre i ersättning för den penningvärdeförsämring, som ägt rum sedan 1937. Man kan väl inte säga att man skaffar sig förmåner, när man inte ens tar i anspråk en del av det försämrade penningvärdet genom dyrtidstillägg. Jag fäster uppmärksamheten på detta just med hänsyn till den uppfattning som herrarna ifrån högerpartier ha om utskottsmajoritetens ställning.

Ett enda ord om olikheten mellan de båda kamrarnas ledamöter, för den händelse reservationen bifalles. Det står i reservationen att ledamöterna ha ett behov att kunna företaga resor till valkretsen för att kunna komma i kontakt med sina valmän. Det har redan sagts, att en stockholmare som representerar en norrländsk valkrets kan resa i ett par län på statens bekostnad. Men hur blir det då med en ledamot i andra kammaren? Hans möjlighet att resa på statens bekostnad är begränsad till den valkrets som han representerar. Här uppkommer alltså en olikhet mellan ledamöterna i första och andra kammaren. Jag kan resa i Stockholms län och Uppsala län, ty jag representerar dessa båda län i kammaren. Men andrakammarledamöterna i Stockholms län få inte resa på statens bekostnad i Uppsala län, och inte heller få riksdagsmännen i Uppsala län resa i Stockholms län. Den reservationen är väl inte så bra genomtänkt, när sådana olikheter kunna inträda. Riksdagen kan inte stå till svars med att stifta en lag som har sådana konsekvenser.

Vad beträffar frågan om kontroll och missbruk, är denna berörd med vad jag anfört i början av mitt anförande. Här är inte fråga om något annat nytt än att man i stället för ett rekvisitionsförfarande får en stående fribiljett, och därtill har jag framhållit att kamrarnas ledamöter inte ha råd att resa hur mycket som helst. Jag undrar i själva verket, om det kommer att bli så mycket dyrare, sedan systemet med fribiljetter införts. Jag tänker på att det är fråga om inte bara resor till och från hemorten under riksdagsperioden, utan ett betydande antal riksdagsmän ha den ställningen, att de resa ganska mycket på det allmännas bekostnad. Jag erinrar om utskottsavdelningarnas och utrikesnämndens ledamöter, statsrevisorerna, ledamöter i kommittéer, alla de riksdagsmän, som tillhöra prövningsnämnder och mödrahjälpsnämnder eller äro ombud för pensionsstyrelsen m. fl. Alla dessa — jag tillhör själv två av

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

de kategorier, som det här är fråga om — måste skriva reseräkningar halvårsvis eller kvartalsvis. Tack vare fribiljetterna befrias de härifrån. Man begagnar biljetterna utan vidare.

Man har ondgjort sig över att föreläsare eventuellt skulle få fribiljetter. Ja, men kan man inte unna ledningen för folkhögskolekurser, föreläsningsföreningar eller studiecirklar eller vad det vara månde den förmånen, att en föreläsare hos dem reser fritt? *Det är naturligtvis klart, att han inte tar betalt för en resa, för vilken han själv inte erlägger något.* Herr andre vice talmannen har ställt den riktiga diagnosen, när han i sitt anförande — som inte var ett kåseri, herr Ivar Anderson! — förklarade, att man hade blåst upp denna fråga och sökt ge den partipolitisk betydelse.

Jag är liksom många andra inte rädd för att resonera med folk ute i bygderna om dessa ting, och jag vill nämna som exempel på vilken uppfattning man i allmänhet har om riksdagsmännens förmåner, att jag har blivit tillfrågad om hur mycket de ledamöter, som sitta i utskott, få extra per dag. Sådana frågor får man, och ändå borde alla veta, att med undantag av två personer i riksdagens kamrar äro alla riksdagsmän fullkomligt likställda i ekonomiska förmåner.

Jag tycker, att de ärade kammarledamöterna böra vara mogna att gå till beslut. Här behöves inte återremiss eller ny utredning, ty frågan är mycket enkel, såsom jag i det föregående har antytt.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Sandegård, Ekman* och *Gottfrid Karlsson.*

Herr **Herlitz:** Herr talman! Herr andre vice talmannen sade till mig, att det finnes ett säkert sätt att göra sig tråkig, och jag hörde med respekt på detta uttalande av en aktad auktoritet på området. Jag gjorde under fortsättningen av hans anförande flera reflexioner, bland annat att man kan bli tråkig genom att inte säga någonting, och att man kan bli tråkig även genom att svara på allt. Jag skall emellertid försöka att undgå detta fel nu och inte ta upp allt det som i denna stund kunde ligga mig om hjärtat, utan jag skall bara säga det allra nödvändigaste.

Först och främst vill jag säga en sak till herr Källman: låt oss här inte resonera om riksdagsmannaarvodena. Vill någon ifrågasätta att riksdagsmännens arvoden äro för låga, går jag gärna med på en diskussion därom, men den saken ligger på ett helt annat plan. Det är inte fråga om den nu. Kritiken mot utskottets hemställan går framför allt ut på att här föreslås en ekonomisk förmån, som inte kommer alla riksdagens ledamöter till godo i samma utsträckning, och som därför ej kan försvaras som en arvodesökning.

Låt oss vidare, herr Källman, inte förenkla saken därhän, att vi säga, att utskottets förslag inte innebär något annat än att man ersätter det förhatliga rekvisitionssystemet med ett fribiljettssystem, och därigenom ge kammarens ledamöter det intrycket, att högerreservanterna inte vilja vara med på detta. Låt oss inte glömma bort eller skjuta undan det väsentliga förhållandet, att det här är fråga om huruvida de fria resorna skola gälla hela landet eller inte. Jag ber herrarna än en gång att lägga på minnet, att det för mig är fullkomligt självklart, att man bör avskaffa rekvisitionssystemet, i den mån det är fråga om resorna till hemorten. Någon har frågat mig, varför jag inte skrev detta i motiveringen. Ja, det var min gamla obenägenhet att dekretera saker och ting i motiveringar som gjorde detta. Det var kanske ett missgrepp. Jag deklarerar emellertid ännu en gång, att det för mig står fullkomligt klart, att vi skola söka komma ifrån det besvärliga rekvisitionssystemet. Men vi få inte framställa saken så, att härför kräves, att vi skola åtnjuta fria resor över hela landet.

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

Jag tror det var herr andre vice talmannen, som sade, att vi inte skola tala så mycket om möjliga missbruk. Riksdagsmännen äro lojala, och de komma inte att missbruka förmånen av fria resor. Jag förstår inte riktigt denna tankegång. Jag ser saken på ett annat sätt. Sedan vi ha fått våra fribiljetter med giltighet inom hela landet, vem kan då komma och säga till mig, att det är ett missbruk, att jag använder min biljett enligt gällande bestämmelser? Den har stuckits i handen på mig lika väl som på andra med den fullmakten: begagna den hur du vill! Skall det begäras, att jag inte utnyttjar den vid resor i enskilda angelägenheter? Och hur vill man, att jag skall använda den vid en resa, som är en blandad turist- och studieresa? Nej, utgångspunkten är klar: ha vi fribiljetter, ha vi rätt att begagna dem. Man får då inte tala om missbruk, och man kan inte förespegla kammarens ledamöter, att sådana förmenta missbruk skola kunna undvikas.

Vidare vill jag understryka, att man naturligtvis också måste ta viss hänsyn till vad folk tänker och tycker. Jag vill reagera mot talet om att det är högern, som blåst upp detta till en stor politisk fråga. Jag har sett, att det skrivits om saken i Svenska Dagbladet; vad jag i övrigt läst i pressen härom har varit utomordentligt animerade skriverier i två tidningar, nämligen Aftonbladet och Expressen, med vilka jag inte har den ringaste förbindelse. Det är möjligt, att saken behandlats även i andra tidningar, det känner jag inte till. Men nog är det rimligt, att vi ägna en tanke åt vad folk tycker och tänker om resorna. Herr Karl August Johanson är tydligen lyckligt befriad från att göra detta, ty för honom står saken klar: vi äro valda till folkrepresentanter, och då är folket ute i landet en quantité négligeable, som vi inte behöva tänka på. Det är bra för den som har det så ställt. Men eljest är det en ganska naturlig sak, att man tänker på vad folk tycker. Nog anser jag, att det är rimligt, att riksdagen tar litet hänsyn till vad man tänker och tycker — här liksom i andra länder.

Herr andre vice talmannen undrade, vad jag hade för grund för min antydan, att man i främmande länder varit missnöjd med att riksdagsledamöterna ha fria resor, och jag skall svara honom på den saken. Naturligtvis gäller det först och främst Frankrike, och man får nog inte förenkla problemet om den franska demokratiens missgrepp därhän, att man föreställer sig, att några elaka högermän gjort partipolitik av denna fråga. Missgrepp ha skett både i Frankrike och i andra länder. Det som förde mig in på tanken var ett samtal med en tysk flykting av judisk börd, som varit här många år, en omdömesgill man, före detta tysk ämbetsman. Vi kommo just häromkvällen att resonera om saken, och han sade, att det var på sådana saker, som weimarparlamentarismen föll. Det var detta, som låg bakom mitt uttalande. Det var emellertid inte något påstående av mig, att man allmänt resonerar så och så i andra länder. Jag påstod inte något sådant, men jag efterlyste ett övervägande från utskottets sida på denna punkt.

Herr talman! Jag har naturligtvis intet annat att göra än att vidhålla yrkandet om bifall till reservationen.

Herr **Linderot:** Herr talman! Jag har sällan känt mig så imponerad av någon ledamots kamp för en god sak som i dag av herr Herlitz' kamp mot de faror, som konstitutionsutskottet här har försökt lura riksdagen att ge sig in i.

För det första tror herr Herlitz, att vi komma att få hitlervälde här i landet, om man antar konstitutionsutskottets förslag, att riksdagsmännen skola kunna resa omkring på statens bekostnad. För det andra tror han, att det kommer att bli en väldig opposition inom folket. Jag vill inkassera såsom ett synnerligen positivt resultat av denna debatt, att herr Herlitz alldeles särskilt och högern förmodligen i största allmänhet kommit att här i riksdagen föra de

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

stora folkmassornas talan och varna speciellt socialdemokraterna för att bortse från vad väljarna tycka och tänka. Att denna förändring har skett inregistrerar jag såsom ett mycket stort framsteg, och jag hoppas, att framför allt herr Herlitz inte glömmer att tänka på de breda väljarmassornas reaktioner i andra frågor än när det rör fribiljetter till riksdagsmän.

Vad i övrigt gäller själva saken, är så mycket sagt, att det egentligen skulle vara överflödigt att ta ordet för att tillägga någonting. Men då de som här företräda reservanternas mening så uppenbarligen vädja till sådana uppfattningar ute bland folket, som grunda sig på okunnighet överhuvud taget om riksdagsmännens arvodesförhållanden och okunnighet om de så kallade förmåner riksdagsmännen åtnjuta av staten, och då argumenteringen vädjar till de i sådana fall allra mest efterblivna folkskikten, vill jag delta i debatten för att opponera mot att herr Herlitz och de övriga högerrepresentanter, som yttrat sig, ha lagt upp diskussionen på detta sätt.

Skulle man vilja appellera till dessa vanföreställningar ute bland folket eller till något slags avundsjuka eller, som det populärt brukar heta, bondsnålhet hos det svenska folket, då skulle man ställa sig på högerns ståndpunkt, och det är mycket möjligt, att man till och med skulle kunna vinna en och annan röst på en så utomordentlig sparsamhetslinje som den herr Herlitz företräder. Men jag tycker, att det skulle vara oriktigt att till och med bara stillatigande åhöra en sådan argumentering utan att säga ifrån, att man här gör sig skyldig till ett ovärdigt vädjande till efterblivenheten. När man säger, att frågan om arvodena till riksdagsmännen inte skall blandas ihop med detta spörsmål, såsom herr Herlitz sedan framhöll, ber jag att få erinra honom om vad han uttalade i sitt första anförande, nämligen att detta måste ses i sitt allmänna sammanhang med vådan av att folkrepresentationen tillskansar sig privilegier, som inte kunna vara riktiga. Om man skall tala om privilegier, som äro oriktiga, måste man väl se på alla privilegier tillsammans, alltså även på arvodena. Jag tillåter mig att därom säga, att jag inte kan anse arvodena till riksdagsmännen vara tilltagna med sådan generositet, att någon som helst rimlig invändning kan resas mot dem. Det är märkligt, att när man talar med andra människor om sådana saker, bli de i regel förvånade över att riksdagsmännen åtnjuta så låga arvoden och så ringa ersättningar och så få privilegier i egenskap av riksdagsmän som de i verkligheten åtnjuta. Det är inte något som jag har uppfunnit på rak arm, utan det är de faktiska erfarenheter, som jag har gjort vid samtal med folk ute i landet om dessa angelägenheter.

Det är alltså riktigt att se fribiljettsfrågan i samband med arvodesfrågan, även om denna senare formellt sett inte står under diskussion. Och i samband med arvodesfrågan kan man ju utan vidare fastställa, att summan av riksdagsmännens privilegier i detta fall inte skulle bli så stor, att den i allmänhet skulle locka någon människa till att fördenskull åta sig riksdagsmandat.

Jag representerar de kanske allra fattigaste väljarna, dem som vid tidigare val ha röstat med det kommunistiska partiet, men ännu har jag aldrig hört någon enda av dessa väljare opponera sig mot de arvoden eller andra förmåner, som riksdagsmännen åtnjuta. Jag tror tvärtom, att de alltför småaktigt utformade bestämmelserna om riksdagsledamöternas ersättningar avhålla många från att överhuvud taget kandidera på en lista vid riksdagsval, därför att de egentligen inte anse sig ha råd att bli riksdagsmän. Även för en arbetarrepresentant, som lämnar sitt arbete och sin familj — om han bor i landsorten — och kommer in i riksdagen och får åtnjuta de förmåner, som följa därmed, är det ofta förenat med ekonomiska uppoffringar att fullgöra riksdagsmannauppdraget. Jag har ju den förmånen att inte behöva delta i något utskotts arbete, men jag kan ändå få lov att känna medlidande med dem som sitta och träget

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

arbeta i utskott. Jag har iakttagit många ledamöter i utskotten under riksdagstiden. De få faktiskt ofta slita och slita ganska hårt utan att detta slit medför den ringaste ersättning utöver riksdagsmannaarvodet. Jag begriper inte, att högern sätter i gång en partipolitisk aktion för att pressa ned de så kallade privilegierna eller bibehålla en ordning, som är orättfärdig, vilket jag tycker att den nuvarande ordningen är. Jag representerar Norrbottens och Västerbottens läns valkrets, och jag har inte möjlighet att resa till mina väljare annat än på egen bekostnad eller på deras bekostnad. Det tycker jag är oriktigt, och alla de andra skäl, som ha anförts för att riksdagens ledamöter böra kunna utan ekonomiska hänsyn fritt resa omkring i landet, borde väl vara tillräckliga för att varje försök att vinna någon popularitet med en sådan demagogi som högerpartiet här företräder skulle vara dömt att misslyckas.

Jag tycker inte, att det ligger några reella skäl bakom attacken mot konstitutionsutskottet. Hela uppläggningen av frågan ger i varje fall mig en smak av demagogi. Saken är inte värd denna stora debatt. Det är väl ändå inte på det sättet, som man här skulle kunna tro, när man hör oppositionens anföranden, nämligen att om utskottets förslag blir antaget, så kommer hela riksdagen att befinna sig på resande fot året runt och inte göra någonting annat än fara omkring. I verkligheten är det så, som herr Källman har sagt, att många inte ha råd till det. Men jag skulle vilja tillägga, att de flesta — jag känner personligen så många, att jag vågar säga de flesta — inte ha *tid* att fara omkring, utan antalet resor kommer troligen även med de nya bestämmelserna att bli relativt ringa.

Hela saken har blåsts upp till proportioner, som den absolut inte borde ha fått. När jag hörde vad en talare sade om risken för halvkriminella fuffens, såsom att man skulle kunna resa på fribiljett och sedan ta betalt av uppdragsgivaren för resan, var det inte utan att i varje fall jag skulle vilje ge fribiljett åt talaren *från* riksdagen men inte tillbaka, ty jag tycker inte, att det är riktigt kollegialt att förutsätta, att dylika manipulationer skulle få en sådan omfattning, att det kunde anses såsom ett skäl för att riksdagen inte skulle besluta om fribiljetter. Utan att provocera till samma replik mot mitt anförande som herr andre vice talmannen fick, nämligen att jag kåserar, vill jag säga, när jag hört alla dessa invändningar, att jag fått den uppfattningen, att inom kort kanske någon författare av texter till roliga filmer kommer att hitta riksdagsprotokollet över denna debatt och så göra en trevlig film med rubriken exempelvis: »Stor debatt i Grönköpings stadsfullmäktige rörande fria resor till Knislinge och Hjo».

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr **Björck:** Herr talman! Jag har fått den uppfattningen av denna debatt, att man gjort frågan mycket större än den är eller borde vara. Det har gått för mycket politik i den.

Jag fäste mig vid att herr Herlitz sade, att riksdagsmännen komma att begagna förmånen av fria resor i mycket begränsad omfattning. Däri ger jag honom rätt. För oss från landsorten, som resa på tåg i regel varje vecka, hägrar det verkligen inte som någon förmån att få göra en mängd resor, medan riksdagen har ferier. Det kan hända, att vi göra en och annan resa, men vi ha säkerligen en hel del annat att syssla med, när vi ha fritt från riksdagen, än att bara hålla på att resa. Här torde de ärade riksdagskamraterna från Stockholm och stockholmstrakten enligt min mening inte fullt förstå oss. De pressas inte av betungande resor i samma utsträckning som vi. För dem kan det vara trevligt att komma ut och göra en längre resa med användande av fribiljetterna, men vi från landsorten se denna fråga på ett helt annat sätt.

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

Nu klagar man över att lagtexten är bristfällig. Ja, men det säges ju också i utskottsutlåtandet, att det är meningen, att talmännen tillsammans med kanslideputerade skola utforma en stadga för de fria resorna och avfatta bestämmelserna så, att det inte uppstår något missförstånd, och vi böra väl ha fullt förtroende för att talmännen och kanslideputerade komma att göra allt för att utforma bestämmelserna så, att det inte blir möjligt att kringgå eller feltolka dem. Jag håller före, att dessa fribiljetter för de flesta av oss endast torde bli en förenkling av nu rådande system med rekvisitionsblanketter, som blivit alldeles för krångligt och vidlyftigt. Vi få i stället en fribiljett och slippa stå i kö vid resebyrån här eller vid statens järnvägar. Om man sedan, såsom jag sade nyss, vill företa en extra resa, må det vara tillåtet.

Jag blev något överraskad, när herr Herlitz påstod, att vi lika väl skulle kunna lära känna Sverige genom att läsa böcker. Alla ha inte lika lätt att fatta vad de läsa, och det torde väl herr Herlitz få erkänna, att om man kan läsa och samtidigt göra studieresor, får man en betydligt mera vidgad uppfattning om saken än om man endast läser i böcker. För mig är det inte nog med att endast läsa — den erfarenheten har jag gjort i mitt eget yrke. Jag har lärt mig åtskilligt genom studieresor såväl inom landet som utomlands, och så torde det vara för många. Fria resor komma att få betydelse för alla, som ha allmänna uppdrag. Hur många skulle inte t. ex. vilja personligen på ort och ställe studera norrlandsproblemen, som vi höra så mycket talas om?

Jag skall inte förlänga denna debatt, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **andre vice talmannen:** Herr talman! Jag har begärt ordet bara för en kort kommentar till ett par yttranden av herr Herlitz och herr Wistrand.

Herr Herlitz påstod i sitt första anförande, att man i andra länder blivit indignerad över att riksdagsmännen skaffat sig sådana förmåner, som det här är fråga om, och att det bidragit till att undergräva demokratiens anseende. Jag frågade honom, varifrån han hade fått denna uppfattning. Själv antog jag, att det var fråga om Frankrike, där en ytterlighetspress har bedrivit en *ovederhäftig* agitation mot demokratien, och han har sedan bekräftat, att det var Frankrike han hade tänkt på.

Herr Wistrand berättade i det sammanhanget anekdoten om banditerna, som plundrade passagerarna på ett tåg, varvid det befanns, att alla hade fribiljetter, därför att de voro deputerade eller högre tjänstemän. Det var bara de båda rövarna, som hade betalt sina biljetter. Jag vet inte, om herr Wistrand menade, att det var tillbörligt, att de av denna anledning togo hand om de andras ägodelar.

Herr Herlitz lade till en sak i sitt andra anförande. Han hade fått en uppgift — av någon tysk, förmodar jag — att det var på grund av sådana saker som fria resor åt riksdagsmännen som Weimarrepubliken gick under. Det bekräftar, vad jag förutsatte, nämligen att det var på hitleragitationen mot demokratien, som herr Herlitz föll tillbaka i sitt anförande. Det styrker, att det, såsom jag sade, var fråga om en ovederhäftig agitation och en mycket begränsad sådan. Herr Wistrand erkände själv, att den anekdot han berättade var gjord, och det var ju det jag sade, att det här inte är fråga om verklighet, utan om en exklusiv, ytterligtgående agitation.

Vad förhållandena i Weimarrepubliken och de tyska förhållandena i övrigt beträffar, så kan man ju fråga sig, om Weimarrepubliken föll på riksdagsmännens fria resor. Jag vet inte, om de hade några på den tiden, men om de hade det, kan man ju fråga, om den där otillbörliga förmånen avskaffades, när det infördes en ny nazistisk ordning. Avskaffade Hitler riksdagsmännens

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

arvoden och fria resor? Det är kanske någon som säger att Hitler avskaffade riksdagen. Nej, det gjorde han inte. Han hade riksdagen kvar, visserligen som en sken- eller skuggbild, ty den inkallades bara ett par gånger om året för en enda dag. Men riksdagsmännens förmåner stodo kvar och ökades. Det finns inga riksdagsmän i hela världen som ha så verkligt otillbörliga förmåner som riksdagsmännen i Hitlers Tyskland hade. De hade för dessa två sammanträden ett arvode — jag minns inte riktigt siffran, men jag tror det var på 8 000 mark eller med den dåvarande kursen på riksmark ungefär 15 000 svenska kronor. Det är ju inte så litet.

Jag vill ju inte säga, att det inte kan i andra länder ha förekommit saker, som man skulle kunna ha anledning att anmärka på, men jag bestrider fortfarande, att det här är fråga om något sådant otillbörligt steg ifrån de svenska riksdagsmännens sida. När högern i denna kammare, och jag förmodar även i andra kammaren — åtminstone herrar Herlitz och Wistrand — ställa sig i led med den nazistiska vulgäragitationen i det gamla Frankrike och det gamla Tyskland, verkar det som ett vemodigt eko av en melodi, som man trodde höll på att sjunga på sista versen.

Jag vidhåller, herr talman, att det här är fråga om en praktisk anordning för lösning av dessa spörsmål, en praktisk anordning som riksdagen med gott samvete kan kosta på sig.

Jag vill ännu en gång, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Ordet lämnades nu för kort genmäle till herr **Wistrand,** som yttrade: Herr talman! Herr andre vice talmannen har tydligen helt och hållet missförstått mitt anförande. Jag är inte på något sätt inställd på den vulgäragitation, som bedrivits vare sig i Tyskland eller Frankrike; men jag har velat framhålla nödvändigheten att inte genom obetänksamma åtgärder ge en sådan agitation luft under vingarna.

Herr **Andersson, Jones Erik:** Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag återkommer, men jag lovar att fatta mig mycket kort.

Jag begärde ordet endast och allenast i anledning av herr Axel Ivar Andersons litet nonchalanta värdesättning av min enkla motivering för de fria resornas berättigande. »Ovanmyralyrik» hette det överlägset. Jag räknar naturligtvis aldrig med att jag någonsin skall kunna fylla måttet på herr Axel Ivar Andersons anspråk i det hänseendet, men den oklarhet i skrivsättet, som han här förevitar utskottet, anser jag i alla händelser inte behöver förstoras till den grad som här sker. Utskottet överlåter ju till ett riksdagens eget organ att närmare praktiskt utforma de bestämmelser som tarvas i detta hänseende. Jag tror att riksdagen kan vara ganska säker på att de bestämmelserna komma att skrivas så, att ingenting otillbörligt sker. Kanslideputerade — riksdagens eget organ med riksdagens fulla förtroende — kunna nog jämte talmännen på lämpligaste och smidigaste sätt ordna med formerna för denna stadgas tillämpning.

För övrigt vill jag säga, att när man här märker den underförstådda men ganska klart framträdande avsikten från högerns sida att inverka på folkopinionen med sparsamhetstendenser och slikt, erinrar jag mig en gammal trevlig och bra historia. Det var för åtskilliga år sedan ett par hedervärda dannemän här i riksdagen — smålänningar för övrigt — som i samma avsikt till valmännens påverkan motionerade om sänkning av riksdagsmännens arvoden. Resultatet av det hela blev att båda gubbarna vid nästa val fingo stanna hemma.

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

Herr **Nordenson**: Herr talman! Jag har dröjt mycket länge med att begära ordet därför att jag varit angelägen att få insupa så många skäl som möjligt för utskottsmajoritetens förslag. Jag anser nämligen att det förslag om fria biljetter, som här kommit fram, är synnerligen tilltalande för den enskilde riksdagsledamoten. Det är få privilegier, som jag för min del skulle sätta mera värde på än detta, och jag skulle därför ha ansett det vara mycket roligt att få skäl för en sådan ståndpunkt. Men jag måste verkligen anmäla min allra djupaste besvikelse, ty här ha, såvitt jag kunnat finna vid ett noggrant åhörande, inte på någon punkt förebragts några skäl utöver dem som finnas i utskottets motivering, och i fråga om knapphet och ofullständighet lämnar denna motivering ingenting övrigt att önska. Det enda som där framförts som skäl är att man skulle företaga studieresor, men det görs inte någon utredning till belysning av i vad mån detta kan ske. Jag har försökt bilda mig en uppfattning på egen hand och har då måst säga mig, att alla riksdagsledamöterna äro synnerligen upptagna personer och säkerligen icke ha så mycket tid övrig till sådana resor, allra minst under den tid riksdagen pågår. Skulle det komma upp en fråga vid riksdagen, som vore av den betydelsen, att ett besök på någon plats ute i landet vore erforderligt, så ordnas ju sådant ofta av utskotten, och då sker det ju på det allmännas bekostnad. Jag tror sålunda att ledamöterna ha mycket litet tillfälle att ägna sig åt enskilda studieresor under riksdagen.

Återstår då den övriga tiden; då kan man ju tänka sig att sådana resor skulle kunna förekomma. Men det har mycket starkt vittnats av utskottets anhängare, att sådana resor i mycket ringa grad komma att äga rum. Ledamöterna ha i allmänhet inte tid, och de ha inte råd heller. Frågan om studieresorna reduceras sålunda av dessa herrar själva till en bagatell; de komma att bli ytterst fåtaliga, jämfört med övriga resor.

Vad är det då för övriga resor som kunna komma i fråga, utom resorna till och från riksdagen? Det är naturligtvis resor i samband med den borgerliga tjänst som vederbörande har eller i samband med uppdrag av annan beskaffenhet än riksdagsuppdraget eller slutligen nöjes- och semesterresor. Men då blir det ju fråga om en helt annan sorts resor än dem som omnämnas i motiveringen. Studieresorna bli en ringa bråkdel. Man har med denna argumentering enligt min uppfattning totalt brutit sönder den lilla motivering utskottet här givit.

Nu kan man säga att nöjesresorna också bli studieresor. Ja, de kunna nog bli både det ena och det andra. Herr Andersson i Ovanmyra strök under, att om man far upp och tittar på en gemensamhetsladugård i Jämtland, är det inget ont i att man stannar kvar och lapar litet norrlandsluft, och det är naturligtvis riktigt, men det finns ju en risk för att det inte blir så mycket av med besöket vid ladugården. Jag erinrar om den gamla historien om de fyra herrarna som foro på kryssning till Indien. När en av dem vid hemkomsten tillfrågades, om det var vackert i Indien, så svarade han: »Ja, vet du, det såg jag inte, för jag satt med ryggen mot fönstret.» Jag tror att det är vissa risker för att man även under dessa resor kommer att sitta med ryggen mot fönstret. Huvudsaken är att studieresorna helt och hållet kommit i bakgrunden; de äro och bli en bagatell, och de fria biljetterna bli en förmån för riksdagsmännen att överhuvud taget ha fria resor, av vilken beskaffenhet de vara må, på det allmännas bekostnad.

Nu säger herr Linderot, att våra arvoden äro så dåliga, att det är mycket rimligt, att vi få denna förmån. Ja, men då är det riktigare att vi ta upp arvodesfrågan till behandling än att vi lägga på ett sådant här påbröd. Jag kan tänka mig att det finns skäl för att justera arvodena, men detta är att gå en

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

bakväg, och jag tror att det är ömtåligt att så göra. Man har all anledning att säga, att när vi komma med en förbättring av våra förmåner, böra vi åtminstone lägga fram en stark och övertygande motivering, och det är där det brister i detta fall. Den motivering som har givits är fullständigt ihålig. Skola vi bättra på våra förmåner, skola vi göra det så, att vi kunna övertyga inte bara riksdagens ledamöter utan även valmännen om det berättigade däri, och jag måste anmäla en annan uppfattning än herr Linderot på den punkten. Jag har frågat en rad personer, som jag vågar påstå äro politiskt ganska väl initierade, och de ha alla mycket kraftigt reagerat mot detta förslag just därför att de ansågo att det var fråga om insmygande av en förmån, som rätteligen borde behandlas på annat sätt, nämligen som ett förslag om eventuell justering av arvodena.

Det är verkligen betänkligt att gå fram på så lösa grunder som här har skett. Det är möjligt att utskottet skulle ha kunnat förebringa en grundligare och bättre motivering, men det har i så fall i hög grad försummat sig, och den motivering som nu föreligger är i själva verket sönderskjuten. När man går att besluta om egna förmåner, är man inne på ett verkligt ömtåligt område. Jag måste säga att det ligger någonting i att, såsom herr Wistrand gjorde, i detta sammanhang citera uttrycket, att Caesars hustru inte får misstänkas. Det var en gång en herre, som ville framhålla vikten av att personer i framskjuten ställning inte utsättas för misstankar, men han citerade fel och sade att »Potifars hustru inte får misstänkas». Jag undrar, om vi inte hålla på att göra en sådan liten förväxling här. Det förefaller mig som om vi, därest vi ansluta oss till utskottsmajoriteten, i ganska väsentlig grad skulle avlägsna oss från den nivå, på vilken Caesars hustru hade sin varelse, och i betänklig grad närma oss den kanske mera angenäma nivå, på vilken Potifars hustru dvaldes, en nivå där vissa icke allt för vackra misstankar ha övergått till visshet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Andersson, Jones Erik:** Herr Nordenson och jag äro gamla barndomskamrater, men vi hade inte sett varandra på lång, lång tid förr än vi träffades här igen. Herr Nordenson känner tydligen inte min läggning och vet inte hur jag är sinnad, funtad och beskaffad. När han drar i tvivelsmål, om jag vid en studieresa i Jämtland skulle ta Bjärme ladugård som mitt första mål, får jag säga honom, att jag är bonde till liv och själ, till mitt hjärta och innersta, och jag kommer säkerligen vid en eventuell utfärd till Bjärme att sätta ladugården i främsta rummet; det andra får komma sedan.

Herr **Herlitz:** Herr talman! Då herr andre vice talmannen ännu på detta sena stadium av debatten anser det angeläget att beröra vissa allmänna politiska frågor, vill jag, fast jag inte ser, om han är kvar här i salen, säga några ord om detta.

Herr andre vice talmannen erinrade om att, ifall det hade förekommit missgrepp i demokratierna, hade dock ännu värre saker förekommit i hitlerväldet. Låt mig taga detta till utgångspunkt för ett understrykande av att vad som i denna stund är det allra mest angelägna är att vi inte av den kritik mot diktaturerna, i vilken vi alla äro fullkomligt enhälliga, få låta förleda oss till att icke granska de demokratiska institutionerna med kritiska ögon. Detta är just nu en mycket viktig sak.

Frågan är då, om det har varit något fel på demokratierna i det hänseende varom nu är fråga. Herr andre vice talmannen gjorde mig uppriktigt ledsen, då han om mig använde ett sådant ord som att jag skulle ha förfallit till nå-

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)
gonting i stil med den nazistiska vulgäragitationen. Herr andre vice talman! Min uppgift är att studera sådana här saker och ting. Jag studerar dem inte så mycket som jag borde göra, emedan tiden inte räcker, men så mycket vet jag, att här förekommer världen runt kritik emot de demokratiska institutionerna. Den har man sannerligen inte rätt att avspisa med att vartenda ord som säges i den riktningen är nazistisk vulgäragitation. Det ordet stötte mig så mycket mera, när jag tänkte på den sagesman som jag råkade citera. Han sade någonting om att det var på sådant som Weimar-republiken gick under; det var kanske en överdrift, som inte jag har skrivit under. Men den man, som fick sig slungat i ansiktet detta ord om nazistisk vulgäragitation, har flytt för nazismen till vårt land.

Framför allt: det är ju här inte fråga om Tyskland eller Frankrike, utan om en företeelse som vi alla som ha följt med saken — och det har herr andre vice talmannen också gjort — veta föreligger litet varstans i världen och som det är angeläget att vi ha våra ögon på i dagens läge.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande memorialet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid memorialet fogade reservationen; samt 3:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Herlitz* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraproposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraproposition antaga godkännande av det förslag, som innefattades i den vid memorialet fogade reservationen.

Herr *Sten* äskade emellertid votering om kontrapropositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets memorial nr 15 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den vid memorialet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraproposition i nämnda votering antagits avslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Ang. riksdagsmans rätt till fria resor m. m. (Forts.)

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt memorial nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen, enligt av herr *Johansson, Johan Bernhard*, jämte 18 av kammarens övriga ledamöter före voteringspropositionens godkännande framställd begäran, medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 101;
Nej — 31.

Vid omröstningen röstades

ja av herr andre vice talmannen, herrar Olof Carlsson, Gärde, Branting, Strand, Löfgren, Helgesson, Wiklund, Möller, Forslund, Wahlmark, Källman, Franzon, Albert Andersson, Lodenius, Johan Bärg, Norman, von Heland, Dahlström, Gustaf Iwar Anderson, Eklund, Fahlander, Oscar Olsson, Gottfrid Karlsson, Frans Ericson, Elmgren, Westman, Pauli, Albertsson, Heüman, Sandberg, Gustav Emil Andersson, Sven Larsson, Ljungdahl och Rosander, fru Svenson, herrar Wagnsson, Söderdahl, Linder och Robert Berg, friherre De Geer, herrar Hansson, Gustaf Elofsson, Nils Elowsson, Emil Petersson, Rosenberg, Alfred Andersson, Anderberg, Herman Ericsson, Leander, Ahlkvist, Uhlén, Ivar Persson, Lindström, Sjödahl och Henry Johansson, fru Sjöström-Bengtsson samt herrar Holmberg, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Mattsson, Gustavson, Björnsson, Sandegård, Björck, Karl Johan Olsson, Bror Nilsson, Hallagård, Wahlund, Birger Andersson, Sandén, Ramberg, Ekman, Krügel, Johan Eric Ericson, Sundelin, Myrdal, Boman, Jones Erik Andersson, Sundvik, Lindblom, Einar Persson, Sandler, Näsgård, Carl Edmund Eriksson, Jonsson, Sten, Nils Olsson, Söderkvist, Nässtrom, Tjällgren, Gillström, Edin, Olofsson, Hjalmar Nilsson, Karl August Johanson, Svedberg, Näslund, Linderot, Hage och Grym; samt

nej av herrar Wistrand, Ewerlöf, Nordenson, Sandström, Siljeström och Englund, friherre Beck-Friis samt herrar Linnér, Herlitz, Bergquist, Gunnar Andersson, Axel Ivar Anderson, Hagman, Bernhard Nilsson, Johan Bernhard Johansson, Mannerskantz, Heiding, Sundberg, Bondeson, Wehtje, Carl Eric Ericsson, Arrhén, Domö, Karl Emil Johanson, Undén, Schlyter, Björkman, Elon Andersson, Velander, Carlström och Ragnar Bergh.

Herr Holmbäck tillkännagav att han avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde.

Inledningen.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 1—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10.

Lades till handlingarna.

Punkterna 11—17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

Punkterna 19—21.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22.

Lades till handlingarna.

Punkterna 23—28.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 29.

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1945/46 till förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m.;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till undervisning i folkrätt vid Stockholms högskola;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till häradsskrivarna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till tullverket jämte i ämnet väckta motioner;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående om- och tillbyggnad av länsresidenset i Kristianstad;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnad av landsstatshuset i Göteborg;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnad av landsstatshuset i Falun m. m.;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av tomter för postverkets räkning i Västerås;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för telegrafverkets räkning av riksbankens fastighet i Karlskrona;

nr 119, i anledning av väckt motion om statsbidrag till Lidingöbron; samt

nr 120, i anledning av väckt motion om förbättring av postförbindelserna på landsbygden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

I en den 2 mars 1945 dagtecknad proposition, nr 199, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker.

Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag innebar i huvudsak, att den av de nuvarande fem restaurangbolagen under kontrollstyrelsens överinseende bedrivna verksamheten skulle överflyttas på en från kontrollstyrelsen helt fristående aktiebolagsorganisation, bestående av centralbolag med dotterbolag.

Vid den kungl. propositionen hade jämväl fogats av särskilda sakkunniga avgivna förslag till dels bolagsordning för Sveriges centrala restaurangaktiebolag, dels avtal angående godkännande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag såsom sådant restaurangbolag, som avsåges i 3 kap. 15 § andra stycket förordningen angående försäljning av rusdrycker, dels avtal angående stamaktiekapitalet i Sveriges centrala restaurangaktiebolag, dels ock ändrad lydelse av bolagsordningarna för de nuvarande fem restaurangbolagen.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 334 av herr *Velander* och II: 518 av herr *Hagberg* i Malmö, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen nr 199 med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker; samt

2) motionen II: 549 av herr *Ward,* vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 199 måtte i författningstexten införa bestämmelse om att den allmänna restaurangrörelsens utskänkningstillstånd skulle tillförsäkras de föreslagna dotterbolagen samt därtill uttala, att dotterbolagens styrelser skulle, med undantag för en i centralbolagets ledning deltagande person, bestå av personer, som vore bosatta inom vidkommande dotterbolags verksamhetsområde.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 199 samt med avslag å de likalydande motionerna I: 334 av herr Velander och II: 518 av herr Hagberg i Malmö,

1) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker; ävensom

2) tillkännagiva, att de vid propositionen fogade förslagen till dels bolagsordning för Sveriges centrala restaurangaktiebolag, dels avtal angående godkännande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag såsom sådant restaurangbolag, som avsåges i 3 kap. 15 § andra stycket förordningen angående försäljning av rusdrycker, dels avtal angående stamaktiekapitalet i Sveriges centrala restaurangaktiebolag, dels ock ändrad lydelse av bolagsordningarna för de nuvarande fem restaurangbolagen, jämkade på sätt departementschefen anfört, icke — utöver vad i utskottets motivering uttalats — föranledde någon erinran från riksdagens sida; samt

B) att motionen II: 549 av herr Ward måtte, i den mån densamma icke kunde anses besvarad genom vad utskottet förut anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

I motiveringen hade utskottet med anledning av det i motionen II: 549 framställda yrkandet bland annat framhållit, att under den nu bestående ordningen

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)
styrelseledamöterna i de fem restaurangbolagen undantagslöst utsetts med beaktande av den synpunkt, som framhållits av motionären.

Utskottet hade därefter anfört:

»Även för det nya centralbolaget, som givetvis bör vara angeläget att nå kontakt med de lokala intressena i största möjliga utsträckning, torde det framstå såsom önskvärt, att dotterbolagens styrelseledamöter utses inom de delar av landet, där respektive bolags restaurangföretag äro belägna. Med hänsyn härtill och då utskottet i nu förevarande fråga är i huvudsak av samma uppfattning som motionären anser sig utskottet kunna i så måtto instämma i motionärens uttalande, att dotterbolagens styrelser regelmässigt böra, med undantag för en i centralbolagets ledning deltagande person, bestå av personer som äro bosatta inom vederbörande dotterbolags verksamhetsområde.»

I fråga om förslaget till avtal angående godkännande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag såsom sådant restaurangbolag, som avsåges i 3 kap. 15 § andra stycket förordningen angående försäljning av rusdrycker, hade utskottet yttrat bland annat följande:

»Beträffande 11 § i samma avtalsförslag vill utskottet ifrågasätta, huruvida icke stadgandet därom, att centralbolaget skall iakttaga att till ledamot i styrelsen för dotterbolag, där så finnes lämpligt, utses verkställande direktören, måtte antingen helt uteslutas eller ock något modifieras. Kontakten mellan centralbolagets styrelse och lokalstyrelserna kan även upprätthållas på så sätt, att annan ledamot i centralbolagets styrelse är ledamot i vederbörande lokalstyrelse. Därest verkställande direktören i centralbolaget icke väljes till ledamot i sistnämnda styrelse, bör han i allt fall erhålla kallelse till styrelsesammanträde i dotterbolagen, vid vilka sammanträden yttrande- och förslagsrätt bör föreligga för honom. I övrigt har utskottet ej något att erinra mot förevarande avtalsförslag.»

Vid betänkandet hade reservationer anförts

I) av herr *Axel Ivar Anderson,* friherre *De Geer* samt herrar *Velander, Hagberg* i Malmö, *Jonsson* i Skedsbygd, *Henriksson* och *Vigelsbo,* vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 334 av herr Velander och II: 518 av herr Hagberg i Malmö, avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 199; samt

B) att motionen II: 549 av herr Ward måtte anses besvarad genom vad i reservationen förut anförts och hemställts;

II) av herr *Sundström* i Skövde, som yrkat vissa ändringar i utskottets yttrande och hemställan, nämligen

a) beträffande frågan huruvida utskänkningstillstånden skulle innehavas av centralbolaget eller dotterbolagen;

b) såvitt anginge frågan om centralbolagets representation i dotterbolagens styrelser, varvid hemställts, att utskottets motivering beträffande berörda fråga skulle i vissa angivna delar erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade.

I den av herr *Sundström* i Skövde avgivna reservationen hade för de här ovan återgivna delarna av utskottets motivering föreslagits följande avfattning:

»Även för det — — — (lika med utskottet) — — — äro belägna. Med hänsyn härtill och då utskottet i nu förevarande fråga är i huvudsak av samma uppfattning som motionären, anser sig utskottet kunna i så måtto instämma i motionärens uttalande, att dotterbolagens styrelser regelmässigt böra bestå

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

av personer, som äro bosatta inom vederbörande dotterbolags verksamhetsområde.

Beträffande 11 § i samma avtalsförslag vill utskottet ifrågasätta, huruvida icke stadgandet därom att centralbolaget skall iakttaga att till ledamot i styrelsen för dotterbolag, där så finnes lämpligt, utses verkställande direktören, måtte helt uteslutas. Verkställande direktören i centralbolaget eller annan medlem i centralbolagets ledning, som därtill förordnas, bör erhålla kallelse till styrelsesammanträde i dotterbolagen, vid vilka sammanträden yttrande- och förslagsrätt bör föreligga för dem. I övrigt har utskottet ej något i sak att erinra mot förevarande avtalsförslag.»

På framställning av herr talmannen beslöts att förevarande betänkande skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A 1.

Herr **Velander:** Herr talman! I år liksom i fjol har huvudmotivet för omorganisationen av systembolagens restaurangverksamhet angivits vara kontrollstyrelsens så kallade dubbelställning. Kontrollstyrelsen utövar ju på grund av nykterhetslagstiftningens innehåll i förhållande till systembolagen en direktivgivande och kontrollerande verksamhet. I och med att systembolagen startat och utvecklat sina restaurangbolag, har kontrollstyrelsen automatiskt kommit att utöva motsvarande befogenheter även beträffande dessa senare. Det är sålunda denna ordning, som från olika håll betecknas såsom i högsta grad betänklig. Ett ämbetsverk, säger man, driver en omfattande affärsverksamhet utan annan kontroll eller revision än den som ämbetsverket självt, i detta fall kontrollstyrelsen, utövar. Häri ligger självfallet en betydande överdrift. Det är nämligen icke kontrollstyrelsen, som driver restaurangverksamheten. Det göra ju systembolagen, respektive de av dessa bildade restaurangbolagen med de personliga krafter, som där finnas inkopplade. Jag är dock för min del benägen att erkänna, att det rent principiellt ligger någonting i detta resonemang, och detta alldeles oavsett den omständigheten att i viss mån analoga företeelser förekomma på andra avsnitt av statlig verksamhet. Man kan hänvisa till bankverksamheten och försäkringsverksamheten, där statliga organ utöva såväl en direktivgivande som en kontrollerande verksamhet.

Det har emellertid varit utomordentligt svårt att få någon verklig uppfattning om vad som reellt sett döljer sig bakom det ständigt åberopade dubbelställningsbegreppet. De sakkunniga, som efter fjolårets riksdagsbeslut i ämnet sysslat med ifrågavarande spörsmål, ha ansett sig sakna anledning att närmare ingå på frågan, vari olägenheterna av kontrollstyrelsens dubbelställning bestå. De ha nöjt sig med att hänvisa till att det, enligt deras förmenande, synts vara allmänt vitsordat, att kontrollstyrelsens ställning i förhållande till restaurangbolagen lämnar utrymme för berättigade anmärkningar. Parentetiskt och utan angivande av anledning säga de sig för egen del vara av den uppfattningen, att en omorganisation bör genomföras. De gå alltså utan vidare förbi den punkt, där ett klarläggande främst och mest varit påkallat. Grunden för departementschefens uttalande i propositionen, att jämväl den verkställda sakkunnigutredningen understrukit, att kontrollstyrelsens dubbelställning motiverade en omorganisation av restaurangbolagen, måste därför framstå såsom utomordentligt svag. De sakkunniga ha nämligen icke alls eftersträvat något klarläggande på den punkten.

Kontrollstyrelsen har emellertid i sitt senaste remissyttrande lyft en smula på förlåten. Det framhålles nämligen däri, att innebörden av dess dubbelställ-

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

ning, kort uttryckt, kan angivas så, att beslutanderätten i viktiga ekonomiska frågor inom restaurangbolagens verksamhet tillkommer den statliga tillsynsmyndigheten, medan däremot det ekonomiska ansvaret odelat åvilar det särskilda bolaget. Inför detta uttalande nödgas man fråga sig, om tillsynsmyndigheten, d. v. s. kontrollstyrelsen, i något sammanhang får förutsättas ha anledning att meddela direktiv eller dekret i ekonomiska frågor, som kunna råka i strid med det särskilda bolagets berättigade intressen! Om något sådant är tänkbart, varför då icke lösa dubbelställningens problem exempelvis genom att kontrollstyrelsen ålägger sig eller ålägges att visa sådan återhållsamhet beträffande direktiv i ekonomiska frågor, att dessa icke kuna komma i motsatsförhållande till det ansvar, som åvilar det särskilda bolaget respektive dess ledning? — Om förresten en omorganisation skall genomföras, borde icke denna då givas en helt annan inriktning än den nu föreslagna? Skulle det icke vara önskvärt, och i hög grad önskvärt, att restaurangbolagen finge fria händer med avseende å en hel del ting, såsom hyresavtal, fastighetsförvaltning, löner till icke ledande befattningshavare etc.? Detta skulle förhindra bolagsstyrelsernas nedsjunkande i ren marionettställning, vilken oavvisligen inträder, då kompetenstvister uppkomma i för det ekonomiska resultatet så betydelsefulla frågor som de antydda, eller då styrelserna till förebyggande av sådana tvister icke anse sig, utan inhämtande av kontrollstyrelsens förhandsmedgivande, böra besluta i andra frågor än sådana av helt rutinmässig karaktär. Någon fara för att det allmännas intressen härigenom skulle äventyras finnes icke. Såväl kompetensen i ekonomiska frågor som ansvarskänslan i fråga om den sociala verksamheten måste sägas vara lika väl företrädda hos restaurangbolagsstyrelserna som hos tillsynsmyndigheten. Restaurangbolagens samtliga aktier innehavas praktiskt taget av systembolagen. Restaurangbolagens styrelseledamöter och dessas suppleanter äro också utom i ett fåtal fall hämtade från systembolagen. Styrelseledamöter och suppleanter äro sålunda personer, som antingen äro utsedda av kontrollstyrelsen, länsstyrelse eller landsting, eller också personer, som av de sålunda utsedda, med kontrollstyrelsens medgivande, förordnats till direktörer i systembolagen och vilka alltså i sin dagliga gärning huvudsakligen syssla med alkoholproblemet ur social synpunkt. Vid sin sida ha de dessutom en på grund av duglighet i restaurangekonomiska ting utvald, av tillsynsmyndigheten godkänd verkställande direktör och dennes i restaurangverksamhet särskilt erfarna medarbetare. Vad är det då för mening, kan man fråga sig, med att styrelserna i restaurangbolagen, vilka i fråga om kännedom om de lokala förhållandena samt anknytning till ortens liv i skilda hänseenden äro tillsynsmyndigheten överlägsna, skola i sin verksamhet vara omgärdade med alldeles särskilda garantier? Dessutom har väl tillsynsmyndigheten författningsenligt möjlighet att anordna särskild revision. Finnes därvid ett ingripande påkallat, saknar icke tillsynsmyndigheten på grund av sin ställning möjlighet att ställa makt bakom ordet, om mot förmodan detta i något speciellt fall skulle anses vara av nöden. Även för allmänna direktiv står givetvis vägen öppen för tillsynsmyndigheten.

Hela vår nykterhetslagstiftning och därmed systembolagsorganisationen ligger emellertid för närvarande i stöpsleven inom en därför tillsatt stor kommitté. Då restaurangbolagen realiter inte äro någonting annat än utlöpare från systembolagen, har åtminstone jag för min del utgått ifrån att det naturliga och riktiga skulle ha varit att jämväl restaurangverksamhetens organisation och ställning blivit föremål för närmare övervägande inom denna kommitté. Härtill säges då, att man icke kan taga ansvaret för att denna dubbelställning existerar ens en dag längre än som är oundgängligen påkallat. Om man i så-

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)
dant sammanhang erinrar om det faktum, att det hela dock utvecklat sig så, att några gripbara olägenheter eller risker hitintills näppeligen framträtt, möter man den invändningen, att detta är att tillskriva den utomordentligt skickliga ledning, som nu finnes att tillgå — icke inom systembolagen eller restaurangbolagen, utan inom kontrollstyrelsen. Man hoppar sålunda över den omfattande, för ändamålet uppbyggda och utvecklade organisationen eller, om man så vill, de direkt arbetande och primärt ansvariga krafterna och fäster uppmärksamheten endast vid en man i toppen och gör honom nästan till en övermänniska. Detta är i och för sig i högsta grad anmärkningsvärt. Men skulle det vara riktigt, vilket jag betvivlar, varför skall då inte denne märkvärdige man få fortsätta? Det måste ju vara en stor synd att avkoppla en sådan kraft, i varje fall innan en allsidig och objektiv utredning av hithörande spörsmål ägt rum och uppvisat att detta är ofrånkomligt.

Är inte då den senast verkställda utredningen, som ligger till grund för föreliggande proposition, allsidig och objektiv, frågar måhända någon. Svaret kan knappast bliva jakande. Jag hänvisar till vad jag därom förut yttrat och vill här endast tillägga följande. Av de fem utredningsmännen voro icke mindre än tre, alltså majoriteten, med om att i fjol i bevillningsutskottet och i riksdagens kamrar energiskt förorda inrättandet av det då föreslagna »Riks-SARA», alltså en centralisering av hela restaurangverksamheten till ett enda företag. De utdömde då bestämt den av dem nu förordade organisationen med holdingbolag och dotterbolag. Orsaken till denna helomvändning är säkerligen helt att finna i politiska skäl. Och det kan man ju på sitt sätt förstå, men därmed bli ju icke de objektiva, de materiella skälen, om sådana överhuvud taget finnas, på något sätt klarlagda. I sak anse emellertid de sakkunniga själva, efter allt att döma, att man med den av dem nu föreslagna ordningen icke vinner någonting som inte skulle hava stått att vinna med fjolårets centralbolag, och knappast det.

Att ett ur skilda synpunkter gott resultat av ett restaurangbolags verksamhet i hög grad är knutet till möjligheterna till lokal förankring synes vara det enda avseende, i vilket alla äro ense. Men om vägarna till det målet är enigheten så mycket mindre. Att ett gott resultat bäst skulle kunna nås på den av de sakkunniga föreslagna vägen, kan starkt betvivlas. Det skall sålunda enligt dessa exempelvis åligga centralbolaget att i erforderlig utsträckning söka kontakt med vederbörande lokala myndigheter och att därjämte »bereda de lokalt verksamma organen inom bolagets rörelse tillfälle att framlägga sina synpunkter i dylika frågor för bolagets centrala ledning». Jag undrar, om inte detta recept blir utomordentligt verksamt för att avskära den kontakt, som nu finnes mellan restaurangbolagen och vederbörande hemortsräjong. Kontrollstyrelsen har visserligen funnit en utväg att reparera en sådan skada. I centralorganets styrelse böra nämligen ingå representanter från olika landsdelar, till exempel en från Skåne och en från Norrland! En strålande lokalkännedom eller kontakt sålunda! Det blir väl i alla fall endast isoleringen och icke kärnan i denna kontaktledning, som därmed repareras. Vad nyss sagts om dotterbolagens ställning till centralbolaget är för övrigt betecknande för hela subordinationsförhållandet, såsom de sakkunniga förorda det. När departementschefen säger sig förutsätta — och utskottet understryker detta — att centralbolagets ledning kommer att beakta vikten av att dotterbolagen erhålla den rörelsefrihet inom bolagsorganisationen, som är möjlig att genomföra, får väl detta närmast hänföras till fromma önskningar med hänsyn till den osäkerhet som härvid ändå måste anmäla sig. Alldeles uteslutet är det likväl icke, att det kommer att gå så som departementschefen hoppas, men de övervägande skälen peka säkerligen i motsatt riktning. Härvid bör ej hel-

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)
ler bortses ifrån att man förutsätter, att centralbolagets verkställande direktör skall såsom regel tillhöra de olika dotterbolagens styrelser. I de fall, då verkställande direktören icke kommer att tillhöra ett dotterbolags styrelse utan en annan ledamot av centralbolaget gör det i hans ställe, förutsättes i varje fall, att verkställande direktören hos centralbolaget skall beredas tillfälle att närvara vid dotterbolagets styrelsesammanträden. I sådana fall skulle alltså icke en utan två representanter för centralbolaget deltaga i dessa styrelsesammanträden. Det ligger i sakens natur att för dessa representanter för centralbolaget enhetligheten kommer att framstå såsom det mest eftersträvansvärda och att denna deras inställning också självfallet kommer att sätta sin prägel på de beslut, som komma att fattas inom dotterbolaget.

Jag utgår sålunda för min del ifrån att det inte lär bli så värst mycket kvar i praktiken av den frihet till självständigt tänkande och handlande, som utgör en förutsättning för eller i varje fall är så betydelsefull för ernående av det bästa arbetsresultatet.

Den nu gällande rusdrycksförsäljningslagstiftningen trädde i kraft den 1 oktober 1938. Förberedelsearbetet till denna lagstiftning tog i det närmaste tio år. Under tiden för denna grundliga förberedelse eller alla dessa överväganden upptäcktes inte det dubbelställningsbegrepp, som man i detta sammanhang rör sig med såsom varande det enda egentliga skälet för att den nuvarande ordningen skulle vara ohållbar. Det ligger emellertid så till, efter vad som kan inhämtas av de sakkunnigas utredning, att redan ett halvt år efter det att lagstiftningen hade trätt i kraft överväganden inom kontrollstyrelsen hade skett, vilka tagit sikte på en omorganisation av systembolagen, respektive restaurangbolagen. Uppenbart är emellertid, att det inte var kontrollstyrelsens dubbelställning eller de olägenheter, som nu sägas vara förknippade med denna, som gav anledning till dessa överväganden och den promemoria i ämnet, som såg dagen någon gång under år 1939. Ty om det hade varit så, är det väl ganska otänkbart, att inte denna synpunkt i så fall hade framförts redan i samband med förberedelserna för den nya lagstiftningen.

Den nya lagstiftningen trädde, som sagt, i kraft den 1 oktober 1938. Under sådana förhållanden kan sägas, att restaurangbolagen hittills icke haft tillfälle att verka under normala förhållanden. De synas dock på ett tillfredsställande sätt ha bestått provet under de många krigsåren, då de kollektiva begreppen ransonering och prisstopp kastat sin skugga över bland annat restaurangnäringen. Det nu föreliggande förslaget om ändrad organisation av restaurangbolagens verksamhet måste mot denna bakgrund för det stora flertalet bedömare framstå såsom onödigt, i många fall såsom olämpligt och i vissa fall, främst då det gäller den sociala sidan av verksamheten, såsom skadligt. De bästa bevisen härför komma enligt min mening till synes i remissyttrandena i anslutning till de sakkunnigas arbetsresultat. Jag hänvisar till dessa remissyttranden, och jag yrkar, herr talman, avslag på den kungl. propositionen, vilket innebär detsamma som bifall till den med I) betecknade, vid utskottets betänkande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Anderson, Axel Ivar.*

Herr statsrådet **Wigforss:** Herr talman! Till en början vill jag bara erinra om att då denna kammare förra året fällde propositionen i detta ämne, skedde det med en hänvisning till en ny utredning, som man ville skulle grundligare överväga, om icke en organisation med ett holdingbolag och dotterbolag skulle vara att föredraga, därför att man på den vägen skulle säkrare kunna trygga det lokala inflytandet över denna näring. En sådan utredning har nu ägt rum

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

genom en femmannaberedning. Av dess ledamöter ha visserligen tre redan varit engagerade i detta arbete och voro förra året anhängare av den kungl. propositionen, men de två övriga ha varit utanför stående ledamöter, ehuru de, såvitt jag förstår, inte varit främmande för de allmänna uppfattningar, som i övrigt representeras av reservanterna. Denna beredning har nu förordat en organisation, som man kan säga försöker tillmötesgå de önskemål, som första kammaren i fjol uttalade.

Jag skulle därför egentligen inte behöva upptaga kammarens tid med något längre anförande — jag tror att alla kammarens ledamöter veta precis, vilka faktorer det här gäller att väga mot varandra, och att de inse att det omdöme, som man till slut kommer fram till, helt och hållet är beroende på vilken vikt man tillmäter den ena eller den andra av dessa omständigheter.

Då besparingsberedningen första gången tog upp detta problem, skedde det dels med tanke på att besparingar skulle kunna vinnas genom en sammanslagning både av de många systembolagen och av restaurangbolagen, och dels — och det vill jag understryka för dem, som kanske icke minnas det — därför att besparingsberedningen också praktiskt taget enhälligt var av den meningen, att den nuvarande organisationen av systembolag och restaurangbolag inte var ändamålsenlig.

Man pekade redan då på kontrollstyrelsens mycket omtalade dubbelställning och man pekade på att det väl ändå inte i längden kunde vara en lämplig organisationsform, att en stor ekonomisk rörelse leddes av ett statligt ämbetsverk, som är skapat för helt andra uppgifter. När saken behandlades i besparingsberedningen, var det, tror jag, alla dess ledamöter fullständigt fjärran att denna fråga om den lämpliga organisationen skulle kunna riva upp några lidelser, framför allt inte några politiska lidelser. Det var därför som åtminstone jag för min del blev mycket överraskad då jag upptäckte, att frågan om restaurangbolagens lämpliga organisation ganska snart fogades in i den stora striden om samhällets ekonomiska organisation, om socialisering och allt dylikt. Det var ju så mycket omöjligare att ana något sådant som ju var och en vet, att denna näring är fullständigt socialiserad. Här är det inte fråga om att utöka det allmännas inflytande över en enskild näringsgren, utan här är det helt enkelt fråga om vilken organisation som är den mest praktiska för ett samhällsföretag, där redan alla intressen från ägaresynpunkt ligga i samhällets hand.

Jag säger detta, därför att jag har upptäckt, att den offentliga diskussion, som har förts i denna fråga, har rört sig med sådana talesätt, varur ute i landet skulle kunna uppstå en föreställning om att det här vore fråga om en utvidgning av samhällets verksamhet och ett intrång på enskild näringsverksamhet på restaurangrörelsens område. För inte länge sedan träffade jag en man i ganska framskjuten ställning, som sade: »Restaurangrörelsen är väl ändå någonting, där enskild verksamhet och konkurrens är av verklig betydelse och där ett monopol från statens sida inte är det lämpligaste?» — »Nej», sade jag, »det skulle jag verkligen gärna vilja erkänna, att om det gällde att avgöra, i vilka fall samhället eller staten skulle vara den lämpliga förvaltaren av en verksamhet, så inte skulle jag stanna just för restaurangverksamheten», men jag sade också, att det inte gällde den saken, utan att det bara var fråga om en lämplig organisation av de samhällsföretag, som redan finnas. Han lät mycket överraskad och undrade vad det då är att diskutera om. Jag har märkt samma uppfattning på annat håll. För inte så länge sedan träffade jag en man, mycket politiskt intresserad, som sade: »Jag är inte någon motståndare till att utvidga samhällets verksamhet, utan jag kan nog tänka mig att man socialiserar på många områden. Men när det gäller restaurangrörelse och dy-

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

likt, får man väl ändå medge, att det är mycket nyttigt med konkurrens.» Han förutsatte sålunda att den i propositionen föreslagna omorganisationen skulle kunna inskränka konkurrensen på restaurangnäringens område, vilket ju praktiskt taget är omöjligt. Den enskilda restaurangverksamheten skall ju finnas kvar, och samhällsföretagen kunna inte konkurrera med varandra, eftersom de omfatta olika regioner i landet.

Jag tror därför att det är mycket klokt att reservanterna i sitt resonemang inte ha gått in på denna mera allmänna linje, utan i stället tagit upp några andra synpunkter. Jag skall försöka att i allra största korthet bemöta dem; i alla händelser skall jag klarlägga varför jag inte tror att de ha den betydelse, som man från reservanternas sida tillskriver dem.

Man frågar: om det är på det viset, att det är en olämplig organisation att kontrollstyrelsen har denna verksamhet i sin hand, varför har man då nöjt sig med att ta upp endast frågan om restaurangbolagen? Det gäller ju i lika grad systembolagen. Eftersom inte systembolagen äro medtagna, säger man, kan man skjuta på hela frågan och låta såväl frågan om systembolagens organisation som restaurangbolagens organisation gå med i den stora nykterhetsutredningen.

Ja, detta är en praktisk fråga, där man får ta hänsyn till dessa olika verksamheters karaktär. Det är alldeles riktigt, att den dubbelställning som kontrollstyrelsen intar, finns lika väl i fråga om systembolagen som i fråga om restaurangbolagen. Men lägg märke till, att systembolagens verksamhet inte i främsta rummet är en affärsverksamhet. Jag skulle vilja påstå att det går en bestämd gräns mellan systembolagen, som i mycket stor utsträckning ha till uppgift att tillvarataga vad man kan kalla för nykterhetsuppgifterna, och restaurangbolagen, som visserligen också måste taga hänsyn till detta syfte, men beträffande vilka affärsverksamheten dock är helt övervägande. Att sälja sprit, vilket systembolagen göra, skulle jag även i längden kunna anförtro åt ett svenskt ämbetsverk. Jag tror inte att det behövs någon särskild affärsbegåvning eller någon speciell utbildning för att få svenska folket att köpa sina litrar. Men däremot är jag ganska övertygad om att ifall inte dessa som jag vågar kalla halvt politiska synpunkter hade kommit in i debatten, så skulle ingen resonlig människa i längden vilja göra gällande, att det är en förnuftig organisation att ett svenskt ämbetsverk av kontrollstyrelsens typ är högsta chef för en mycket omfattande restaurangrörelse.

Jag menar alltså att bortsett från den dubbelställning, som det så mycket har talats om och som även reservanterna ha erkänt, fastän de säga att vi inte ha haft de olägenheter därav som man kunde vänta, föreligga samma starka skäl att här göra en verkligt fri affärsorganisation, som måste gälla för vilken form av ekonomisk verksamhet som helst. Det förefaller mig sålunda som om även de, som inte äro anhängare av offentlig ekonomisk verksamhet, skulle kunna gå oss, som i större utsträckning äro anhängare av en sådan offentlig verksamhet, så mycket till mötes att de erkände, att när nu faktiskt dessa företag äro i samhällets hand, så kunde de vara med om att för dem skapa bästa möjliga organisation, och likaså gärna erkänna, att ett svenskt ämbetsverk av kontrollstyrelsens typ icke är lämpligt som ledare av denna sorts verksamhet.

Enligt min uppfattning är man där i grund och botten framme vid själva kärnpunkten. När man påstår att det inte har skett några olyckor, så är detta alldeles riktigt. Herr Velander framställer saken så, att om nu chefen för kontrollstyrelsen har visat sådana utomordentliga egenskaper, att det är på honom det beror att allting har gått så väl i lås, varför inte då låta det fortsätta som förut? Men, herr Velander, det är ändock statsmakternas uppgift att skapa sådana organ för sin verksamhet, att det inte behöver bli beroende på en en-

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

skild person huruvida det skall gå bra eller inte. Och var och en förstår, att kontrollstyrelsen i själva verket är ett ämbetsverk med sådana uppgifter, att man uppenbarligen icke vid tillsättandet av dess chef — det dröjer för övrigt inte så länge innan man måste göra det — i främsta rummet kan taga hänsyn till huruvida han är särskilt skickad för eller särskilt intresserad av restaurangbolagens verksamhet. Nu är det ett faktum, att det är under den nuvarande kontrollstyrelsechefens tid som hela denna verksamhet har utvecklats. Därmed har ett nytt problem uppstått, och i samma ögonblick som man upptäcker detta nya problem har man skyldighet att ge det en riktig lösning.

Det är naturligen klart att man kan ha delade meningar när det gäller de former, som skola ersätta de gamla. Redan när den förra propositionen lades fram sade jag öppet ifrån, att när man övervägt alla de olika möjligheterna var det ingalunda lätt att taga ståndpunkt. Jag stannade slutligen för att det var lika så gott att göra ett enhetligt bolag, men jag erkänner att de som invända, att ett sådant enhetligt bolag inte tillräckligt tar hänsyn till de lokala intressena, ha så goda skäl, att jag är fullt villig att jämka på min uppfattning i detta fall. Det har jag också gjort med anledning av det nya sakkunnigbetänkandet, och jag har kommit fram till den här föreslagna organisationen med ett holdingbolag och dotterbolag. Jag kan till och med erkänna, att även den linje som lades fram av sakrevisionen om tre fristående bolag är en linje, som man kan argumentera för. Vad som emellertid gör att jag har svårt för att slopa vad jag skulle vilja kalla för den gemensamma överledningen, det är att det vore besynnerligt att skapa fullt fristående samhällsföretag utan något slags gemensamhet, när det dock finns frågor som uppenbarligen med fördel kunna lösas centralt.

Nu förklara reservanterna, att detta är ett uttryck för den tendens till centralisering av all möjlig statlig verksamhet till huvudstaden, som gör sig gällande på så många andra områden och som man inte skall gynna. Reservanterna glömma att denna fullständiga centralisering redan föreligger. Det är inte fråga om att skapa någon centralisering, som inte redan finns. Om man vill se nyktert på saken, är det här helt enkelt fråga om ett försök att upplösa den måhända alltför starka centralisering, som nu finns, genom att skapa en form, som inte på sätt som nu är fallet ger en övervägande makt åt ett statligt ämbetsverk.

Jag kan inte dölja för mig att detta i hög grad är en personfråga. Och om jag skulle våga säga ett personligt ord så vill jag, trots allt som jag har sett skrivet under ganska lång tid om de uppfattningar som ta sig uttryck i finansdepartementet, påstå att jag för min del inte är någon anhängare av en centralisering, som går utöver det som rent ekonomiskt kan anses vara nödvändigt. Men alldeles uppenbart är att i en sådan verksamhet som denna finns det ting, som kunna göras gemensamt. Det finns andra ting, som lämpligen böra skötas lokalt. Såvitt jag förstår blir det helt beroende på ledningen av det nya företaget, om det skall bli större eller mindre rörelsefrihet för de lokala organen, och jag för min del är fullt beredd, om jag får tillfälle att i fortsättningen syssla med denna sak, att taga all den hänsyn till de lokala synpunkter, som kunna anses vara berättigade, och se till att det nya företaget verkligen blir lett på ett sådant sätt att man inte driver hän mot en onödig centralisering, utan i stället ger det den rörelsefrihet, som är önskvärd.

Det är väl ändå alldeles klart att just den, som är anhängare av statsverksamhet i viss utsträckning, har all anledning att se till att denna verksamhet skötes på ett sådant sätt att den inte väcker människors ogillande. Därför har jag i propositionen skrivit — och jag ser med tillfredsställelse att utskottet understryker detta — att en sådan verksamhet som denna står i en viss mot-

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)
sats till systembolagens. Systembolagen äro till dels för att främja nykterhetssynpunkterna och dels för att handha den beskattning av spriten, som vi tyvärr fortfarande äro i behov av. Till skillnad från denna verksamhet ha restaurangbolagen ingen statsfinansiell uppgift, utan de äro till dels för att i den mån det är möjligt gagna nykterheten i restaurangverksamheten, men också för att överhuvud taget människors behov på detta område skola bli vederbörligen tillfredsställda. Jag kan inte förstå annat än att man från de utgångspunkterna har anledning att taga hänsyn till de lokala opinionerna, och jag är alldeles övertygad om att så också kommer att ske.

Det är nämligen inte så, som herr Velander säger, att detta bara är fromma förhoppningar. Man omskapar här en organisation, vilken om jag så får säga på grund av sakens egen natur har inneburit en fullständig centralisering. Vi få komma ihåg att de erfarenheterna ha vi redan på grund av den nuvarande organisationen, att de särskilda bolagen inte vågat göra någonting utan att i förväg försäkra sig om godkännande av kontrollstyrelsen, som i sin tur skall revidera de särskilda företagen. I en sådan situation drivs man till en centralisering, emedan man lockas att fråga om allting, även sådant som man måhända inte behövde fråga om. Om man däremot med öppna ögon skapar en organisation, som skall tillvarata centraliseringens fördelar i form av inköp av olika slag, som måste ske, men å andra sidan klart önskar, att de lokala intressena skola bli tillgodosedda, och om man ser till att styrelsen har samma intentioner, då är det inte fromma förhoppningar, utan då är det en fast vilja att gå i denna riktning. Och såvitt jag förstår finns det inte på något håll, där man har dessa angelägenheter om hand, någon som helst önskan att driva fram en onödig centralisering. Jag tror tvärtom att man på alla håll erkänner behovet av den lokala rörelsefriheten.

Jag är övertygad om att ifall kammaren i år följer Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten, så komma båda dessa berättigade synpunkter att kunna bli tillgodosedda.

Herr **Björnsson:** Herr talman! Jag hörde i fjol till dem som röstade emot omorganisationen till ett storbolag, Riks-SARA som det kallades. Det förslag som nu föreligger har jag inte haft tillfälle att mera ingående följa under hela dess behandling i bevillningsutskottet, fastän jag vid något sammanträde har deltagit i dess behandling. Jag anser mig likväl med anledning av mitt sätt att rösta i fjol böra ange några skäl varför jag i år kan ansluta mig till det föreliggande förslaget med en viss modifikation.

Finansministern har här utvecklat skillnaden, i någon mån i varje fall, mellan systembolagen och restaurangbolagen. Då han talade om att han trodde att han skulle duga till att sälja sprit, tänkte han väl närmast på att han i sådant fall skulle vara befriad från besväret att göra propaganda för varan — inför en sådan uppgift kanske han inte skulle känna sig så särdeles väl till mods. Men rent tekniskt är det ju en av de enklaste affärsrörelser man kan tänka sig med buteljerade och etiketterade varor, och kontrollen är utomordentligt enkel, principiellt sett. Vad systembolagen väsentligen ha att göra är att bestämma ransonerna för den konsumtion av sprit, som får förekomma i hemmen — motboksransoneringen är en av de tre huvudprinciperna för vår konsumtionsreglering när det gäller sprit. Den andra är mattvånget och den tredje är vinstregleringen för dem som ägna sig åt enskild spritförsäljningsverksamhet. Restaurangbolagen äro tvungna att köpa sina spritvaror och sitt vin från systembolagen. Det är fortfarande via systembolagen och kontrollstyrelsen som den kvantitet bestämmes, på vilken ett restaurangbolag får tillgodogöra sig vinst. Den s. k. vinstandelen är visserligen ställd på avskrivning,

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

men alltjämt är det kontrollstyrelsen som skall bestämma hur stor del av den sprit, som försäljes vid ett nybildat bolag, som får köpas till sådant pris att det blir någon vinst på den.

Kontrollstyrelsen har således gent emot dessa restaurangbolag precis samma funktion som den har gent emot de enskilda restaurangföretagen. Och detta är efter min uppfattning det väsentliga i den omöjliga dubbelställning, som kontrollstyrelsen nu har. Jag har däremot haft svårt att fatta varför inte en statlig myndighet, som har visat sig kunna sköta en affärsverksamhet på det sätt som kontrollstyrelsen har gjort, inte skulle kunna få fortsätta bara därför att det är fråga om ett ämbetsverk, som inte från början är organiserat för detta ändamål. Men just denna kontrollstyrelsens befogenhet att å ena sidan kontrollera sina genom systembolagen ägda restaurangföretag, å andra sidan också reglera vinsten för därmed konkurrerande enskilda näringsidkare, är från min synpunkt en mycket otrevlig dubbelställning, ja, så allvarlig att man efter min mening bör göra allt för att komma ifrån den.

I det förslag som nu förligger har man kommit ifrån denna dubbelställning. Och jag kan inte förstå det bärande i den reservation, som bygger på invändningen att man borde avvakta nykterhetsutredningens förslag innan man skrider till en omorganisation av restaurangbolagen. Ty vad restauratörerna väsentligen ha att göra är att tillhandahålla lagad mat och även driva vanlig kaférörelse. Det är detsamma för restaurangbolagen som för enskilda restaurangägare.

Det finns ju ytterst få koncerner inom restaurangnäringen i vårt land. En av dessa är Rosenbadskoncernen, som har restauranger på olika ställen i landet. Om ledningen för exempelvis denna koncern kommer underfund med att den genom en organisatorisk omläggning utan kapitalinvestering skulle kunna få skötseln av företaget bättre, inte skulle det väl vara rimligt att ledningen skulle tveka att göra någonting bara för att det kan komma att inträffa någonting på nykterhetslagstiftningens område om fyra eller fem år, eller hur länge det nu kan dröja. Om vi antaga att vi få ersätta den nuvarande motboksransoneringen med en sådan kupongransonering, som nu gäller i fråga om bröd och smör, eller om man slår in på den vägen att reglera restaurangkonsumtionen bara genom att sätta priserna tillräckligt högt, så komma restaurangerna att behövas likafullt och den kommersiella verksamheten bör under alla förhållanden skötas så bra som möjligt.

När det ligger till på detta vis begriper jag mig inte på högerreservanterna när de beklaga sig över att utredningen blivit alltför snabbt färdig. För det tycker jag att man i stället borde uttala ett erkännsamt ord. Jag vill förresten bestyrka denna uppfattning genom ett citat från denna utrednings utlåtande, som återfinnes på sidan 34 i de sakkunnigas promemoria, som åtföljer propositionen: »En omorganisation av restaurangbolagens verksamhet efter den linje som förordats av de sakkunniga kommer att i viss utsträckning återverka på kontrollstyrelsens ämbetsåligganden. Kontrollstyrelsens befattning med berörda verksamhet kommer sålunda i allt väsentligt att upphöra. Förhållandet mellan kontrollstyrelsen, å ena, samt det nya centralbolaget och dess dotterbolag, å andra sidan, kommer att bliva fullt analogt med förhållandet mellan kontrollstyrelsen och de nuvarande enskilda restauratörerna.» Där har man tydligen sagt ifrån vad det gäller.

Däremot har jag mycket större respekt för högerreservanternas andra invändning, nämligen att den föreslagna organisationen leder till en centralisering, en likriktning och en koncentration av organisationen i Stockholm, som från många synpunkter inte är önskvärd. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att vi på restaurangområdet knappast ha några koncerner som äro riks-

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)
omfattande. Jag känner ingen. Vi ha ett sådant företag som Norma. Jag undrar, ifall nu Norma överhuvud taget skulle finna det rimligt att fundera på att bilda en koncern för hela riket, om detta verkligen skulle förbättra förhållandena för allmänheten, som är dess kunder. Detta ger ju en viktig tankeställare. Det finns vissa näringsgrenar, där en centralisering inte lockar till koncernbildning. Jordbruket är en — staten har misslyckats som storjordbrukare. Vad beträffar skogsbruket går det däremot bättre med större företag. Våra detaljaffärer i allmänhet tyckas inte passa för koncernbildning annat än i rena undantagsfall, nämligen när det gäller affärer med utpräglade specialiteter. Där man vill tillgodogöra sig sammanslutningens och den större enhetens fördelar, där har man snarare gått den motsatta vägen — man låter gemensamheten befordras genom ett dotterbolag. Våra detaljhandlare äga ju många av grosshandelsbolagen, som de kunna kallas; konsumtionsföreningarna ha ju inte Kooperativa förbundet som moderbolag, utan man skulle snarast kunna jämföra det med dotterbolag.

Detta gör att man efter min mening bör vara mycket försiktig med att driva centraliseringen för långt. I det fallet måste jag säga att den utredning, som här har gjorts, har förordat en alldeles för stark centralisering. Man påträffar vid olika tillfällen den synpunkten, att man vill ha en fast och enhetlig ledning av affärsrörelsen. Man har framför allt i de uttalanden, som bilda slutklämmen i det hela, givit uttryck för denna önskan på olika sätt, i synnerhet när det gäller avtalet mellan moderbolaget och dotterbolagen. Jag vill fästa uppmärksamheten på att propositionen åtskilligt har mjukat upp önskemålen från utredningens sida, och utskottet har gått ännu ett steg längre. Men man har efter min mening ändå inte gått tillräckligt långt när det gällt att verkligen lämna direktiv för en sådan skötsel av centralbolaget, att de lokala intressena kunna göra sig tillbörligt gällande. När man exempelvis vill att i ett restaurangbolag, som sålunda är ett dotterbolag, centralbolaget skall tillsätta fyra styrelseledamöter och att vidare verkställande direktören i centralbolaget skall vara självskriven ledamot, så har man efter min mening gått alldeles för långt. Jag förstår ju inte hur det kan vara praktiskt möjligt att begära, att verkställande styrelseledamoten i centralbolaget verkligen skall deltaga i alla de styrelsesammanträden, som här kunna komma i fråga. Den saken intresserar mig nu inte så mycket. Men efter min uppfattning får denne verkställande styrelseledamot en sådan dominerande maktställning, att ett restaurangbolag helt enkelt inte vågar att med tillräckligt eftertryck hävda sin mening i frågor av lokalt intresse. Man bör således rent konstitutionellt ge den lokala styrelsen en större självständighet därigenom att man föreskriver, att verkställande ledamoten inte skall ha rösträtt i dotterbolagens styrelser. Man borde kunna nöja sig med att centralbolaget helt enkelt underrättades om när styrelsesammanträde skulle ske och att en representant för centralbolaget, vilken nu detta bolag vill utse härtill, får tillfälle att närvara vid styrelsesammanträdet och uttala sin mening och naturligtvis komma med förslag, men däremot inte deltaga i besluten.

Visserligen har bevillningsutskottet i sitt utlåtande, där vissa direktiv lämnas, talat om att man exempelvis skall undvika att i onödan centralisera. Därmed har man velat bryta udden av den kritik, som i detta avseende har riktats mot organisationen sådan den tänkts av utredningen. Man vill också betrakta som önskvärt att dotterbolagens styrelseledamöter utses inom de delar av landet, där restaurangföretagen äro belägna, vilket framgår av uttalandet på s. 24 i bevillningsutskottets betänkande. Men däremot har man inte velat uttala sig om verkställande ledamotens ställning. Det föreligger en reservation av herr Sundström i andra kammaren, som består av två moment. I det ena

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)
vill han att dotterbolagen skola bli bärare av utskänkningsrättigheten. Detta tycker jag inte är någon mera väsentlig sak, men det är dock betecknande för att man velat lägga allt inflytande hos centralbolaget. Det skall naturligtvis i alla fall fordras centralbolagets samtycke för att dotterbolagen skola få driva eller nedlägga en restaurang. Den saken är självklar. Däremot vill jag, herr talman, yrka bifall till herr Sundströms reservation i vad den avser motiveringen, d. v. s. punkt b) i reservationen som återfinnes på s. 30 i utskottets betänkande.

Härutöver vill jag, herr talman, endast i största korthet säga några ord om ett par andra frågor. Efter min uppfattning kan den nu föreslagna ordningen, även om den har vissa anlag att driva centraliseringen och likriktningen alltför långt, dock användas, varför jag anser mig icke böra rösta för avslag på densamma. Det finns en möjlighet att de lokala intressena skola kunna komma till sin rätt, under förutsättning att direktiven från riksdagens och Kungl. Maj:ts sida bli sådana, att nödig rörelsefrihet ges. Jag medger, att den nu föreslagna organisationen i ett avseende är sämre tekniskt sett än den i fjol föreslagna. De nuvarande restaurangbolagen, av vilka jag i förbigående sagt anser flera vara för stora redan nu, ha en mycket olämplig arrondering. Det finns t. ex. ett företag, Västsveriges allmänna restaurangaktiebolag, med säte i Göteborg, som driver en restaurang i Karlskrona, vilket ju inte kan vara lämpligt. Därvidlag behöver en reglering ske. Om man hade tillämpat principen från i fjol med ett riksbolag med distriktschefer med stor makt, hade det givetvis varit lättare att åstadkomma erforderlig reglering härvidlag. Då hade högsta ledningen bara kunnat säga ifrån till en distriktschef, att det eller det restaurangföretaget skall falla under en annan distriktschefs ledning. Med den ställning, som det nya centralbolaget skall få, komma dessa förhållanden dock säkerligen ändå att kunna ordnas. Då det går så lätt att flytta miljonbelopp från ett lokalt bolag till centralbolaget utan stämpelkostnader, kan det säkerligen inte vara någon svårighet att lösa även denna fråga.

Jag vill sedan säga ett par ord om en personfråga. En stockholmstidning, som står en ledamot av denna kammare mycket nära och som förefaller vara intresserad av bevillningsutskottets arbete, har publicerat ett par artiklar, i vilka det bl. a. omtalas, vilka personer som äro designerade till ledare för dessa företag. Det säges där, att det numera är en offentlig hemlighet, vem som skall bli verkställande direktör, och att det på sista tiden har blivit känt, att kontrollstyrelsens chef skall bli ordförande i styrelsen för centralbolaget. Dylika gissningar, departementsskvaller eller vad det kan vara — jag hoppas, att det är bara gissningar — kan naturligtvis en tidning tillåta sig. Men jag kan, herr talman, icke tänka mig, att gissningen är riktig. *Om* kontrollstyrelsens chef skulle bli ordförande i styrelsen för centralbolaget, kan han väl icke fortsätta att vara kontrollstyrelsens chef, ty då skulle man ju icke komma ifrån den dubbelställning, som kontrollstyrelsen nu har. Så vitt jag förstår, måste därför tidningen, om den skrivit i god tro, ha gissat fel eller lyssnat till rykten, som icke ha grund för sig. Vid utformandet av den föreslagna organisationen har man i flera olika sammanhang sökt att bevara ojävigheten hos de personer, som skola sitta och besluta i dessa på grund av sin sociala betydelse synnerligen grannlaga frågor. I 1 kap. 5 § stadgas t. ex. att »ämbets- eller tjänsteman, som till följd av sin befattning kan komma att deltaga i beslut om tillverkning eller försäljning av rusdrycker eller att däröver utöva tillsyn, må ej utan Konungens medgivande vara ledamot av styrelsen för sådant bolag». Det skulle vara mycket egendomligt, om Kungl. Maj:t skulle lämna sitt medgivande till att kontrollstyrelsens chef skulle få sitta kvar såsom chef för kontrollstyrelsen och där erhålla inblick i den enskilda restaurangrörelsen,

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

samtidigt som han sutte som en säkerligen mycket inflytelserik ledamot i styrelsen för centralbolaget. Så ont om för dessa befattningar användbara personer kan det väl ändå inte vara i vårt land.

Denna strävan att söka få fram ojäviga personer till de olika befattningarna kommer även fram i annat sammanhang. Om man slår upp den refererande delen av utskottets betänkande, finner man, att finansministern har uttalat, att en enskild restauratör icke bör få sitta i ett sådant här bolags styrelse, då han icke bör kunna få inblick i ett konkurrerande företags interna förhållanden. Den enklaste reciprocitet kräver ju, att inte heller en statens restauratör bör få inblick i de förhållanden inom ett annat företag, som han möjligen kan ha intresse av att känna till. Jag utgår därför ifrån att de gissningar, som i detta avseende ha förekommit i tidningsdiskussionen, äro gissningar i luften och att de aldrig komma att gå i uppfyllelse.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som följer av bifall till punkt b) i herr Sundströms reservation.

Herr **Holmberg:** Herr talman! Kommunisterna i kammaren hörde i fjol till dem som röstade för avslag på det förslag som då framlagts om skapande av ett Riks-SARA. Vi ha inte funnit skäl att intaga någon annan inställning denna gång, utan anse oss fortfarande böra hävda uppfattningen, att den föreslagna omorganisationen saknar varje som helst motivering ur både ekonomisk och organisatorisk synpunkt.

Det talas i de föreliggande handlingarna gång på gång om de olägenheter, som uppstå genom kontrollstyrelsens dubbelställning. Men vilka äro dessa olägenheter? Man kan läsa igenom handlingarna gång på gång utan att få ett enda ord till förklaring. Det talas om kontrollstyrelsens dubbelställning och de olägenheter härutinnan som uppkomma, men det finns inte med ett enda konkret exempel angivet, vilka olägenheterna i fråga äro. De som väl borde vara närmast till att observera eventuella olägenheter, d. v. s. de olika restaurangbolagen, ha i sina yttranden icke kunnat verifiera, att det uppstått några märkbara olägenheter av kontrollstyrelsens dubbelställning. Ifrågavarande olägenheter måste således vara mycket små, eftersom man icke är i stånd att leverera en konkret beskrivning på någon enda av dem. Inte heller utskottet kan göra detta. Utskottet säger visserligen på s. 19, att »kontrollstyrelsen med sin nuvarande organisation uppenbarligen icke är i stånd att helt fullfölja de arbetsuppgifter med avseende å skötseln och övervakningen av restaurangbolagen» o. s. v. Bara åtta à nio rader tidigare framhåller utskottet emellertid något helt annat. Där heter det: »Visserligen har kontrollstyrelsens ledning och övervakning av de nuvarande restaurangbolagens verksamhet hittills skötts på ett förtjänstfullt sätt.» Hur det kan hänga ihop med att kontrollstyrelsen uppenbarligen icke är i stånd att fullfölja sina arbetsuppgifter, får man ingen som helst klarhet om.

När man inte kan ange vilka olägenheter, som uppkomma av den nuvarande ordningen, vilken anledning finns det då att rusa i väg och företaga en omorganisation sådan som den föreslagna, särskilt som ju hela nykterhetslagstiftningen för närvarande befinner sig i stöpsleven? Det kan visserligen sägas, att nykterhetslagstiftningskommittén kanske kommer att behöva arbeta rätt många år, innan den blir färdig. Men en dylik invändning har ju inte generat tidigare i andra sammanhang. Socialvårdskommittén har också arbetat i många år och är ännu inte färdig, men det har inte hindrat riksdagen att avvisa förslag om olika åtgärder med motivering, att man först borde avvakta resultatet av den pågående utredningen. Jag tycker för min del, att det finns

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

alldeles speciella skäl att göra så i detta fall. Man kan ju utan att vara i besittning av en alltför livlig fantasi tänka sig, att nykterhetslagstiftningskommitténs arbete skulle kunna resultera i att man komme att rensa upp i vår nuvarande nykterhetslagstiftnings hela djungel av tvång och oförnuft med påföljd att t. o. m. vissa delar av den nuvarande organisationen skulle kunna komma att bli överflödiga. Varför skall man då, innan kommittén är färdig med sitt arbete, föreslå denna organisation? Det verkar åtminstone på mig faktiskt som om man genom att öka ut spritbyråkratien här i landet ville söka lägga nya hinder i vägen för att förnuftet skall kunna göra sig gällande i denna fråga. *Om* det nu är så absolut ogörligt att låta den nuvarande ordningen existera och *om* kontrollstyrelsens dubbelställning absolut måste avskaffas, varför skall man då gå den vägen att bilda ett nytt centralt bolag för restaurangbolagen? Skulle det i så fall inte vara bra mycket enklare att låta kontrollstyrelsen upphöra att fungera gentemot dessa restaurangbolag i den speciella roll, som den för närvarande spelar, och att ställa bolagen i samma förhållande till kontrollstyrelsen som det i vilket de enskilda restauratörerna för närvarande stå? Ingen människa har någonsin hävdat att de enskilda restauratörerna måste bilda en trust eller koncern för att förhållandet emellan dem och kontrollstyrelsen skulle kunna regleras på förnuftigt sätt. Det går bra redan med nuvarande ordning. Nåväl, luckra då upp förhållandet mellan kontrollstyrelsen och restaurangbolagen, så att det blir likartat med förhållandet mellan kontrollstyrelsen och de enskilda restauratörerna. Därmed skulle man säkerligen undanröja alla möjligheter till klagomål av den art, som ligger bakom det framlagda förslaget.

Jag måste också, herr talman, ansluta mig till dem som mena, att en ytterligare koncentrering och centralisering av restaurangrörelsen i Sverige absolut icke är önskvärd ur konsumenternas synpunkt. Restaurangrörelsen i Sverige är tillräckligt likriktad som den är utan att SARA, VARA, ÖSARA, BARA och allt vad de heta bli adoptivdöttrar till ett nyskapat Riks-SARA. Det är inte utan förvåning som jag iakttar den entusiasm för restaurangrörelsens ytterligare centralisering under statens ledning som socialdemokraterna här visa. Jag har alltid varit av den uppfattningen — och den har ju också det socialdemokratiska partiprogrammet hävdat — att om det är något som det först och främst gäller att lägga under samhällets kontroll, så är det de viktigaste produktionsmedlen och naturrikedomarna. Men för den saken tycks det, trots statsrådet Wigforss' deklaration här i kammaren nyss, finnas ett ganska ringa intresse. Det framgår ju bl. a. av att finansministern icke vill begagna den möjlighet som finnes att inlösa L. K. A. B. Men restaurangerna och spriten ger man sig på trots att herr Wigforss inte hade tänkt sig att de borde komma i första hand. Om det finns något område, där den enskilda företagsamheten och den fria konkurrensen ännu ha en viss plats och äro till fördel ur konsumenternas synpunkt, är väl emellertid detta just inom restaurangrörelsen. Där inverka den fria företagsamheten och konkurrensen båda i riktning mot bättre kvalitet, lägre priser och större trevnad. Den som liksom jag har rest runt ganska mycket här i landet och därvid ofta nödgats intaga måltiderna på de olika restaurangbolagens matställen, speciellt deras s. k. folkrestauranger, vet att man om dessa icke kan säga att de i någon större utsträckning utmärka sig för vare sig kvalitet eller billighet. Kvaliteten är tvärtom i allmänhet ganska låg, priserna rätt höga och trevnaden är det bäst att tala tyst om. Betecknande för den är, att den förste man möter, när man går in på många dylika ställen, är utkastaren.

De sakkunniga tala om restaurangbolagens strävan att åstadkomma hyfsning och förfining av det enklare restauranglivet. Att en viss utveckling i den

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)
riktningen har ägt rum såväl på enklare restauranger som annorstädes, vill jag på intet sätt bestrida, men jag tillåter mig att allvarligen betvivla, att de monopolistiska restaurangbolagen ha så stor del i denna utveckling. Vad de däremot ha lyckats åstadkomma på detta område är att de ha infört en mycket utvecklad klasskillnad. Vi ha nu fått de s. k. folkrestaurangerna, de enklare restaurangerna för det fattiga folket, där man får ett mycket litet kvantum sprit. Sedan finns det de s. k. bättre restaurangerna för dem som ha mer pengar och där man får dubbelt så stort kvantum sprit. Det verkar faktiskt, som om man ansåge, att ju mera sprit gästerna dricka, desto större är hyfsningen och förfiningen. Hur mycket man får dricka, är en fråga om hur mycket man har råd att betala för maten och omgivningen och icke om någonting annat. Nykterhetsfolket här i landet, som har drivit fram denna utveckling och som stöder det föreliggande förslaget, anser att det är nykterhetsbefrämjande, precis som om nykterhetstillståndet skulle röna något inflytande av vem det är som utminuterar spriten, ett enskilt eller statligt företag. Jag tror för min del icke, att nykterhetstillståndet röner någon inverkan av vem som utminuterar spriten. Med alla de ingripanden av olika slag som ha vidtagits i missriktad omsorg om folknykterheten har man enligt mitt förmenande för det första i mycket hög grad bidragit till att spritbruket här i Sverige har blivit en helig medborgerlig plikt för flertalet av landets medborgare. För det andra har man gjort spritbrukets vidmakthållande till ett statsintresse, och för det tredje har man begåvat svenska folket med en lika talrik som onödig spritbyråkrati.

Det föreliggande förslaget kan, så vitt jag förstår, endast tjäna till att utöka denna spritbyråkrati. Trots att såväl utskottet som finansministern bestrider det kan det dessutom mycket väl komma att tjäna fiskaliska syften, när det en gång blivit genomfört. Man säger visserligen, att det inte alls är fråga om att använda den nya organisationen för att skaffa statskassan inkomster, och det låter ju höra sig. Av 19 § i den föreslagna nya lagen framgår emellertid, att restaurangbolagens vinstöverskott, sedan utdelningen till aktieägarna ägt rum, skall insättas å statsverkets checkräkning i riksbanken för kontrollstyrelsens — d. v. s. statens — räkning. Under sådana förhållanden finns det, så vitt jag kan se, intet hinder för att de statliga myndigheterna ändock driva på de olika restaurangbolagen — man har ju goda möjligheter att göra det genom det nya centrala bolaget — för att få de belopp, som skola insättas på checkräkning för kontrollstyrelsens räkning, så stora som möjligt till nackdel givetvis för konsumenterna.

Jag ber, herr talman, att med hänvisning till vad jag nu har anfört få ansluta mig till dem som yrka avslag på det föreliggande förslaget.

Herr **andre vice talmannen:** Herr talman! Jag var i fjol med om att stjälpa det då föreliggande förslaget, varför jag har ansett mig böra ta till orda även i år.

Det var ju en av förra riksdagens större knalleffekter, då propositionen och bevillningsutskottets förslag den gången föllo med en så knapp röstsiffra som 40 mot 40, sedan bevillningsutskottets ordförande, som hjältemodigt kämpat för propositionen, råkat dra fel lott, när han skulle hjälpa talmannen här framme att bestämma, vilket som skulle vara majoritet och minoritet av de båda grupperna på vardera 40 röster. Det var alltså ett så knappt avgörande som det kunde vara. Jag tror i alla fall, att det var lyckligt att saken föll i fjol och att vi fingo tid att tänka över den. Det då föreliggande förslaget var enligt min uppfattning så omöjligt som det kunde vara. Det innebar en centralisering på detta område som jag för min del icke kan betrakta som lycklig.

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

Att skapa ett ämbetsverk i Stockholm, som driver restaurangrörelse i detalj ute i landets olika kommuner, kan jag icke finna vara en lycklig och riktigt lösning. Jag tror också, att meningarna i det stycket ha stadgat sig sedan dess. Om fjolårsförslaget hade kommit tillbaka i år obeskuret, skulle det alldeles säkert i denna kammare ha fallit med dunder och brak och inte bara med lika röstetal. Bevillningsutskottets ärade ordförande skulle då säkerligen inte i år ha behövt dra fel lott för att fälla förslaget. Jag vet inte, om jag begår någon indiskretion, ifall jag berättar en liten episod. Det säges, att bevillningsutskottets ordförande sedan han i fjol dragit fel lott skulle ha yttrat: »Jag är så nöjd med lotten min och tackar Gud för nåden sin.»

Vad beträffar förslaget i år, får man, när man hör herr Velander tala, det intrycket, att det bara är den gamla sillen som kommer tillbaka i ny kapprock. Även om jag inte är fullt nöjd med förslaget, tycker jag, att den karakteristiken innebär en överdrift. Årets förslag är utan tvivel ett betydande framsteg. Vad själva den yttre ramen beträffar, är den ju i stort sett den som i fjol angavs i de motioner, på grundval av vilka vi, som då voro opposition, fällde förslaget. Vi ha således anledning att i hög grad känna oss bönhörda och säga, att sällan har en så lösligt organiserad opposition som vi bildade den gången lyckats åstadkomma en så betydande effekt. Vi förordade i motionerna ett holdingbolag med dotterbolag. Vad som här föreslås är inte riktigt detsamma, utan ett centralt bolag med dotterbolag, varvid det centrala bolaget har tillagts andra funktioner än att bara skaffa pengar åt dotterbolagen. Men det är i alla fall en betydande utveckling, om man jämför förslaget från i fjol med det nu föreliggande. När bevillningsutskottet förklarar, att det inte är någon större skillnad mellan de båda förslagen, har jag svårt att förstå, vad utskottet menar. Om det verkligen vore så, att det icke vore någon större skillnad, skulle jag i år icke kunna förorda det nya förslaget. Nu uppfattar jag emellertid det nya förslaget på det sättet, att det innebär en betydande skillnad, jämfört med förslaget från i fjol, och att det är vår tankegång som kommer igen i år. Och när barnen få som de vilja, bruka de ju vara nöjda.

Det är sant, att det — såsom herr Björnsson redan påpekat — finns en centraliseringstendens i årets förslag, kanske inte så mycket i själva organisationen som i detaljerna. Herr Sundström i Skövde har i sin reservation bl. a. påpekat bestämmelsen om att utskänkningsrättigheterna skola innehas icke av dotterbolagen, som stå restaurangerna närmast, utan av centralbolaget. Jag anser i likhet med reservanten, att detta är en onödig centralisering. I sak betyder det säkert inte så mycket, ty jag har aldrig föreställt mig, att dotterbolagen med sådana rättigheter i sin hand skulle kunna ta upp något krig med centralbolaget. Det finns inga förutsättningar för att detta skulle inträffa, och om organisationen skulle verka på det sättet, skulle den i detta avseende vara felaktigt upplagd. Som herr Sundström påpekar, är det emellertid lokalbolagen som komma att få sköta alla underhandlingar om dessa rättigheter och som även komma att förfäkta de lokala intressena. Det vore väl med hänsyn härtill inte mer än tillbörligt, att dotterbolagen innehade utskänkningsrättigheterna.

Det finns, som sagt, i det föreliggande förslaget en stark centralistisk tendens. Om det nya centralbolaget skulle vilja utnyttja de möjligheter, som genom den föreslagna organisationen läggas i dess hand, skulle vi kunna få en sorts tsarvälde, d, v. s. en mycket stark centralistisk och byråkratisk apparat, som skulle lägga kapson på de lokala initiativen och den lokala självverksamheten. Herr Velander skulle då få rätt i att lokalbolagen bara äro marionetter i den centrala ledningens hand. Men jag skulle vilja påpeka, att

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)
redan den nuvarande ordningen lägger en möjlighet till sådan despotism i en viss myndighets hand. Den nuvarande ordningen är faktiskt despotisk, men den har icke utnyttjats på det sättet, och jag tror, som sagt, inte heller att man kommer att göra det med den blivande organisationen. Det beror, såsom det redan har påpekats här, på vilka personer som få hand om ledningen och i vilken anda det hela kommer att startas. Eftersom jag tror, att herr finansministern kommer att sörja för att starten sker i den rätta andan och att vi få de rätta människorna i den centrala ledningen, har jag funnit, att jag i år kan rösta för det framlagda förslaget. Finansministerns deklaration här nyss beträffande hans syn på centraliseringen och skötseln av dessa företag hälsar jag för min del med glädje och uppfattar den som ett gott tecken för starten av det nya företaget.

Herr Velander har naturligtvis rätt i att det har talats för mycket om kontrollstyrelsens dubbelställning och att det inte blir någon lösning på den frågan. Jag har ju hela tiden tyckt, att det skapats en onödig panik kring frågan om kontrollstyrelsens dubbelställning, och jag delar den uppfattning som säger, att med den nuvarande överdirektören i kontrollstyrelsen hade det mycket väl kunnat fortsätta på den gamla linjen. Å andra sidan har man ju ingen anledning att utgå från att en viss överdirektör skall leva i evighet. Man skapar inte en sådan här organisation för en viss människas livstid eller baserar den på en enda människa. Man måste ha en organisation som håller kanske inte för evighet men för en längre tid framåt. Ehuru jag tycker att man talat för mycket om kontrollstyrelsens dubbelställning, har jag för min del likväl ansett, att jag bör böja mig för de bekymmer som många människor, framför allt finansministern, haft för verkningarna av densamma och de risker som kunna uppstå, om ett sådant system bibehålles. Jag har därför inte någon erinran mot att en förändring sker.

Vad besparingssynpunkten beträffar, anser jag den inte vara någonting väsentligt i det här sammanhanget. Det är ganska egendomligt, att det har inträffat en stor metamorfos på det området. Hela den frågan togs upp ur besparingssynpunkt: när förslaget om en utredning väcktes, motiverade man det med att vi måste göra någonting för att åstadkomma besparing. Men den synpunkten har strängt taget fallit bort. I utredningskommitténs utlåtande talas det inte mycket om vad man kan spara enligt den nya ordningen. För min del skulle jag bestämt vilja varna för att ha några överdrivna förhoppningar på att man kan spara miljoner på en centralisering av inköp för de olika bolagen och de olika restaurangerna. Restauranger måste skötas rätt individuellt, och hänsyn måste tagas också till de lokala anknytningarna. Om dessa bolag skulle dirigeras av en över mängdens huvuden svävande makt, som inte hade några rötter i den lokala myllan, skulle det hela vara dömt att misslyckas. Eftersom jag som sagt bibragts den uppfattningen, att det inte är meningen att organisera ett departementalt företag, om jag får använda det uttrycket, med opersonlig ledning, utan ett levande företag med utsikt att växa och frodas, kommer jag i år att rösta för förslaget.

Herr Holmberg ryggade tillbaka för den socialisering, som han fann innebo i förslaget. Han sade att samhällets kontroll skulle, som det står i det socialdemokratiska efterkrigsprogrammet, taga sikte på naturrikedomar och sådant där, och inte börja med krogar. Ja, finansministern har redan påpekat, att det här inte är fråga om någon allmän socialisering av krogväsendet i landet. Den verksamhet som detta förslag tar sikte på är redan förstatligad. Herr Holmberg fällde en förbön för det enskilda intresset och ville inte att man skulle gå så hårt åt det, men det är ju, som jag redan påpekat, inte fråga om att genom detta förslag göra något intrång på den privata restaurangverksamheten. Förslaget

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)
tar sikte på en organisation av de företag som redan äro i det allmännas ägo. Herr Holmberg kan alltså hoppas att få sitta på guldkrogar i hela sitt återstående liv.

Herr Holmberg ville också göra gällande, att serveringen, betjäningen. skötseln överhuvud taget av dessa »SARA-restauranger» var sämre än skötseln av de privata företagen och att det inte var så billigt heller. Ja, det finns en viss agitation i den vägen, som satts i gång antagligen från just de privata intressena. Jag hade inte trott att den agitationen skulle få stöd ifrån en kommunist här i första kammaren, men även med det stödet är den agitationen inte riktig, utan den är felaktig.

Herr talman! Jag är inte helt nöjd med det föreliggande förslaget utan sympatiserar med det ändringsförslag som föreligger i den av herr Sundström i Skövde anmälda reservationen, och om det förslaget kommer till omröstning. kommer jag att rösta för det. Det bygger ju i allt väsentligt på utskottets förslag, som i sin tur helt ansluter sig till propositionen, och om denna reservation icke kommer under omröstning, kommer jag att rösta för utskottets förslag.

Herr **Holmberg** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag skall bara säga herr andre vice talmannen, att jag inte har talat om socialisering, och det av det enkla skälet, att jag till skillnad från herr Åkerberg är av den uppfattningen, att så länge samhället är kapitalistiskt kan man inte socialisera; man kan på sin höjd förstatliga. Jag talade i stället om att »lägga under samhället».

Vad herr andre vice talmannen i övrigt sade om mig och mitt inlägg, skall jag inte sysselsätta mig med. Herr andre vice talmannen gjorde nu som oftast, då han polemiserar mot oss kommunister: han talade inte om vad den kommunistiske talaren hade sagt utan om vad han önskade att den kommunistiske talaren skulle ha sagt, och det vore synd att förstöra det nöjet för herr andre vice talmannen.

Då tiden nu var långt framskriden och flera talare funnos anmälda, beslöts på framställning av herr talmannen, att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 294 och 295.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 381, av herr *Arrhén*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 382, av herr *Rosander* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneregleringen för föreståndare och vissa lärare vid statsunderstödda skolor och med dem samorganiserade arbetshem för bildbara sinnesslöa m. fl.;

nr 383, av herr *Carlström* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida organisationen av den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna verksamheten m. m.;

nr 384, av herr *Linnér* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida organisationen av den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna verksamheten m. m.;

nr 385, av herr *Nilsson, Bror*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida organisationen av den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna verksamheten m. m.;

nr 386, av herr *Nilsson, Bror*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida organisationen av den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna verksamheten m. m.; samt

nr 387, av herr *Bondeson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida organisationen av den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna verksamheten m. m.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnad av landsstatshuset i Göteborg; och

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till fria sommarresor för barn m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 213, att utskottets hemställan i utlåtande nr 115 samt, i fråga om förslaget nr 216, att utskottets hemställanden i memorial nr 121 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt vissa f. d. arbetare vid vägväsendet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 220, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 221, i anledning av framställningar angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt vissa förutvarande arbetare m. fl. å Hamre och Såtenäs egendomar;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa pensionsbestämmelser för lärarinnor vid de statsunderstödda enskilda läroanstalterna;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels delaktighet i statens pensionsanstalt för vissa grupper av befattningshavare, dels ock tjänstårsberäkning i pensionshänseende för föreståndarinnan vid akademiska sjukhuset i Uppsala Elsa Amalia Nordström; samt

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livräntor åt vissa befattningshavare och f. d. befattningshavare vid statens järnvägar.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 19 november 1943 (nr 778) om tillfällig nedsättning av skatten för vissa automobiler;

nr 227, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 19 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 3 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om viss skattefrihet för av sjömän uppburen krigsriskersättning för år 1945;

nr 229, i anledning av väckt motion om viss ändring i 20 § förordningen angående stämpelavgiften; samt

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.12 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 9 maj eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Fortsattes överläggningen angående bevillningsutskottets betänkande nr 36 punkten A 1.

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

Herr **Bärg, Johan:** Herr talman! Jag var ursprungligen inställd på att hålla ett mycket kort anförande med tanke på att det skulle vara möjligt att skona både herr talmannen och oss från ett plenum i kväll. Men de föregående talarna hade tydligen inte samma uppfattning, utan drogo ut på tiden så att ett kvällsplenum blev oundvikligt. Under sådana förhållanden föreställer jag mig att det nu inte är så angeläget att spara tid.

Om jag skulle säga något om herr Velanders anförande — vilket kunde vara tämligen överflödigt, sedan statsrådet yttrat sig — är det att jag tycker, att herr Velander gjorde allt han kunde för att måla farorna av ett bifall till utskottets hemställan så mörka som möjligt. I vissa punkter, som för honom voro de väsentliga, frånkände han utskottets uttalanden all betydelse.

Herr Velander hyste ju stora farhågor för att dotterbolagens ledning skulle komma att inta en ren marionettställning i förhållande till centralbolaget och uteslutande vara dess lydiga redskap. Genom centralbolagets inflytande skulle enligt hans mening kontakten mellan bolagen och hemorten helt och hållet avskäras. Jag vet inte, av vilka skäl herr Velander målar den saken så mörkt. Jag föreställer mig, att denna organisation icke kommer att uppbyggas efter oförnuftigare grunder än andra organisationer, som arbeta i det allmännas tjänst. Och om man får ha den förtröstan, att uppbyggnaden av denna organisation vad beträffar personerna kommer att ske på ett förnuftigt sätt — något som det inte finns ringaste skäl att tvivla på — tror jag att denna rörelse, och det skall nog också herr Velander varsna, efter omorganisationen kommer att drivas på i huvudsak samma sätt som hitintills. Jag vet inte, varför man tror, att hänsynen till de lokala förhållandena och till de olika önskemål, som kunna framträda på olika orter i landet, skulle åsidosättas i och med att man får en organisationsform, som avviker från den nu praktiserade. Var

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

och en som något mera ingående sysslat med detta spörsmål vet ju, att kontrollstyrelsens ledning, och jag kan gott säga dess chef, särskilt i tider då denna resturangrörelse tagit sina första former, har haft och alltjämt har ett inflytande, som i varje fall icke är mindre än vad den blivande centrala ledningen i moderbolaget kommer att kunna utöva. Under sådana förhållanden finner jag för min del icke skäl att antaga, att här kommer att ske något så gruvligt.

Frågan är ju närmast, om förhållandena *nödvändiggöra* en omläggning av det system, som nu tillämpas, där kontrollstyrelsen har ett avsevärt inflytande över restaurangbolagen. För egen del har jag ej sett några större faror i den gällande ordningen, åtminstone icke så länge den nuvarande chefen för kontrollstyrelsen styr och regerar.

Nu är inte herr andre vice talmannen här. Annars skulle jag ha bett att få säga honom rent personligt, att när han talar om att jag vid fjolårets riksdag så hjältemodigt kämpade för det då framlagda förslaget, så har han sannerligen inte stora anspråk på egenskaperna hos den, som kämpar hjältemodigt — jag var nämligen ganska kallsinnig då också — såvida inte herr Åkerberg menade, att hjältemodet bestod i att jag med sådant lugn drog, som han kallade det, fel sedel. Det krävs ju inte något hjältemod för att utföra en sådan handling. Men jag skall ge herr Åkerberg rätt i ett avseende, och det är att det var sant att jag svarade, när kamraterna skämtade med mig om att jag hade dragit fel lott: »Jag är nöjd med lotten min och tackar Gud för nåden sin.» Detta gjorde jag av två skäl. Jag var inte så särskilt entusiastisk för det framlagda förslaget, till och med något mindre än för det nu föreliggande, och vidare ansåg jag att det alltid är nyttigt, då en frågas avgörande hänger så på ett hår, att den klokare sidan förlorar, ty den tar en sådan motgång med jämnmod. Detta gjorde, att jag med skäl ansåg mig kunna fälla ett yttrande som det nämnda.

Jag skulle vilja säga ett par ord till herr Holmberg. Hans yttrande innehöll bland annat, att bakom de nu föreslagna åtgärderna står landets nykterhetsfolk. Jag tror det är ett misstag. Jag vet inte, hur stämningarna gå i speciellt denna fråga, men jag skulle närmast tro, att man är tämligen kallsinnig gentemot den reform, som nu föreslås. Dessutom är det kanske mindre nykterhetsfolkets inställning som gjort, att SARA-rörelsen fått en sådan utveckling här i landet, än den erfarenhet folk i allmänhet kunnat göra, att rörelsen är tillfredsställande, ja väl skött. Detta har gjort att allt flera kommuner och deras invånare hos bolagsledningarna och kontrollstyrelsen begära, att de skola under rörelsen lägga den ena restaurangen efter den andra. Det är icke heller så, att kontrollstyrelsen eller bolagsledningarna lockat eller tvingat till sig en rad restauranger. Jag tänker att vi i åtskilliga fall kunna få vittnesbörd om att det i stället är så, att de nödgats avböja framställningar från kommunerna om övertagande av hotell- och restaurangföretag. Detta synes mig vittna om att företagen hitintills ha skötts på ett tillfredsställande sätt, och jag tillmäter det större bevisvärde än herr Holmbergs omdöme här.

En sak, som så vitt jag har kunnat finna, icke förts på tal här men som för mig haft en rätt avgörande betydelse, när det gällt att ta ställning till frågan om avlastning av nu påvilande uppgifter från kontrollstyrelsen till ett annat organ, är att chefen för kontrollstyrelsen mer än en gång förklarat, att han funnit att det ansvar och arbete, som påvilar den som skall fullgöra den funktion han i egenskap av chef för kontrollstyrelsen har sig ålagd, kräver så mycket tid och krafter, att det är orimligt att lägga detta på en ämbetsman, som dessutom skall svara för skötseln av ämbetsverkets otaliga andra uppgifter. En

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

sådan argumentering anser jag icke att man har rätt att bortse från. Alla som känna till den nuvarande chefen för kontrollstyrelsen veta nämligen, med vilket intresse han har gripit in i detta arbete och även med vilken talang det har skett. Detta vill jag här ha sagt som min mening, så vitt jag förstår att döma i saken.

Detta förhållande må vara skäl nog — även om man skulle kunna fördra den oegentlighet, som ligger i att samma verk och samme chef, som är direktivgivande i alla väsentliga ting, också är den instans som skall övervaka och kontrollera, att rörelsen drives efter förnuftiga linjer, något som alla ha erkänt ej är tillfredsställande åtminstone principiellt sett — att icke fortfara med en ordning, som gör det omöjligt för en person att ägna tillräckligt av sin tid och sitt intresse åt uppgiften att vara den handledande vid drivandet av denna restaurangrörelse. Därtill är denna företagsform alltför krävande och betydelsefull. Man bör inte skatta för mycket åt den tankegången, att man, så länge det ej kan påvisas att något galet har skett, skall nöja sig med att utnyttja de krafter, man redan har till förfogande, i avvaktan på att något skall ske, som tvingar till en omläggning. Säkrare är väl att i god tid förvissa sig om en sådan ordning, att något galet icke behöver inträffa.

Nu skall jag, herr talman, inte nöta mera med denna sak; jag föreställer mig att var och en redan har klart för sig, icke minst därför att den diskuterades så ingående i fjol, hur han står till frågan. Ett par talare, herr Björnsson och andre vice talmannen, ha emellertid yttrat sig till förmån för herr Sundströms reservation, och jag ber därför att få fästa uppmärksamheten på vad den innebär.

Herr Sundströms reservation i punkten a) avviker från utskottets förslag endast på det viset, att herr Sundström anser, att icke centralbolaget utan vederbörande dotterbolag skall vara den, som ansöker om utskänkningsrättigheter. Ur min synpunkt sett spelar det absolut ingen roll, vilket av dessa företag som inger ansökan till länsstyrelsen om rätt till utskänkning. Utskottet har beaktat att det är centralbolaget som i sådana fall har att avgöra, huruvida rätt till utskänkning skall begäras eller icke, och likaså att godkänna alla de villkor, som äro förknippade med rättigheternas erhållande och utövning. Om centralbolaget eller dotterbolaget skickar in denna ansökan till Konungens befallningshavande kan icke ha den bittersta betydelse. Det är egentligen bara larv att tala om saken.

Herr Björnsson har icke heller yrkat bifall till den punkten, utan insett att detta är totalt betydelselöst. Herr andre vice talmannen har trott sig finna, att denna fråga har någonting av reell innebörd med hänsyn till spörsmålet om dotterbolagens bundenhet och även med avseende på frågan om centraliseringen i övrigt. Jag får säga, att jag icke har förmåga att inse det. Om ansökan undertecknas av dotterbolagets chef eller av direktören eller ordföranden i centralbolaget kan så vitt jag förstår icke ha någon som helst reell betydelse.

Något annorlunda är det med den andra punkten, som skall vara den allra viktigaste. Också där är skillnaden så hårfin, att jag icke förstår att någon har velat kosta bläck på att skriva en reservation. Frågan gäller, huruvida direktören i centralbolaget eller någon dess ledamot skall kunna väljas till ledamot av dotterbolags styrelse. Utskottet föreslår här, att bestämmelserna i avtalet skola utformas på det sättet, att förbud mot att välja någon av dessa personer icke stadgas, under det att reservanten anser, att i avtalet bör inskrivas ett förbud mot att välja dem. Men såväl utskottet som reservanten anser, att centralbolagets direktör eller den ledamot av dess styrelse, som centralbolagets styrelse därtill har utsett, skall kallas till dotterbolagens styrelsesammanträden

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

och där äga yttrande- och förslagsrätt. Hela skillnaden ligger i att centralbolagets representant enligt reservantens mening icke skall ha rösträtt. Tro herrarna att en direktör i centralbolaget, som har yttrande- och förslagsrätt i ett dotterbolags styrelse, skall, särskilt om han är av den kalibern, som herr Velander sökte skrämma med, d. v. s. en särdeles märkvärdig man, behöva utöva sin rösträtt för att kunna göra sina åsikter gällande? Det skulle vara en synnerligen dålig direktör, och jag hoppas att vi icke få någon sådan. Detsamma gäller om de övriga personer, som av centralbolagets styrelse kunna utses till ledamot av dotterbolags styrelse.

Detta är hela skillnaden. Jag medger att man kan vara till freds med båda dessa anordningar. Men det skulle ju kunna befinnas vara till gagn exempelvis för det dotterbolag, som omfattar Stockholm, att i sin styrelse invälja centralbolagets verkställande direktör. Jag kan inte se något ont i om han också får utöva rösträtt. I åtskilliga fall skulle man kunna säga, att en sådan möjlighet kan vara till gagn för ett gott samarbete. Detta är ju vad man eftersträvar, att det icke skall behöva bli slitningar och utan att behöva skapa sådana situationer, där det centrala bolagets inflytande måste påtvingas vederbörande dotterbolags styrelser. Jag tror att det många gånger skulle vara till fördel att på detta sätt skapa en sammanbindning, som kunde förebygga slitningar. Alla som sysslat praktiskt med verksamhet av ena eller andra slaget veta, att man lättare undviker slitningar genom direkt och intim kontakt än genom kalla skriftväxlingar från den ena myndigheten till den andra.

Skulle det nu vara så, att kammaren hellre vill följa reservationen i fråga, är jag säker om att ingen olycka därmed har skett. Men om man vill ta hänsyn till frågans praktiska betydelse och inte nöjer sig med att kasta slant om hur man skall rösta, tror jag för min del att utskottets förslag måste framstå som lämpligast.

Jag vet nu inte om herr andre vice talmannen, i fall han varit här, skulle ha betraktat detta såsom ett hjältemodigt kämpande. Men, herr talman, mera entusiasm än jag nu har visat orkar jag inte nedlägga på denna fråga. Jag tror att det är starka skäl för att följa propositionen och utskottets förslag, och jag är alldeles övertygad om att sker det inte nu, så kommer det att ske en dag framdeles. När nu denna fråga har varit före vid två riksdagar, frågar jag mig, om man icke redan i dag borde kunna vidtaga en åtgärd, som dock har så pass vägande skäl för sig, även om man inte befarar någon olycka, därest den ej genomföres förrän senare.

Jag skulle kanske, herr talman, innan jag slutar ha sagt ett ord till min vän herr Björnsson, då han börjar filosofera över vilka personer som skola ha hand om ledningen av det nya bolaget. Jag tycker att det kan vara nog med vad som om den saken har sagts på ett mindre lyckat sätt i utskottet och senare upprepats i en stockholmstidning på ett sätt, som icke är mera lyckat. Ty vad vi skola taga oss för med här i kammaren, inte tror jag att vi skola börja med att på förhand söka besätta tjänstemanna- och ämbetsmannaplatser. Jag är övertygad om att det icke komme att ske med den hänsyn, som kräves, när det gäller att få de mest kvalificerade personerna på de olika posterna. Både i fråga om sådana ting och när det gäller att i detalj bedöma affärsverksamhet i allmänhet är den svenska riksdagen — förlåt mig, ärade kammarkamrater — mycket litet skickad för uppgiften, det har jag varsnat under de många år jag haft äran tillhöra riksdagen. De uppgifterna få lösas efter andra linjer än det tycke och den smak, som pläga komma till uttryck vid meningsutbyten i sådana frågor i riksdagens kamrar.

Herr talman! Jag ber att få ansluta mig till utskottets hemställan.

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

Friherre **De Geer:** Herr talman! Då jag lämnade kammaren efter det att dagens sammanträde avbrutits för middagsrasten, blev jag i trapporna här utanför tilltalad av en för mig okänd herre, som åhört debatten från läktaren. Han sade, att han ej kunnat uppfatta någonting nytt i jämförelse med debatten i denna fråga förra året, som han också hade åhört, och att han egentligen inte kunde se någon skillnad på de bägge Sarorna, den av i år och förra årets. Han var så pass vanvördig mot riksdagen att han, visserligen på ett skämtsamt sätt, sade att vi lika gärna kunde haft en grammofonskiva från förra årets debatt och nöjt oss med att spela upp den. För min del kan jag icke hjälpa, att jag i viss mån höll med honom om att debatten i mycket påminde om förra årets. Jag räknar mig verkligen också till dem, som kunna känna sig i någon mån träffade av anmärkningen att man ej bör upprepa saker som sades redan förra året, och jag hör till dem som anse, i likhet med den för mig okände mannen på läktaren, att det icke är någon nämnvärd skillnad mellan förra årets och detta års Saror. Om man emellertid inte tror på den reform, som nu skall åstadkommas, och dessutom står såsom en av reservanterna inom utskottet, kan det måhända dock vara tillåtet att säga några mycket korta ord i saken.

Det påstås från flera håll, att man ej längre bör använda benämningen Riks-SARA, utan att den termen avser ett företag av den typ, som föreslogs förra året. Men jag undrar ändå, om det inte är så att också årets SARA är en verklig, landet omfattande Riks-SARA, och därför kan väl namnet gott bibehållas. Det gör för övrigt detsamma hur vi säga här i kammaren, ty allmänheten talar i alla fall fortfarande om Riks-SARA.

Anledningen till att jag och en del utskottsledamöter med mig ej kunna tro på nödvändigheten av att genomföra det förslag, som i dag föreligger, är bland annat att vi liksom många kritici i landet trots många ansträngningar icke kunnat upptäcka någon verklig motivering för att denna reform är ovillkorligen nödvändig. Jag har för min del under bevillningsutskottets diskussioner och även på annat sätt försökt att göra några sådana upptäckter, som kunde omvända mig och få mig att tro på nödvändigheten av att rösta för denna nya Riks-SARA, men det har varit mig omöjligt.

Jag har kunnat förstå, att det finns ganska många här i kammaren som minst sagt äro mycket tveksamma i denna fråga och som kanske i sitt innersta undra över huruvida de ej rent av borde gå samma väg som förra året och rösta mot hela förslaget. Det har förvånat mig att det ej blivit flera reservanter för den linjen, ty det är oförnekligt att denna sak icke på minsta sätt är en partifråga, som kan ligga något av partierna så särskilt varmt om hjärtat. Denna fråga bör ovillkorligen anses höra till dem, som var och en kan överväga uteslutande ur saklig synpunkt och utan tanke på vilken fålla han tillhör.

Det har sagts, och det med mycket stort skäl, att de som främst skulle vara intresserade av denna fråga, d. v. s. de restaurangbesökande — konsumenterna så att säga — knappast kunna få någon fördel av det förslag, som nu föreligger. Jag har förgäves spanat efter någon som skulle kunna bevisa, att det skulle medföra någon fördel för dem som böra vara mest intresserade av resultatet — de restaurangbesökande. Det skulle vara mycket intressant om någon under den eventuellt fortsatta debatten kunde komma med något övertygande bevis om att konsumenterna få någon fördel av detta förslag.

Beträffande den mycket omdiskuterade frågan om kontrollstyrelsens dubbelställning tror jag, att man, om man hade en opartisk kommission som undersökte saken, skulle komma till samma resultat som jag och mina medreservanter, nämligen att det inte finns något verkligt bevis för olägenheterna med

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

denna dubbelställning. Under utskottsdebatten framkastades, att man väl ändå inte skulle gå och vänta på en eventuell katastrof till följd av denna olämpliga dubbelställning, utan att man borde ordna upp saken innan någon katastrof kom till stånd. Jag undrar om någon verkligen tror, att denna katastrof är så överhängande. Alldeles nyss sade utskottets ärade ordförande herr Bärg, att det nog inte skulle bli någon direkt olycka, även om man följde reservationen, fastän han givetvis för sin del håller styvt på att det förslag, som föreligger i den kungl. propositionen, skall genomföras. Jag tror nog också, att saken ligger till på det sättet — det skulle inte bli någon olycka om man uppsköte hela frågan, i varje fall tills vidare.

En omständighet som för mig i varje fall och för många som äro bosatta på landsbygden varit mycket avgörande vid ställningstagandet till detta spörsmål är centraliseringen hit till Stockholm. Man har påstått, att det inte blir fråga om någon ytterligare centralisering. Finansministern har i sitt yttrande här i dag sagt, att centraliseringen ju redan finns — den är ett faktum. I viss mån är det naturligtvis riktigt, men jag undrar om man på verkligt goda grunder kan bestrida, att centraliseringen kommer att bli ännu kraftigare, när den nya modern för de fem SARA-döttrarna blir en verklighet, ty skall denna huvud-SARA verkligen ha någon betydelse, måste den väl ganska kraftigt taga befälet över de fem döttrarna, och då är det väl uppenbart, att det måste bli en mycket betydande ytterligare centralisering och helt säkert ett ofantligt starkt inflytande från huvud-SARAS sida över de fem lokalbolagen.

Finansministern säger visserligen, att han inte har något emot kraftigt lokalt inflytande från de fem dotterbolagen. Men om finansministern verkligen gillar detta inflytande så starkt, kan jag knappast förstå, varför han lagt fram detta förslag, som ju onekligen berövar de fem dotterbolagen en utomordentligt stor del av deras medinflytande.

Finansministern har vidrört frågan — om jag får lov att ytterligare med ett par ord vidröra vad han sagt i dag — huruvida all konkurrens så småningom skall försvinna och de statliga restaurangbolagen konkurrera ihjäl de enskilda. Konsumenterna skulle ej behöva frukta, att det på något sätt skall genom konkurrensens borttagande bli sämre för dem. Men det ligger väl ändå bakom denna iver att driva fram detta förslag tanken, att allt fler och fler restauranger skola sugas upp i den statliga famnen och att till slut konkurrensen skall elimineras, så att kvar står ett verkligt centraliserat uteslutande statligt restaurangväsende. Varefter den för konsumenterna nyttiga konkurrensen eliminerats.

Finansministern säger, att man kan vara förvissad om — eftersom han, som vi alla veta, är en sådan uppriktig anhängare av statliga företag av olika slag — att han skall försöka se till att det nya systemet går väl i lås. Jag är alldeles övertygad om att finansministern är fullt uppriktig, men sådana tvivlare som jag och många andra låta oss inte övertygas av finansministerns välvilliga förhoppning om att han skall kunna styra det hela till det bästa, utan vi tvivlare tro, att han inte och inte heller det nya Riks-SARA skall kunna bemästra de svårigheter, som måste följa med ett så stort byråkratiskt företag.

Jag skall, herr talman, inte fortsätta att tala i denna fråga. Att man är motståndare till det föreliggande förslaget och motståndare till att denna rörelse skall centraliseras beror naturligtvis även på att man är motståndare överhuvud taget till att allting skall centraliseras hit till huvudstaden. Vi som bo ute i landet äro inte så övertygade om det riktiga i att man skall centralisera på alla möjliga områden. Vi känna oss inte övertygade om att det medför någon verklig fördel för dem som man främst borde tänka på, nämligen

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

konsumenterna, genom att man slår ihop det hela under hägn av den nya Riks-SARA, som jag fortfarande envisas säga, med den oerhörda makt den kommer att få.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. undertecknade reservationen.

Herr **Andersson, Elon:** Herr talman! Jag skall yttra några ord huvudsakligast med anledning av de argument, som den siste ärade talaren anförde och som också tidigare från något håll kommit till synes i debatten.

Jag tar först upp frågan om kontrollstyrelsens dubbelställning och de anmärkningar, som här i kammaren riktats mot att de påstådda olägenheterna av denna dubbelställning inte på något sätt redovisats vare sig i propositionen, i sakkunnigutlåtandet eller i utskottets betänkande.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att de olägenheter, som skulle följa med kontrollstyrelsens dubbelställning, omvittnades redan år 1939, då kontrollstyrelsen i en promemoria till regeringen påpekade, att den anordning som infördes i och med 1937 års rusdrycksförsäljningslag inte var tillfredsställande, utan tarvade en omorganisation med hänsyn till kontrollstyrelsens befattning med restaurangbolagens skötsel. Frågan togs upp på nytt år 1941, då besparingsberedningen anförde ungefär samma synpunkter som kontrollstyrelsen tidigare anfört. Besparingsberedningen framhöll, att den påtalade dubbelställningen vore principiellt oriktig, att olägenheterna av dubbelställningen redan vid den tiden — således år 1941 — framträtt i praktiken i viss utsträckning och kunde förväntas göra sig starkare gällande framdeles, samt att med hänsyn härtill en reformering av restaurangbolagens ställning vore av behovet påkallad.

I det yttrande, som kontrollstyrelsen i år avgivit över 1945 års utredning, säger kontrollstyrelsen: »Det principiellt otillfredsställande i en sådan anordning» d. v. s. med avseende på kontrollstyrelsens nuvarande befattning med ärendet — »hade framhävts i den debatt, som alltsedan hösten 1941 förts i ämnet, och det kunde därför synas egendomligt, att detta argument för en omorganisation av restaurangbolagen alltjämt stundom betecknades närmast som en fiktion». Man har således vågat utgå från att den debatt, som hittills förts, har varit tillräckligt upplysande för att de som varit intresserade av denna fråga skulle få tillräckligt besked om att den påtalade dubbelställningen verkligen innebär allvarliga olägenheter.

Om man nu förmenar, att kontrollstyrelsen talar i egen sak, vill jag ytterligare påpeka, att i sakrevisionens i övrigt ganska kritiska yttrande över 1945 års sakkunnigpromemoria framhålles, att den dubbelställning kontrollstyrelsen för närvarande intar är förenad med sådana olägenheter, att en ändring av den nuvarande ordningen bör komma till stånd, varigenom ledningen av ifrågavarande restaurangföretag kunde frigöras från beroendet av kontrollstyrelsen.

Man kan naturligtvis ställa olika anspråk på vad som skall anses vara ådagalagt genom det ena eller det andra yttrandet, men för min del ställer jag, herr talman, inte anspråken högre än att jag, när den myndighet, som närmast har kännedom om de olägenheter som föreligga, år efter år ända sedan år 1939 med växande bestämdhet och växande otålighet påpekar, att denna dubbelställning är ohållbar och att den inte kan få fortsätta, känner mig ganska övertygad av en sådan argumentation. Min övertygelse blir inte mindre därutav att det nyskapade organ — sakrevisionen således — som har till speciellt ändamål att övervaka att statsförvaltningen är anordnad och fungerar på det för det allmänna mest tillfredsställande sättet bestyrker denna uppfattning.

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

När man här undrar över att de påtalade olägenheterna inte blivit redovisade i de nu föreliggande handlingarna, tror jag detta bottnar i ett visst ointresse för att taga reda på vad som ligger bakom den relativt knapphändiga argumentation som nu förekommer, d. v. s. den utförliga debatt, som tidigare förts i saken. Man måste nog vara på det klara med att det huvudsakliga skälet till att detta omorganisationsförslag kommit upp såväl i fjol som i år är önskemålet att tillskapa bättre former för den administrativa skötseln uppe i toppen än som för närvarande finnas.

Baron De Geer frågade om någon kunde påvisa vilka fördelar denna omorganisation skulle medföra för konsumenterna. Det är såvitt jag förstår inte denna fråga som nu är huvudsaken, utan huvudsaken är att få till stånd en organisation, som är bättre än den nuvarande. Jag skall därför be att få vända på frågan och i stället fråga baron De Geer om han kan påvisa att en sådan omorganisation, som för restaurangbolagen skulle vara fördelaktig, medför några nackdelar för konsumenterna. Kan man inte påvisa att konsumenterna därigenom lida någon skada, men det syfte, som man i övrigt vill främja, får nytta av omorganisationen, förefaller det mig som om man i alla händelser skulle kunna reflektera på en sådan omorganisation, även om man inte kan påvisa någon påtagbar nytta för konsumenterna. Om den saken är det ju ganska vanskligt att här i kammaren diskutera. Det beror ju förfärligt mycket på vilka anspråk man anser, att konsumenterna skola ställa, och om den saken lär det väl bli ganska svårt att nå någon enighet.

Jag skall vidare be att få taga upp en fråga, som också skymtat fram i debatten och som särskilt framförts av baron De Geer. Det har sagts, att den omorganisation, som det här är fråga om, skulle medföra en centralisering till Stockholm utöver den som för närvarande förefinnes. Jag föreställer mig, att det skulle vara av ett visst intresse för kammarens ledamöter att få en uppfattning om vilken befogenhet kontrollstyrelsen för närvarande har gentemot dotterbolagen. Det heter i nu gällande författning, att restaurangbolag ej utan samtycke av kontrollstyrelsen får förvärva aktier eller obligationer i bolag eller ekonomisk förening; inrätta restaurang eller ingå affärsavtal med enskilda styrelseledamöter; inköpa eller avhända sig fastighet; inom bolaget tillhörig fastighet företaga annan mera omfattande förändring än sådan som påkallas av fastighetens underhåll eller rörelsens behöriga utövande; ingå viktigare hyresavtal eller i förhyrd lägenhet utföra större ändrings- eller reparationsarbeten; placera kapital annorledes än å bankräkning; besluta rörande lön till befattningshavare i ledande ställning inom bolaget, rörande grunder för avlöning till annan personal eller för pensionering av personal samt rörande understöd till anställd person. Det heter vidare, att restaurangbolag vid utövande av sin verksamhet står under överinseende av kontrollstyrelsen och har att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar beträffande bolagets förvaltning eller eljest i förordningen särskilt angivna hänseenden.

Det förefaller mig, herr talman, som om den centralisering till Stockholm, som redan finns, skulle vara ganska stark och att det befäl över Sarorna, som baron De Geer var rädd för skulle bli för strängt i den nya organisationens regi, redan nu är så hårt utformat, att det inte finns så särdeles stor frihet kvar för dotterbolagen i fråga om de viktigare delarna av den ekonomiska administrationen.

Baron De Geer trodde, att det nu föreliggande förslaget skulle beröva dotterbolagen betydligt av den självständighet, som de för närvarande ha. Jag skulle vara mycket tacksam om baron De Geer ville ge mig besked om vilken

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)
självständighet det är som dotterbolagen för närvarande ha men som det nya organisationsförslaget berövar dem, sett emot bakgrunden av de bestämmelser om kontrollstyrelsens överhöghet över bolagen, som författningen upptar. Jag tror inte, att man skall tala så särdeles mycket om den nya centralisering som detta förslag innebär — åtminstone inte förrän man försökt göra klart för sig vilken myndighet den centrala administrationen för närvarande besitter och utövar.

Det har också talats åtskilligt om att inrättandet av detta stora bolag skulle innebära ett slags byråkratisering av restaurangrörelsen. Det är alldeles självfallet, att ett stort företag har en viss tendens att utveckla större byråkrati än ett litet företag, men jag har aldrig kunnat föreställa mig, att man på allvar skulle kunna göra gällande, att ett ämbetsverk är mindre byråkratiskt än ett affärsföretag, även om detta affärsföretag är ett stort företag. Jag har, herr talman, kolossalt svårt att förstå en opposition, som riktar sig mot att man ersätter ett ämbetsverk såsom chefsmyndighet för ett stort affärsdrivande företag med en rörelse under friare företagsformer — det är ju dock det som det här är fråga om. Man sätter i stället för ämbetsverket med dess stela tillämpningsregler och med dess stela sätt att arbeta en på affärsmässiga grunder och efter affärsmässiga principer bildad organisation. Jag kan inte gärna föreställa mig, att en sådan förändring skall kunna anses vara oläglig och onyttig, åtminstone inte av dem, som hävda att en friare företagsform, en affärsmässig företagsform, dock är att föredraga, när det gäller en ekonomisk verksamhet, framför att denna omhänderhaves av ett ämbetsverk.

Jag har således, herr talman, den bestämda uppfattningen, att de försök man gör att bagatellisera riskerna av kontrollstyrelsens dubbelställning bottna i en obenägenhet att taga hänsyn till de anmärkningar, som i detta avseende under många år framförts från dem som ha med saken att göra och som bäst känna var skon klämmer. Jag tror också, att farhågorna för en ökad centralisering bero på att man inte riktigt sätter sig in i vilken centralisering som för närvarande råder och inte ser att denna nog är lika stor som den som nu föreslås. Finns här någon skillnad så kommer den enligt mitt sätt att se, med den friare tillämpning som det nya företaget möjliggör, att bli till gagn för de allmänna restaurangbolagen.

Jag hemställer således om bifall till utskottets förslag.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till friherre **De Geer,** som yttrade:
Herr talman! Jag blev mycket glad, när herr Elon Andersson började sitt anförande, ty jag trodde, att jag nu äntligen skulle få höra några verkligt dräpande exempel på olägenheterna med kontrollstyrelsens dubbelställning, men jag måste säga, att jag blev mycket besviken. Jag fick endast veta, att om man inte känner till dubbelställningens vådor, beror det på ointresse. Det beror det inte på hos mig, herr Elon Andersson, ty jag har verkligen hoppats på och enträget sökt att få se exempel härpå.

Herr Elon Andersson säger, att man inte kan bortse från de anmärkningar, som kommit från sakkunnigt håll angående dubbelställningens farlighet. Nej, det ha vi hört förut, men jag spanar fortfarande efter något verkligt exempel.

Vidare frågar herr Elon Andersson vilken självständighet för dotterbolagen det är man riskerar att få bort. Då måste jag säga min gode vän herr Elon Andersson, att det kanske är ointresse hos honom som gör, att han inte satt sig in i att Riks-SARA väl i alla fall måste ha huvudbestämmanderätten över de andra bolagen, som då måste förlora sin självständighet i mycket hög grad.

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

Herr **Andersson, Elon,** fick nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Riks-SARA — centralbolaget — skall ju ha en viss bestämmanderätt över dotterbolagen, men i realiteten inte mycket större bestämmanderätt än kontrollstyrelsen för närvarande har. Det är endast det jag försökt påvisa.

Herr **Englund:** Herr talman! Jag har haft anledning att syssla med detta spörsmål i tre egenskaper — dels såsom tjänsteman i kontrollstyrelsen, dels såsom ledamot i 1928 års rusdrycksrevision, dels slutligen såsom en mer än tjuguårig ledamot av styrelsen för Sveriges nykterhetsvänners landsförbund. Den ståndpunkt jag från dessa tre synvinklar kommit till beträffande föreliggande spörsmål erbjuder så många avvikelser gentemot de ståndpunkter, som hittills presenterats i debatten, att jag efter någon tvekan beslutat mig för att begära ordet.

Jag får kanske börja med herr Holmberg. Han gjorde nykterhetsrörelsen ansvarig för det föreliggande förslaget och gav i övrigt nykterhetsrörelsen några kritiska slängar för dess hållning till de olika nykterhetspolitiska spörsmål, som varit föremål för riksdagens behandling. Jag vill därför uttryckligen fastslå, att nykterhetsrörelsen inte står bakom det föreliggande förslaget. Om herrarna läsa propositionen, skola ni finna, att där inte återfinnes något yttrande från något av nykterhetsrörelsens organ. Sveriges nykterhetsvänners landsförbund bereddes visserligen av finansministern välvilligt tillfälle att avge yttrande över det senaste kommittéförslaget, men det utlöste en sådan olust ur vissa synpunkter, till vilka jag längre fram skall återkomma — det förelåg för övrigt splittring inom förbundet — att landsförbundet föredrog att inte avgiva något yttrande i ärendet. Ett yttrande har avgivits av nykterhetsnämndernas riksförbund, men detta får ju inte förväxlas med den organiserade nykterhetsrörelsen.

Jag vill för övrigt säga, att nykterhetsrörelsen så långt ifrån är främmande för de synpunkter, som herr Holmberg lagt på de rådande försäljningsföreskrifternas utformning, att den moderna nykterhetsrörelsen under senare år kommit till stigande klarhet om att dessa regler inte äro ändamålsenliga för sitt syfte. Med mycket stor majoritet hemställde det senaste stora landsmötet inom nykterhetsrörelsen, att det rådande restriktionssystemet skulle avskaffas. Om det av riksdagsdebatterna tidigare kunnat synas som om det skulle råda en allmännare anslutning till de nu rådande försäljningsreglerna, beror det på att det är en äldre generation, vilken följt äldre tankegångar, som företrätt nykterhetsrörelsen i riksdagen, och att de nyare synpunkter, som gjort sig gällande inom nykterhetsrörelsen, inte i tillräcklig omfattning kommit till uttryck.

På denna punkt kan jag således i viss utsträckning följa herr Holmberg. Som liberal kan jag också på visst sätt med välbehag uppskatta herr Holmbergs hyllning till den fria företagsamheten. Jag är nu visserligen inte övertygad om att hans värdejämförelse mellan den offentliga och den enskilda restaurangrörelsen ens ur den konsumentsynpunkt han anlagt är riktig. Men jag tycker att det är ganska karakteristiskt, att han på en punkt där han på det sättet har möjlighet att göra en personlig jämförelse kommit till det omdömet. Nykterhetsrörelsens ståndpunkt är i detta hänseende en annan. Den ståndpunkten är mycket äldre än den moderna socialdemokratien och går i vårt land i själva verket tillbaka så långt som till 1850. Den företräddes första gången av en framskjuten tjänsteman i Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag vid namn Linderholm. För denna ståndpunkt är det inte — när man står inför frågan om socialisering eller inte — uteslutande trevnaden för konsumenten på kort sikt som är det avgörande utan de två driftsformernas inflytande på den medborgerliga konsumtionens inriktning. Och eftersom — på grund av om-

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)
ständigheter som jag inte skall trötta kammaren med att försöka redogöra för — samhällets anordning av försäljningen på detta område i fri företagsamhet eller dess motsats har ett mycket starkt inflytande på konsumtionsinriktningen och det ur nykterhetsrörelsens synpunkt är angeläget att alkoholkonsumtionen och därmed förknippade alkoholskador pressas tillbaka, har nykterhetsrörelsen kommit att taga ståndpunkt för socialisering mot den fria företagsamheten. Och det är föremål för mycken överraskning bland nykterhetsrörelsens borgerliga element, att man i avancerade socialistiska riktningar inte förstår denna aspekt på problemet, utan där det för nykterhetsrörelsen är självklart, att den sociala driften är överlägsen, kämpar för den fria företagsamheten.

Såsom statsrådet Wigforss påpekat står emellertid striden på denna punkt just nu inte mellan fri företagsamhet och socialisering. I själva verket är i alla de förslag, som här kämpa med varandra, gränsen mellan fri företagsamhet och socialisering densamma. Vad det står strid om är hur den decentraliserade delen av driften skall vara organiserad, och det är på den punkten som jag har kommit till den meningen, att status quo är överlägsen den form som här föreslås till införande.

När jag nu går att motivera detta, ber jag kammaren om ursäkt för att jag för ett ögonblick stannar inför det historiska perspektivet på denna fråga. Restaurangbolagen äro ju inte en företeelse av i går utan en ganska gammal företeelse. Vi ha haft restaurangbolag i riket under inte mindre än 30 år. Det första restaurangbolaget, det i Stockholm, var en av doktor Bratts tidigaste skapelser, och de andra kommo ganska snabbt efter. Såsom tjänsteman i kontrollstyrelsen vill jag framhålla, att man tidigare sysslade med dessa restaurangbolag som en detalj i systembolagens förvaltning. Restaurangbolagen voro alltid dotterbolag till ett visst bestämt systembolag. Jag skulle tro att dessa restaurangbolag länge levde sitt fria liv utan några nämnvärda ingrepp från kontrollstyrelsen. Om man skulle gå igenom kontrollstyrelsens diarier ända fram till 1937, skulle jag gissa, att man skulle finna ganska få ärenden, som handla om restaurangbolagen. Och nu kommer min erfarenhet såsom ledamot av rusdrycksrevision in. Restaurangbolagen hade ju levat såsom en oreglerad form fram till tiden för denna revisions arbete. Då man i denna revision skulle systematisera det hela kom man till den frågeställning, som tidigare varit riksdagens, nämligen huruvida restaurangbolagen voro lagliga eller inte. Äldre riksdagsmän komma säkert ihåg herr Lithanders hetsiga kamp mot restaurangbolagen. Han betraktade dem som en olaglig utväxt på den dåvarande försäljningsorganisationen. Inför denna frågeställning fann sig revisionen böra uttryckligen införa restaurangbolagen i lagstiftningen och underkasta dem kontrollföreskrifter likartade med dem, som länge gällt för systembolagen. Men inte ett enda ögonblick var revisionen medveten om att den på det sättet skapade en principiellt förkastlig dubbelställning för kontrollstyrelsen. Herr Bärg, som var en flitig ledamot i revisionen, var aldrig inne på en sådan tankegång, och ingen annan heller. Den dök först upp i besparingsberedningens betänkande. Det är ett stencilerat betänkande, och kammarens ledamöter ha väl därför förmodligen i allmänhet inte haft tillfälle att läsa det. Hela utgångspunkten för den senare debatten rörande denna föreställning om en förkastlig dubbelställning är angiven i följande korta rader: »I fråga om systembolagen var kontrollstyrelsen till en början enbart ett kontrollerande verk; styrelsens befogenheter voro då begränsade till att granska bolagens räkenskaper och förvaltning samt att i anledning därav besluta om ansvarsfrihet. Från år 1915 fick kontrollstyrelsen emellertid rätt att lämna bolagen direktiv i vissa avseenden. Sålunda fastställdes, att systembolagen vid utövande av sin verksamhet stode under kontrollstyrelsens överinseende och hade att ställa sig till efterrättelse de före-

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)
skrifter, styrelsen kunde meddela i avseende å inköp av, försäljningspris för samt alkoholstyrka hos brännvin ävensom angående räkenskapers förande och i övrigt beträffande bolagens förvaltning. Kontrollstyrelsens befogenheter att ingripa i systembolagens förvaltning ha under tiden därefter alltmera utvidgats. En följd av denna utveckling har blivit, att kontrollstyrelsen kommit att intaga en dubbelställning gentemot systembolagen. Å ena sidan har kontrollstyrelsen till åliggande att vara direktivgivande och vägledande för systembolagen; och å andra sidan skall kontrollstyrelsen i förhållande till dessa bolag vara ett kontrollerande och dechargebeviljande organ. En sådan anordning är givetvis principiellt oriktig.»

Detta var således hela utredningen på denna punkt i utgångsögonblicket. Den är knuten till systembolagen själva och appliceras först i andra hand på restaurangbolagen. Nu är det också faktiskt så, att det finns en bestämd skillnad mellan kontrollstyrelsens inflytande på systembolagen och dess inflytande på restaurangbolagen. Systembolagen äro bundna till händer och fötter av kontrollstyrelsen. Den är nämligen dechargebeviljande organ. Restaurangbolagens ställning är friare. De ha självständiga revisorer och äro inte för sin ansvarsfrihet beroende av kontrollstyrelsen.

Jag kommer nu till frågan om en sådan dubbeluppgift för kontrollorganet verkligen med skäl kan betecknas som principiellt oriktig. Jag skulle då vilja säga, att den skildring som jag nyss läste upp om kontrollstyrelsens tillväxt från att vara ett enkelt kontrollerande organ till att bli ett direktivgivande organ enligt min mening kan kopieras på flera av de ämbetsverk i vårt land som ha en betydande social funktion. Det är faktiskt så, att ett befogenhetsområde begränsat till ingrepp i efterhand med anmärkningar mot bakgrunden av en allmän lagstiftning ger ytterst otillfredsställande arbetsvillkor för ett statsorgan. I själva verket äro de allmänna rättsregler, ett sådant statsorgan och dess underlydande ha att tillämpa, så vagt avfattade, att tolkningen i detalj blir olika. När man hållit på att på detta sätt göra anmärkningar i detalj, inträder det ett behov att ge en sekundär rättsregel, antingen en rättsregel som avser ett visst bestämt fall eller en rättsregel av den vanliga typen, där man till vissa förutsättningar knyter en plikt för dem som äro underkastade kontrollorganets insyn. Denna utveckling är inte på något sätt karakteristisk för kontrollstyrelsen. Den har samma giltighet för försäkringsinspektionen. Jag har haft tillfälle att se detta från aspekten av ett kontrollerat organ, ett försäkringsbolag. Den har efter vad det berättats mig tillämplighet också på bankinspektionen. Jag skulle rentav vilja gissa, att en Darwin, som hade till uppgift att studera evolutionsteorien för ett livsdugligt statsorgan, skulle förklara att ett sådant statsorgan till slut förvärvar denna dubbelfunktion. Är detta riktigt så skulle det i rak motsats till vad som uttalas i propositionen vara principiellt betänkligt om inte också statsorganet på detta område kommit att få denna dubbla funktion.

Nu har kritiken mot den nuvarande anordningen presenterats i flera varianter. Kontrollstyrelsen lade i den första editionen från sina utgångspunkter riktigt nog tyngdpunkten på sin dubbelställning i förhållande till de till händer och fötter bundna systembolagen. Statsmakterna ville emellertid inte gå med på att undanröja denna dubbelställning beträffande systembolagen, utan ändringsförslaget begränsades till restaurangbolagen. Det gällde då att finna en variation av motivet, enligt vilken man skulle kunna göra ingreppet i fråga om restaurangbolagen men låta bli beträffande systembolagen. Denna variant finner man i yttrandet över det sista förslaget. Det förklaras nu att systembolagens rörelse är av den natur, att kontrollstyrelsen inte egentligen kan tvinga ett systembolag att vidtaga några riskabla åtgärder. För restaurangbolaget, som i motsats till systembolaget är ett ekonomiskt företag, med risker, skulle ett ingrepp av kontroll-

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

organet kunna medföra ödesdigra förpliktelser. Herr Björnsson hade en annan variant. Den innebar att kontrollstyrelsen skulle vara chef för denna restaurangrörelse — efter vad jag förut sagt en alldeles felaktig beteckning, då restaurangbolagen leva ett mycket självständigt liv — men samtidigt härmed skulle kontrollstyrelsen för de enskilda restauratörerna fixera vissa vinstkvantiteter. Det argumentet tycker jag inte har särskilt stark slagkraft, då vi ju 1937 fixerat dessa vinstkvantiteter och beslutat att de skola avvecklas. Det kan alltså inte vara nödvändigt med en konstruktion, som tryggar rättvis konkurrens på detta område, då konkurrensbetingelserna äro reglerade redan i riksdagsbeslutet.

Ja, mina herrar, jag är således övertygad om, att det avgörande argumentet för denna omläggning inte har någon synnerlig slagkraft. Men ur nykterhetsrörelsens synpunkt skulle det måhända kunna vara likgiltigt om kontroll utövades av ett centralt holdingbolag eller om den fortsättningsvis utövas av kontrollstyrelsen. Det är därför att jag inte tror det, som jag kommit att begära ordet här. Jag måste i detta hänseende se ett bestämt företräde hos den nuvarande anordningen. Rekryteringen av dessa restaurangbolag kommer — så blir säkerligen fallet med det nya bolaget åtminstone på lång sikt — att ske väsentligen ur merkantila synpunkter. Jag vet inte att vid något tillfälle nykterhetssynpunkter varit avgörande vid valet av direktör eller medarbetare i dessa restaurangbolag i deras nuvarande form. Kontrollmomentet ur nykterhetssynpunkt har legat hos det statliga ämbetsverket, kontrollstyrelsen, detta beroende på att rekryteringen av ett ämbetsverk som kontrollstyrelsen sker efter helt andra grunder än rekryteringen av restaurangbolagen. Och eftersom det är ytterst betydelsefullt, enligt mitt sätt att se, att restaurangbolagen bli granskade inte uteslutande ur merkantila synpunkter utan att möjligheten till samordnad nykterhetskontroll bevaras, så har jag måst säga mig att en anordning med kontroll i sådan form, att den tryggar en tjänstemannakår med utbildning och intresse för denna uppgift, är väsentligt överlägsen anordningen med restaurangbolag, vilkas tjänstemän från toppen och nedåt komma att rekryteras uteslutande ur merkantila synpunkter. I ett tidigare skede, då det var möjligt att göra mycket betydande besparingar av en sammanslagning av systembolagen till en enhetlig organisation, var nykterhetsrörelsen anhängare av denna tanke, eftersom härigenom skulle uppstå betydande fördelar ur nykterhetssynpunkt i vissa andra hänseenden. Men det betonades redan då att det med hänsyn till rekryteringen av ledningen kunde ifrågasättas, huruvida inte ett statligt ämbetsverk var en bolagen överlägsen anordning på detta område. Den grupp av män, som då skulle komma att handhava verksamheten, skulle ha en annan struktur än fallet kan väntas bli, när man såsom här sker väljer den rent merkantila företagsformen. Jag vill säga, att jag på kort sikt tog den här förändringen med jämnmod, så länge det ställdes i utsikt att herr Bergvall, som har gammal erfarenhet från nykterhetsvården, skulle bli chef för det nya restaurangbolaget. Men på sistone har det sagts att han i stället skall bli chef för vin- och spritcentralen och att det är mycket ovisst vem som kommer att bli chef för det nya företaget, men att det kan väntas, att valet kommer att ske efter rent merkantila linjer. Olägenheten av omläggningen kan därmed väntas bli aktualiserad omedelbart.

Med detta skulle jag egentligen kunna sluta, men jag vill säga ett par saker till. Min avvisande hållning till förslaget skulle kunna tänkas modifierad av två omständigheter. Om man från statsrådsbänken skulle få en förklaring, att det är statsrådets avsikt att vid tillsättandet av styrelseledamöter i det nya bolaget taga avgörande hänsyn till angelägenheten av att den nykterhetskontroll, som kontrollstyrelsens eliminerande eljest innebär, vidmakthålles, och statsrådet samtidigt förklarar sig ämna vidtaga särskilda åtgärder för att till-

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)
godose nykterhetssynpunkten även vid rekryteringen av förvaltningen, kommer naturligtvis min ståndpunkt att påverkas därav. Den andra har en mera personlig karaktär. Det förefaller som om statsrådet vilket jag har litet svårt att förstå skulle fästa stor vikt vid att det här förslaget går igenom. Och ehuru vi i många avseenden inom nykterhetsrörelsen äro mycket tveksamma i fråga om det ändringsförslag som här föreligger, äro vi på det hela taget mycket tillfredsställda med det sätt på vilket den nuvarande finansministern ryktat sitt värv som nykterhetsminister. Skulle det vara så, att man från statsrådsbänken gör ett antagande av detta ändringsförslag till en kabinettsfråga, blir således detta med hänsyn till denna nykterhetsrörelsens uppskattning av finansministern för mig ytterligare en anledning till övervägande av min ståndpunkt i ärendet.

Herr **Sjödahl:** Herr talman! Jag kan inte undgå att finna den nuvarande organisationen med kontrollstyrelsen såsom ledare av denna verksamhet ur många synpunkter ytterst besynnerlig. Här är det ett centralt ämbetsverk, som skall kontrollera denna verksamhet ur nykterhetssynpunkt, som desslikes skall utöva den ekonomiska kontrollen och som därutöver skall ge direktiv för dessa olika bolags verksamhet. Men den gör detta på samma gång som ansvaret för de olika bolagens verksamhet i praktiken och formellt ligger hos bolagens styrelser. Å ena sidan har man alltså kontrollstyrelsens ledning, för vilken den icke kan dragas till ansvar, och å andra sidan har man fem bolagsstyrelser, som måste i alla stora frågor följa kontrollstyrelsen och åtaga sig ansvaret för vad de göra enligt kontrollstyrelsens direktiv, Nog måste man tycka att en sådan organisation hör till det mera besynnerliga, och skulle man nyorganisera denna verksamhet, undrar jag om man skulle hitta på en sådan organisation som vi för närvarande ha. Vad som här föreslås är att lägga direktivrätten och ledningen hos ett särskilt centralbolag och låta detta i sin tur kontrolleras av en självständig revision. Härigenom blir det en skillnad mellan den kontroll som utövas av revisionen och den ledning som utövas av centralbolagets styrelse.

Jag kan ej heller, herr talman, finna att det innebär ett ökat statsinflytande att flytta över ledningen från ett statligt ämbetsverk till ett bolag, låt vara att de statliga ekonomiska intressena där äro mycket starka. Vari består nu ändringen? Jo, den består däri att ett centralt ämbetsverk icke längre blir en affärsverksstyrelse. Detta ämbetsverk har ju faktiskt nu varit direktion över 176 restauranger, varav 39 varit knutna till hotellrörelse. Kan man finna det rimligt att låta ett centralt ämbetsverk stå såsom ledare för en så omfattande restaurang- och hotellrörelse? Vore det inte rimligt att ledningen överlämnades till ett särskilt bolag visserligen under statligt inflytande, men som dock självständigt fick sköta hela denna sida av saken. Jag tycker att det är ett egendomligt förhållande, att samma personer, som här uppträtt mot utskottets och Kungl. Maj:ts gemensamma förslag, ännu för några månader sedan under valrörelsen stodo ute i landet och varnade för en utveckling, som skulle leda till att viktiga näringsgrenar komme att ledas av statliga ämbetsverk. Samma personer stå här i dag och tala ivrigt för att man skall bibehålla ledningen av en så svårskött näringsgren som restaurang- och hotellverksamheten hos ett statligt ämbetsverk. Man tycks inte komma ihåg vad man talade om i höstas. Jag undrar vad det är för avsikter som ligga bakom en sådan omsvängning i argumenteringen.

Jag vill vidare framhålla att man förmenat att man med den föreslagna anordningen skulle kunna leda verksamheten in i sådan riktning att utgifterna skulle kunna minskas med en miljon kronor. De som verkställt den be-

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)
räkningen tillhöra de mest kunniga inom restaurangväsendet i landet. Om denna beräkning skulle vara riktig, är det väl rimligt att man, när man nu å ena sidan säger att man inte får se detta ur statens fiskaliska synpunkter, å andra sidan erkänner att det kan bli billigare för konsumenterna. Enligt de direktiv, som Kungl. Maj:t anslutit sig till och som utskottet ytterligare understrukit, böra fördelarna av en centralisering av varuinköpen och i viss mån av att produktionsföretag knytas till verksamheten komma kunderna till godo. Jag kan också erinra om att det varit allmänt känt, att ordnandet av de anställdas förhållanden, speciellt deras pensionsförhållanden, hittills har strandat på att vissa av restaurangbolagen icke varit tillräckligt finansiellt starka för att kunna bära upp denna pensionering. Nu förmenar man att genom inrättande av ett centralbolag som ledare av de olika företagen skall det bli möjligt att ordna med en pensionering av de anställda.

Jag skulle slutligen vilja säga blott en sak till. När det talats om att omorganisationen kommer att leda till en starkt centraliserad förvaltning, undrar jag vad man menar därmed. När man i stället för kontrollstyrelsen skapar ett centralbolag och låter förvaltningen skötas av fem olika dotterbolag, kan man kalla det en starkt centraliserad skötsel av denna näringsgren? Då förstår jag sannerligen inte vad man överhuvud taget menar med centralisering. När man i den kungl. propositionen uttalar, att de lokala synpunkterna böra starkt beaktas genom självständiga lokalstyrelser, när utskottet ytterligare understrukit det och när finansministern står här i kammaren och säger att detta visserligen i och för sig kan vara tomma ord men att, som hans ord föllo, det ligger en fast vilja bakom detta, betyder det tydligen att finansministern kommer att sätta in sin kraft på att de synpunker som han och utskottet ha uttalat för värnande av de lokala intressena komma att vid detta ärendes fortsatta handläggning bära frukt. Jag tror att kammaren bör inkassera detta uttalande av finansministern. Från utskottets sida har man all anledning att vara tacksam för detta ytterligare stöd för ett bibehållande av det lokala inflytandet i fortsättningen så långt som man från olika håll har önskat.

Jag finner, herr talman, att skälen tala övervägande och med en stor styrka för utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr **Bärg, Johan:** Herr talman! Jag begärde ordet för att rätta till ett litet missförstånd. Friherre De Geer hänvisade i sitt anförande till att jag skulle ha sagt, att om reservationen segrade, vore ingen olycka skedd. Det är möjligt att jag sade det, men jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att jag hela tiden talade om herr Sundströms reservation. Jag har därmed inte sagt att det skulle skett någon större olycka, om högerreservationen segrade. Det har jag inte fällt något omdöme om. Detta har jag velat få till kammarens protokoll antecknat.

Men utöver det får jag lov att säga ett par ord. Herr Englund har sett den här frågan väsentligen ur nykterhetssynpunkt eller rättare sagt kanske ur nykterhetsfolkets synpunkt. Jag tror att kammarens ledamöter litet var fingo det intrycket, att herr Englund var talesman för Sveriges nykterhetsfolk. Åtskilligt av den uppfattning, som herr Englund tillkännagav, delar jag. Själv har jag varit betänksam mot att överflytta en del av de uppgifter, som kontrollstyrelsen nu kan fullgöra genom sitt inflytande på restaurangbolagen, på ett företag med en merkantilt inriktad ledning, med hänsyn till möjligheten av att de intressen, som jag härvidlag tycker äro viktiga, icke skola tillgodoses på samma sätt som tidigare. I det avseendet har jag inget att erinra mot vad herr Englund anförde.

Men det var en sak, mina herrar! I slutet av sitt anförande sade herr Eng-

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

lund, att han för sin del — jag vet inte om han därmed menade att nykterhetsfolket står bakom honom — hade med jämnmod accepterat förslaget, trots att det var underlägset, med tanke på att herr Bergvall skulle bli företagets chef. Sådant, herr talman, är inte Sveriges nykterhetsfolk, att det uppbygger en organisation med hänsyn till att man får den eller den behagliga personen till chef för den, det vågar jag påstå. Det är en feltolkning. Jag har inte kunnat underlåta att säga detta. Jag har förut inlagt en gensaga mot resonemang på det planet. Om herr Bergvall blir chef för det nya centralbolaget eller för Aktiebolaget vin- & spritcentralen, får det icke ha det bittersta inflytande på vårt ställningstagande till den organisation som det här är fråga om. Vart skulle det ta vägen, om vi skulle inrätta stora företag med hänsyn till att de skola kunna besättas av den eller den personen? Jag kanske är skyldig att be om ursäkt för den ton jag anlägger, men jag är så förankrad inom den svenska nykterhetsrörelsen, att jag inte vill att en otillbörlig skugga skall falla på den.

Vad herr Englund sedan sade, då han antydde att denna sak möjligen kunde bli en kabinettsfråga, visar hur ytligt herr Englund begriper sådana här ting. Han trodde att finansministern skulle gå, om frågan föll.

Ordet lämnades för kort genmäle till herr **Englund,** som yttrade: Herr talman! Gentemot vad herr Bärg nu anförde vill jag säga, att innehållet i mitt anförande ger ett belägg för att frånvaron av en eventuell kandidatur Bergvall till den ifrågavarande befattningen inte på något sätt varit avgörande för mig. Jag sade ju endast, men det observerade inte herr Bärg i sin replik, att jag tidigare *på kort sikt* med visst jämnmod kunnat se denna förändring. På lång sikt, och det är den mitt resonemang i det väsentliga har gällt, avböjer jag den föreslagna ändringen.

Beträffande talet om kabinettsfråga vill jag säga att också jag har betraktat det som ganska orimligt att göra förslaget i propositionen till en kabinettsfråga. Men det var verkligen en man här i riksdagen, som jag har anledning anta vara synnerligen väl informerad, som påstod, att finansministern betraktat denna fråga som en så allvarlig sak, att han skulle låta sig influeras i sin hållning till sitt ämbete av hur det ginge med förslaget. Men, som sagt, det förefaller mig som en grotesk övervärdering av den fråga vi tvista om.

Herr **Holmberg:** Herr talman! Det är inte ofta som man har tillfälle att från det parti jag representerar instämma med representanter för de borgerliga. Det är därför mycket märkligt att man kan göra det två gånger på en och samma dag. Liksom jag tidigare instämt med reservanterna, måste jag nu ge herr De Geer odelat rätt i att herr Elon Andersson i sitt anförande verkligen inte lyckades övertyga någon människa om att olägenheterna av kontrollstyrelsens dubbelställning, som det här talats så mycket om, verkligen existerade. Herr Elon Andersson kunde inte säga mer än andra ha sagt eller att det finns olägenheter, men vilka dessa olägenheter äro, svävar kammaren alltjämt i ovetenhet om trots herr Elon Anderssons upplysningsverksamhet i frågan i kväll. Dessa olägenheter förefalla mig i viss mån likna kejsarens nya kläder. Det talas en väldig massa om dem. Här stå herr De Geer och jag som gatpojken i historien — om herr De Geer tillåter — och säga: »Var äro dessa olägenheter?» Ingen kan peka på dem, och det råder en allmän förtrytelse över att man vågat efterlysa var de finnas och hur de egentligen se ut.

Men om man nu är så vänlig, att man skall antaga att dessa osynliga olägenheter verkligen existera, frågar jag ännu en gång: varför måste man då med den bättre organisation, som man enligt herr Elon Andersson bör skapa, absolut förstå en påbyggnad på den nuvarande organisationen, som innebär en ytter-

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

ligare centralisering av restaurangbolagen? Varför skulle man inte såsom jag tidigare nämnt kunna tänka sig, att man i stället ställde restaurangbolagen i samma förhållande till kontrollstyrelsen som de enskilda restauratörena nu stå, d. v. s. gjorde varje restaurangbolag fritt för sig i sitt förhållande till kontrollstyrelsen?

Här ha anförts alla möjliga argument för det föreliggande förslaget. Bland annat frågar man, vilken skada det skulle medföra. Det vore bättre om man kunde påvisa vissa påtagliga fördelar av det nya förslaget. Jag har ännu inte hört någon kunna göra det, men eftersom man ställt frågan, vilken skada det skulle medföra, vill jag säga, att det naturligtvis inte är möjligt att på förhand konkret säga det. Men man kan draga vissa slutsatser i frågan på grundval av den erfarenhet man har av restaurangbolagens hittillsvarande verksamhet, och de erfarenheterna äro sannerligen inte uppmuntrande ur konsumenternas synpunkt. För konsumenternas vidkommande tror jag att man måste beteckna Riks-SARA som ett Risk-SARA, som innebär en allvarlig fara för ytterligare standardisering av maten och behandlingen av gästerna och en höjning endast av prisernas nivå men ingenting annat.

Till herr Englund skulle jag bara vilja säga att vi kommunister ingalunda äro motståndare till social drift på restaurangrörelsens område. Vi tro, att det är lyckligt att medborgarna genom kommunala eller till och med interkommunala restaurangföretag söka att medverka till att skapa goda och billiga restauranger. Men det är inte detsamma som att man är anhängare av restaurangmonopol av riksomfattning och av en art som har visat sig inte alls vara till fördel för konsumenterna. Social drift i den mening som vi fatta detta utesluter nämligen inte enskilda företag vid sidan av och i konkurrens med de samhälleliga, och det betyder inte monopol och likriktning som de nuvarande restaurangbolagen redan inom stora områden ha medfört och som komma att skärpas ytterligare genom den centralisering som man nu vill företaga.

Till sist tillåter jag mig att rikta en liten fråga till den ärade ledamoten av de sakkunniga och denna kammare herr Edgar Sjödahl, som försöker göra ett stort nummer av en påstådd skillnad mellan det statliga ämbetsverket kontrollstyrelsen och ledningen för det statliga centrala restaurangbolag som man nu tänker skapa. Jag skulle vilja fråga herr Sjödahl: Vilken är skillnaden reellt sett? Det rör sig i bägge fallen om statliga företag. Någon reell skillnad existerar enligt min mening inte. En formell skillnad finns, och den kan man naturligtvis förstora genom diverse konstruktioner, men reellt finns ingen större skillnad annat än i så måtto att man genom att tillsätta en speciell central bolagsledning driver fram en ytterligare centralisering och monopolisering på detta område. Jag tror som jag tidigare har sagt att det är onödigt att göra det. Som jag har försökt att visa, finns det en annan väg att gå. Skilj bolagen från kontrollstyrelsen och gör dem vart och ett för sig fria! Jag tycker verkligen att riksdagen borde taga fasta på den saken och inte besluta att tillskapa ett nytt bolag endast därför att man händelsevis i utskottet inte har kommit att tänka på att det fanns också en annan väg, nämligen den av oss i dag anvisade. Den skulle man kunna genomföra, därest man i dag följde reservanternas förslag och sedan tog upp frågan på nytt och genom ett nytt beslut skilde bolagen från kontrollstyrelsen och gjorde dem självständiga vart och ett för sig.

Herr statsrådet **Wigforss:** Herr talman! Jag begärde ordet därför att jag hörde herr Holmberg upprepa en fråga som tidigare framställts från flera håll, nämligen vilka olägenheterna äro av kontrollstyrelsens dubbelställning. Om alla i samma ögonblick, som de höra talas om att man har en ledning för ett företag, som på samma gång skall ge sig självt ansvarsfrihet, säga att det

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)
är något galet och att det måste ändras, behöver det inte innebära, att ledningen för företaget redan har begått några fel som visa att det uppenbarligen var galet. Men hela den erfarenhet man har av ekonomisk verksamhet pekar åt det hållet, att det icke länge kan gå väl, om man på detta sätt låter dem som sköta företaget och bestämma också ge sig ansvarsfrihet. Jag tycker att det är alldeles tillräckligt, och under hela den föregående diskussionen har ingen förnekat att detta är någonting som behöver ändras.

Man kan naturligtvis säga, att har det gått så länge, så kan det gå litet till. Men så finns det ett annat argument, som jag tycker herr Holmberg borde överväga. Han hör ju också till dem som kunna tänka sig en utvidgning av samhällets ekonomiska verksamhet, och om man en liten smula tänker över, i vilka former en sådan utvidgning bör ske, är det alldeles uppenbart att det, om jag skulle använda ett milt uttryck, vore opraktiskt att organisera denna utvidgade verksamhet i de former som ett svenskt ämbetsverk har. Jag trodde att det rådde enighet om det, och därför har det förvånat mig att så inte var fallet. Då herr Englund ville visa, att det var en lämplig form, tog jag det bara som ett utslag av excentricitet från hans sida. Det är klart att alla godtagna sanningar kan man sätta frågetecken vid. Men om det var något som man inom hela den socialistiska rörelsen var ense om, var det väl att man måste skapa särskilda former för ekonomisk verksamhet, där man inte väljer ledningen med utgångspunkt från samma kvalifikationer som man ställer på en ämbetsman eller ämbetsverkschef. Att man i detta fall i kontrollstyrelsen har haft en person, som varit mycket intresserad för verksamheten och som faktiskt genom sin energi har utvidgat verksamheten mer än som annars skulle vara fallet, är en tillfällighet. Man kan vara övertygad om att när det gäller att välja en ny chef för kontrollstyrelsen, kan man inte endast anlägga den synpunkten, att han skall vara särskilt lämpad att sköta restaurangrörelsen.

Jag menar att alla argument tala i grund och botten för att man skall göra en ändring. När — för att nu övergå till den praktiska frågan — dessa restaurangbolag på grund av kontrollstyrelsens ställning såsom meddelare av ansvarsfrihet faktiskt så småningom ha kommit dithän, att de inte kunna eller inte vilja vidtaga vare sig mycket viktiga eller ens mindre viktiga åtgärder utan att kontrollstyrelsen i förväg skall ge sitt godkännande, har jag ända sedan jag fick uppmärksamheten riktad på i vilken stark utveckling denna restaurangrörelse var, tyckt att erfarenheten har visat, att detta är en opraktisk organisation. Mer behöver jag inte säga för att motivera, att man tar upp frågan om en ny organisation.

Om man då säger att detta bara är att tillskapa en centralorganisation som inte behövs, svarar jag: vi ha redan en centralorganisation. Den föreslagna är en bättre form av sådan organisation än den som existerar. Även sakrevisionen, som ju inte kan misstänkas för att ha någon förkärlek för centraliseringen, eftersom den föreslog tre fristående bolag, har uttalat, att det är alldeles klart att den föreslagna organisationen är bättre än den nuvarande. Det är givet att man kan säga, att man vill ha fem fristående restaurangbolag, men därvidlag vill jag vädja till praktisk erfarenhet. Om vi i stället för staten såsom ägare av dessa restaurangbolag runt om i landet hade haft ett antal enskilda aktieägare, kunna vi vara ganska övertygade om att de såsom förnuftiga människor skulle säga sig, att de saker, som vi kunna sköta gemensamt, skola vi sköta gemensamt, men de, som vi inte kunna sköta gemensamt, skola vi överlåta till de lokala organen. Det förefaller mig som om den form, som propositionen föreslår, särskilt understryker denna önskan att både bevara rörelsefriheten för de enskilda företagen och på samma gång ha centralisering på de punkter där centralisering är önskvärd. Inte heller herr Holmberg kan väl för-

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

neka, att centralisering i ekonomiskt hänseende på många punkter är något rationellt, under det att den i andra hänseenden inte är det. Jag hoppas att denna organisation skall utgöra en sådan kompromiss mellan tendensen till centralisering och tendensen till rörelsefrihet för de lokala organen, som skall leda till det i praktiken bästa resultatet.

Herr **Sjödahl:** Herr talman! Då det inte finns någon möjlighet att helt enkelt instämma i vad ett statsråd har yttrat från statsrådsbänken, har jag måst ta ordet för att säga, att jag finner att vad finansministern nu har anfört i allt väsentligt kan utgöra ett svar på den fråga, herr Holmberg riktade till mig. Jag vill blott understryka att chefen för kontrollstyrelsen inte rimligen kan utses väsentligen med hänsyn till att han skall leda ett visst antal restauranger och hotell, medan däremot en centralbolagsstyrelse och dess verkställande direktör kunna och böra utses uteslutande med hänsyn till att de skola leda denna viktiga angelägenhet och därvid vara ansvariga såväl inför en sakkunnig revision som enligt aktiebolagslagen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på avslag å utskottets hemställan i nämnda punkt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Anderson, Axel Ivar,* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 36 punkten A 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan i nämnda punkt.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Anderson, Axel Ivar,* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;
Nej — 35.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten A 2.

Herr **Björnsson:** Herr talman! Med hänvisning till vad jag tidigare yttrat i frågan och till vad herr Bärg sagt om den enligt hans mening hårfina skillnaden mellan utskottets motivering och motiveringen för den reservation, som har avgivits av herr Sundström under punkten b), ber jag att få yrka bifall till denna reservation.

Ang. omorganisation av de allmänna restaurangbolagen. (Forts.)

Herr **Bärg, Johan:** Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Björnsson*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i fråga om motiveringen, som förordats under punkten b i den av herr Sundström i Skövde vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Björnsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 36 punkten A 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i fråga om motiveringen, som förordats under punkten b i den av herr Sundström i Skövde vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 58;
Nej — 42.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. rätten att fullfölja talan till högsta domstolen.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 23 mars 1945 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 251, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag;
2) lag om ändring i lagen den 14 maj 1915 (nr 139) angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar; samt
3) lag om ändrad lydelse av 49 § utsökningslagen.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma av herr *Johansson* i Stockholm inom andra kammaren väckt motion, nr 573, vari yrkats avslag å propositionen.

Ang. rätten att fullfölja talan till högsta domstolen. (Forts.)

De i den kungl. propositionen föreslagna lagändringarna åsyftade att — för nedbringande av den nuvarande arbetsbalansen i högsta domstolen — göra rätten till fullföljd av talan mot hovrätts slutliga utslag beroende av tillstånd enligt de grunder, som avsåges i 54 kap. 9 och 10 §§ nya rättegångsbalken.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i förslaget till lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag — måtte för sin del antaga tre under punkten införda, med 1—3 betecknade förslag till lagar i nu ifrågavarande ämnen;

B) att den i ämnet väckta motionen II: 573 måtte anses besvarad genom vad utskottet förut anfört och hemställt.

Herr **Olsson, Karl Johan:** Herr talman! Jag har icke anmält någon reservation till detta utlåtande. Då jag emellertid inte är alldeles belåten med detsamma, anser jag mig böra säga några ord.

Det föreliggande förslaget innebär, att den fullföljdsbegränsning, som tillkom i samband med beslutet om den nya rättegångsbalken, skall träda i kraft två och ett halvt år tidigare än rättegångsbalken. Beträffande lämpligheten därav ha delade meningar rått såväl bland de myndigheter, som yttrat sig över förslaget, som inom första lagutskottet.

Som bekant ha vi sedan år 1915 en fullföljdsbegränsning, som går under namn av summa revisibilis och som består däri, att ett mål måste vara värt, om jag får använda det uttrycket, 1 500 kronor för att det skall kunna gå från hovrätt till högsta domstol. Om denna begränsningsregel skall jag inte yttra mig. Denna sak är ju avgjord, och det är ingenting att göra åt det. Jag vill bara säga, att jag för min del inte anser den vara så alldeles lyckad.

När nya rättegångsbalken behandlades i 1942 års särskilda utskott, hade vi att ta ställning till, inte bara frågan om bibehållandet av denna fullföljdsbegränsning, utan också frågan om införandet av en ny begränsningsregel, ett dispensförfarande — alltså två begränsningsregler på detta område. Jag tillät mig då i utskottet anföra, att jag tyckte det blev väl mycket av det goda, och jag förklarade då, att jag i princip inte hade någonting emot den nya fullföljdsbegränsningsregeln, dispensförfarandet — det finns ur demokratisk synpunkt, såvitt jag förstår, ingenting att invända däremot i och för sig. Men å andra sidan uttalade jag, att det skulle ha varit lämpligt, om man ersatt summa revisibilis med denna dispensregel. Jag blev tämligen ensam i utskottet om detta, och jag blev inte i tillfälle att avge någon reservation på grund av att jag var sjuk, när utskottets utlåtande justerades.

Nu föreslår man här, att den nya fullföljdsbegränsning, som tillkom i samband med 1942 års rättegångsbalk, skall träda i kraft två och ett halvt år tidigare än själva rättegångsbalken, och det är om den saken, som diskussionen står. Jag vill påpeka att flera av de institutioner och myndigheter, som ha yttrat sig över förslaget — bland andra advokatsamfundet och justitiekanslersämbetet — ha uttalat starka betänkligheter. Att meningarna i detta fall äro delade, beror på att den nya rättegångsbalken innebär en bättre processordning än den, som för närvarande gäller; det är muntligheten och omedelbarheten som sätta sin prägel på det rättegångsförfarande, som skall komma i samband med den nya rättegångsbalkens ikraftträdande. Om nu den nya rättegångsbalken inte träder i kraft förrän den 1 januari 1948 men denna fullföljdsbegränsningsregel börjar tillämpas två och ett halvt år tidigare, menar man att detta innebär ett hot emot rättssäkerheten. Jag kan inte neka till att jag tagit ett visst intryck av denna invändning. Jag anser, att

Ang. rätten att fullfölja talan till högsta domstolen. (Forts.)

det nog under den nuvarande processordningens giltighetstid inte är så lyckligt att genomföra denna anordning.

Det har emellertid inte heller denna gång varit möjligt att ställa något yrkande i utskottet. Det är nämligen uppenbart att så stor som arbetsbalansen i högsta domstolen nu är, man inte kan låta det vara som det är. Man måste göra någonting för att få bort denna balans, innan den nya rättegångsbalken träder i kraft. Det har alltså inte varit möjligt att gå på avslagslinjen. Valet har då stått mellan att antingen ta denna regel två och ett halvt år tidigare eller, som också har föreslagits från en del håll, företa en tillfällig utökning av högsta domstolens ledamotsantal. Att det inte inom utskottet blivit någon anslutning till den senare linjen, beror bland annat på att man nu inte är alldeles övertygad om att det med en sådan utökning går att få bort balansen. Jag vill erinra om att det inom högsta domstolen finns en minoritet, som anser att man både måste tillämpa denna begränsningsregel tidigare än 1948 och utöka högsta domstolens ledamotsantal.

Under sådana omständigheter har åtminstone inte jag vågat yrka på att man skulle lösa denna fråga genom att tillfälligtvis utöka antalet ledamöter i högsta domstolen. Annars borde den utvägen vara framkomlig i och för sig. Enligt ett överslag, som jag har gjort, förefaller det, som om man skulle kunna öka högsta domstolens ledamotsantal med en division, och man skulle inom en tidrymd av fem à sex år kunna minska antalet ledamöter till det nuvarande.

Jag har nu redogjort för frågans läge i utskottet. Det framgår alltså härav, att jag inte har kunnat ställa något yrkande. Med hänsyn till de starka betänkligheter jag haft i denna fråga, har jag dock inte kunnat underlåta att vid ärendets behandling i kammaren säga, att jag inte står så där helhjärtat bakom utskottets utlåtande, som möjligen skulle kunna framgå av det förhållandet, att någon reservation från min sida inte finnes antecknad till detsamma.

Herr **Branting:** Herr talman! Också jag vill säga några ord i denna angelägenhet. Det gäller här den för vår rättsskipning så viktiga frågan om rätten att fullfölja talan till högsta domstolen.

Lagutskottet skriver självt att i den nu framlagda propositionen förordas »ganska vittgående begränsningar i fullföljdsrätten» — man kan gott säga *mycket* vittgående begränsningar. Jag vill understryka att det är detta, som saken i främsta rummet gäller, således en betydelsefull begränsning av svenska folkets gamla rätt att gå till kungs i sådana rättegångsärenden, som icke kunna betecknas såsom bagatellsaker.

I propositionen och i utskottets utlåtande har i stället en annan sak skjutits i förgrunden, nämligen önskvärdheten av att nedbringa högsta domstolens arbetsbalans. Enligt mitt sätt att se är detta i och för sig betydelsefulla problem av arbetsteknisk natur, och det borde ha kunnat behandlas och lösas utan intrång på den svenska folket nu tillförsäkrade rättigheten att bringa viktiga rättsärenden under prövning av högsta rättsskipande instans.

När denna fråga för några år sedan behandlades i sammanhang med nya rättegångsbalkens antagande, uttryckte jag liksom åtskilliga andra den meningen, att den nyföreslagna ordningen innebar en betänklig försämring. Den nu framlagda lagen står ju i huvudsaklig överensstämmelse med vad som skall gälla enligt den nya rättegångsbalken, men, såsom herr K. J. Olsson nyss framhöll, med den betydelsefulla skillnaden att nya rättegångsbalkens inskränkningar i fullföljdsrätten vila på förutsättningen, att målen i underrätt och hovrätt ha blivit handlagda enligt denna nya ordning, vilken ju förutsättes medföra stör-

Ang. rätten att fullfölja talan till högsta domstolen. (Forts.)

re garantier för rättssäkerheten än den nuvarande ordningen kan ge. Under *denna* förutsättning kan man möjligen försöksvis acceptera en viss inskränkning i fullföljdsrätten, men icke med bibehållande av nu gällande rättegångsordning.

Jag kan för min del, herr talman, inte låta detta ärende passera utan en protest mot vad som nu skall ske, om Kungl. Maj:t och första lagutskottet få som de vilja. Den rättssökande allmänheten har ju under decenniernas lopp fått ett stort förtroende för högsta domstolen. Men man kan knappast säga, att förtroendet för hovrätterna är lika grundmurat, särskilt icke efter de senaste årens erfarenheter. I många fall kommer det nu säkerligen att med bitterhet beklagas, att fullföljdsrätten har blivit snöpt på det sätt som här bestämmes.

Jag vidhåller alltså, herr talman, den avvisande ståndpunkt emot nyordningen, som jag intog redan vid rättegångsbalkens antagande, och nu med än starkare skäl än då.

Jag instämmer också livligt och till alla delar i de avstyrkande yttranden, som ju ha avgivits i denna fråga av så förnämliga institutioner som nedre justitierevisionen, justitiekanslersämbetet och styrelsen för Sveriges advokatsamfund. För att nedbringa arbetsbördan i högsta domstolen vore det, enligt mitt sätt att se, vida att föredraga att utöka antalet justitieråd.

Jag understryker också vad reservanten i utskottet herr Gezelius har framhållit, nämligen de allvarliga betänkligheter, som man måste känna, när det gäller den nya ordningen i fråga om *brottmålen*. Det skall ju nu bli så, att endast i de fall, där den tilltalade har blivit dömd minst till straffarbete i ett år eller till förvaring eller internering, är fullföljdsrätten honom ovillkorligen garanterad. Såsom reservanten yttrar: »För en tilltalad, som av hovrätt dömts till exempelvis två års fängelse eller till avsättning eller till ungdomsfängelse eller till tvångsuppfostran, måste det med rätta framstå såsom obilligt, att han skulle ställas i ett ur rättssäkerhetssynpunkt sämre läge än den som exempelvis efter upprepade bestraffningar för tjuvnadsbrott dömes till ett års straffarbete.»

Vi ha också, herr talman, under krigsåren haft en rad exempel på ganska upprörande hovrättsdomar, som sedan lyckligtvis och, som jag tror, med herr justitieministerns gillande ha blivit justerade i högsta domstolen. Helt nyligen förekom ånyo ett sådant fall — ett fall, som också uppmärksammats här i riksdagen, i ett så kallat spionerimål. I Svea hovrätt fick vederbörande nio månaders straffarbete, högsta domstolen har i dessa dagar nedsatt straffet till tre månaders fängelse eller straffarbete — jag minns inte vilketdera — om det funnits en *fjärde* instans, kanske straffet i detta mål hade helt och hållet kommit bort.

Reservanten, herr Gezelius, har inte velat framställa något yrkande. Jag kan emellertid inte låta detta attentat mot fullföljdsrätten passera utan att framställa ett motyrkande. Jag vill för resten bekänna, att jag ser i det nu föreliggande förslaget ett ganska typiskt uttryck för de tendenser, som under de mörka krigsåren på så många sätt ha gjort sig gällande inom rättslivet. När nu freden kommer, när man äntligen kan andas fritt igen och när det säges vara meningen att demokratien skall få sin chans och svenska folket skall återinsättas i sina forna fri- och rättigheter över hela linjen, skola vi väl inte fullfölja en lagstiftning, som har sina rötter i den förgångna mörka perioden.

Jag vill alltså, herr talman, tillåta mig att yrka avslag åt utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Bergquist:** Herr talman! Den utveckling, som ägt rum i fråga om högsta domstolens arbetsbalans under den senaste tiden, har givit anledning till en viss oro. Under de senaste åren har denna balans stegrats år efter

Ang. rätten att fullfölja talan till högsta domstolen. (Forts.)

år, och samtidigt som denna stegring sker, närma vi oss tiden för genomförandet av rättegångsreformen. Det är inte någon tvekan om att det är nödvändigt att göra något för att motverka den utveckling, som nu pågår. Det skulle — det är uppenbart — vara ganska olyckligt, om högsta domstolen vid den tidpunkt, då rättegångsreformen skall sättas i kraft, skulle bära på en stor balans från det tidigare rättegångssystemet och om alltså högsta domstolen då skulle vara nödsakad att under en ganska lång tid arbeta med de gamla målen.

Såvitt jag förstår, har det inte inom första lagutskottet och inte heller under diskussionen här i kammaren rått några delade meningar om att det är nödvändigt att vidtaga åtgärder för att i väsentlig mån avarbeta högsta domstolens arbetsbalans till den tidpunkt, då rättegångsreformen skall genomföras. Första lagutskottet har till och med gjort ett uttalande, som väl i viss mån innebär en reprimand till mig, för att jag inte tidigare tagit upp denna fråga till prövning. Första lagutskottet har nämligen ifrågasatt, om icke åtgärder i detta hänseende hade bort vidtagas tidigare.

Det kan diskuteras, om tidpunkten blivit alltför långt förskjuten och om det kanske inte varit riktigare att ta upp denna fråga tidigare. Det är emellertid av två skäl jag icke gjort det. Det ena skälet är att balansen i och för sig icke är så hög som den har varit vid tidigare tillfällen, då man haft anledning att vidtaga särskilda åtgärder; balansen vid förra årets slut uppgick till, vill jag minnas, 843 mål. Två gånger tidigare har man varit nödsakad att vidtaga särskilda åtgärder för att nedbringa balansen i högsta domstolen; ena gången år 1915 och andra gången år 1935. 1915 hade man en balans på 2 000 mål och år 1935 en balans på 1 000 mål. Nu har balansen alltså ännu inte blivit så hög. Det är därför inte denna balans i och för sig som varit så skrämmande, utan vad som verkat skrämmande är den omständigheten, att det nya rättegångssystemet närmar sig sitt genomförande.

Det andra skälet till att jag dröjt något har varit, att man haft anledning att tro att denna ökning i balansen har varit en kristidsföreteelse. Det är alltid så, att antalet brottmål växer under en kristid, och man har velat hoppas, att den stegring, som kunnat konstateras i högsta domstolens arbetsbalans, varit kristidsbetonad. Nu törs man inte längre tro på detta, utan man måste försöka vidtaga några åtgärder.

Om man då vill vidtaga åtgärder för att få ned arbetsbalansen till tiden före rättegångsreformens genomförande, har man, såsom herr K. J. Olsson nämnde, inte mer än två vägar att gå. Man har antingen den utvägen att försöka hindra tillströmningen av mål till högsta domstolen, eller den att öka arbetskrafterna i högsta domstolen, så att den snabbare än med den nuvarande uppsättningen kan avverka detta ökade antal mål. Man har tidigare gått olika vägar. År 1915, då man fick anledning att genomföra begränsningar på detta område, gick man den vägen, att man stadgade fullföljdsförbud i vissa avseenden och därigenom alltså hindrade tillströmningen av mål till högsta domstolen. År 1935, då man åter fick anledning att vidtaga åtgärder på detta område, gick man en annan väg, i det att man tillfälligt ökade antalet justitieråd och på det sättet inom relativt kort tid lyckades få ned arbetsbalansen.

Nu har valet stått mellan dessa två vägar, och därvid har jag för min del stannat vid att gå den väg, som leder till en minskning av tillströmningen av mål till högsta domstolen. Det är nämligen ur många synpunkter otillfredsställande att öka antalet justitieråd och särskilt att göra det på en gång med så stort antal som skulle erfordras, för att balansen skulle nedbringas inom rimlig tid. Det är inte så lätt att överhuvud taget finna kandidater till högsta domstolen och att utöka antalet på en gång. Dessutom har man alltid

Ang. rätten att fullfölja talan till högsta domstolen. (Forts.)

framhållit att det är olägligt, om antalet justitieråd blir för stort och om högsta domstolen skall arbeta på alltför många avdelningar. Detta motverkar nämligen enhetligheten i rättsskipningen i högsta instans, och det är ur alla synpunkter synnerligen önskvärt, att man där får en så enhetlig rättsskipning som möjligt. Dessutom ligger det för närvarande så till med åldersfördelningen bland justitieråden, att om man nu skulle öka antalet justitieråd med det antal, som behövs för en ny avdelning, skulle man få justitieråd, som på ganska kort tid skulle avverka denna balans, men som sedan ej skulle vara fullt sysselsatta under en övergångstid; detta är ju inte önskvärt.

Med hänsyn till de olägenheter, som den vägen för med sig, stannade jag inför det förslaget, att man nu skulle begränsa tillströmningen av mål till högsta domstolen. Såväl herr K. J. Olsson som herr Branting ha uttalat sina betänkligheter mot att man slår in på denna väg, och herr Branting gjorde gällande att man här fortsätter den, såsom han kallade det, antidemokratiska lagstiftning, som har kännetecknat de nu gångna krisåren.

Jag kan förstå, att man ur rättssäkerhetens synpunkt hyser en viss oro mot att tillgripa åtgärder av detta slag. Det är ett gammalt svenskt privilegium att få gå till kungs med sina mål och ärenden. Och det är ju så, som redan framhållits här, att det förslag, som nu framlägges, innebär att man bryter ut ur den nya rättegångsbalken en del bestämmelser, som avsetts för det nya systemet. Man har ansett — om också med tvekan — att när vi få detta nya rättegångssystem genomfört, blir rättssäkerheten ökad och att man därför utan fara för rättssäkerheten kan beskära rätten att fullfölja mål till högsta domstolen. Nu har man, innan den nya rättegångsbalken trätt i kraft, brutit ut en del av bestämmelserna där, nämligen de bestämmelser som innebära hinder mot fullföljande till högsta domstolen, och föreslagit, att dessa skola gälla redan under det gamla rättegångssystemet.

Det är väl däri, man ser den stora faran i detta förslag. Jag tror för min del inte, att den faran är så stor, och jag har alltid varnat mot övertron på att det nya rättegångssystemet skulle innebära något så oerhört genomgripande i vår rättsskipning, som man på sina håll gjort gällande. Rättssäkerheten i det nuvarande systemet är inte så dålig.

Även om man emellertid har den uppfattningen att det är en fara med det nuvarande systemet, vill jag erinra om att man redan nu har börjat att förbereda införandet av det nya system, som man har velat skapa genom rättegångsreformen. Cirkulär ha utgått till underrätterna, vari dessa uppmanas att anpassa det processuella förfarandet efter de principer, som skola gälla enligt den nya rättegångsbalken, och man strävar överallt ute i landet nu efter att börja tillämpa denna nya rättegångsbalk i verkligheten. Det är inte heller någon hemlighet, att våra hovrätter och icke minst den hovrätt, som arbetar under ledning av första lagutskottets ordförande, ha med verkligt intresse gått in för att redan nu i praktiken genomföra den nya rättegångsordningen, i det att man där strävar efter muntlighet och omedelbarhet, som ju är huvudgrundtankarna för rättegångsreformen. Vi ha alltså redan börjat att genomföra rättegångsreformen, och vi ha redan nu kommit så långt på väg, att vi kunna nå åtskilliga av de fördelar, som man vill uppnå med denna nya rättegångsordning. Därigenom minskas enligt min mening betänkligheterna mot att redan nu införa dess fullföljdsbestämmelser.

Det uppstår emellertid lätt en missuppfattning i detta avseende. Här är det i realiteten inte fråga om något fullföljdsförbud. Det blir inte något förbud för enskild part att fullfölja talan mot hovrätts dom, utan förslaget är så konstruerat, att det i vissa fall inte får bli någon prövning av fullsutten division i högsta domstolen utan att särskilt tillstånd ges, och frågan,

Ang. rätten att fullfölja talan till högsta domstolen. (Forts.)
huruvida ett mål skall få gå till behandling på fullsutten division, måste avgöras av en mindre avdelning, som består av tre justitieråd. Tre justitieråd skola alltså pröva, om målet skall få gå fram till fullsutten division, som består av fem justitieråd. I alla de fall, då dispens ifrågasättes, få alltså tre av högsta domstolens ledamöter taga upp och pröva frågan, om målet skall släppas fram, och om en av dessa tre anser att målet skall få gå fram till högsta domstolen, får målet också göra det.

Sedan har man ställt upp vissa regler om i vilka fall det skall ges dispens, så att målet får gå upp till fullsutten avdelning. Man har tagit upp de gamla bestämmelserna om intressedispens, då målet har intresse utanför det speciella fallet, om prejudikatdispens och om s. k. ändringsdispens, och sålunda har i lagen noga reglerats, i vilka fall målen skola få gå upp till högsta domstolen. Jag vill särskilt understryka, att den s. k. ändringsdispensen inte bara innefattar de fall, då dessa tre justitieråd eller ett av dem finner att hovrätten dömt oriktigt i målet, utan även sådana fall, då omständigheterna tala för att det skall få gå vidare, och att man därvid särskilt understrukit sådana omständigheter som att målet är av stor social betydelse, rör grovt brott eller betydande ekonomiska värden eller innebär att en förut ostraffad person dömts till ansvar för vanärande brott. Med hänsyn till de garantier, som uppställts, och då det inte är fråga om något fullföljdsförbud i egentlig mening, kan jag inte finna att faran är så stor, om man går denna väg.

Herr Branting har särskilt åberopat ett uttalande av herr Gezelius i hans reservation, att det är särskilt stötande, att brottmål i viss begränsad utsträckning få utan vidare gå upp till fullsutten division i högsta domstolen, under det i andra fall dispensavdelningen kan hindra fullföljd. I det framlagda förslaget har med hänsyn till att vi dock ha kvar det gamla processförfarandet gjorts ett undantag från nya rättegångsbalkens regler, så att var och en som är dömd till straffarbete i minst ett år eller till förvaring eller internering, kan gå förbi dispensavdelningen och få målet prövat direkt av fullsutten division i högsta domstolen. Herr Branting säger att detta är ganska stötande. Har man dömts till ett års straffarbete, skall man få gå till högsta domstolen utan vidare, men döms man däremot till två års fängelse, får man inte gå vidare, om inte någon ledamot av dispensavdelningen ger sitt bifall till detta. Ja, det kan ju verka stötande, men jag vill då erinra om vad jag nyss sade, att så fort någon av ledamöterna på denna dispensavdelning finner att straffmätningen enligt hans mening är oriktig eller att brottet är oriktigt rubricerat eller att det annars finns något att anmärka på hovrättens dom, kan han genom sitt ensamma votum laga, att målet går upp till fullsutten avdelning. Om målet rör grovt brott eller det är fråga om ansvar för tidigare ostraffad person, som är dömd för vanärande brott, skall dessutom, som jag förut framhållit, dispens ges.

Även om jag förstår, att man kan hysa vissa betänkligheter mot denna lagstifning, kan jag inte medgiva att vad som här föreslås innebär någon fara för rättssäkerheten, utan jag anser mig kunna förorda detta lagförslag, och jag hoppas kammaren är beredd att godtaga första lagutskottets yrkande om bifall till förslaget.

Herr **Linderot:** Herr talman! Då den partigrupp jag representerar här har motionerat om avslag på den framlagda propositionen, känner jag mig skyldig att med ett par ord motivera detta.

Jag skall inte gå in på hela frågan om högsta domstolens arbetsmöjligheter, om nödvändigheten av att spärra fullföljden till högsta domstolen o. s. v., ty därom kan ju sakkunskapen alltid ha olika meningar. Jag inskränker mig till

Ang. rätten att fullfölja talan till högsta domstolen. (Forts.)

att påpeka en enda sak, nämligen att man icke i ett ärende som detta skall anlägga uteslutande fackjuridiska synpunkter eller förvaltnings- och ämbetsmannamässiga synpunkter. Det finns nämligen en psykologisk synpunkt, som här måste beaktas och som jag tror att departementschefen och lagutskottet ha, om inte helt, så dock i allt för hög grad förbisett. Den psykologiska synpunkten i denna sak är, att för att folket skall känna sig tryggt i vad man kallar den gällande rättsordningens ram, så måste de ha en känsla av att de kunna fullfölja ett ärende till högsta instans. Även om det inte är av så synnerligen stor betydelse ur allmän synpunkt sett, så kan det för vederbörande person vara av ytterligt stor betydelse att få fullfölja ett sådant ärende till högsta instans. Jag tror att detta är psykologiskt ganska nödvändigt för att inte misstro till möjligheterna att få rätt skall uppstå hos allmänheten.

Jag förstår mycket väl, att det kan anses fullkomligt irrationellt, att högsta instansen skall befatta sig med en massa smärre ärenden, och man kan ju inte mot förslaget invända, att om man bara tillsätter flera justitieråd, så blir allting bra; departementschefen har ju i det avseendet, såvitt jag förstår, argumenterat mycket hållbart. Men den begränsning av fullföljdsrätten som här föreslås tycker jag är allt för restriktiv. Det blir allt för många rättsfall, där parterna finna vägen stängd till prövning i högsta instans genom den regel som härefter skulle komma att gälla. Naturligtvis kommer den dispensväg, som finns, att ha sitt värde, men dels krånglar den till saken för parterna och dels är det i alla fall inte fråga om någon ovillkorlig rätt, utan om en begränsad rätt.

Detta är några av de synpunkter som föranlett oss att i en motion yrka avslag på detta förslag. Åtminstone under det par år som ännu återstå tills det nya rättegångsförfarandet helt skall tillämpas, borde man ha undvikit att genom denna synnerligen restriktiva lagstiftning hindra rättssökande att fullfölja talan till högsta domstolen.

I övrigt är jag överens med de synpunkter på frågan som herr Branting har framfört, och jag kan, herr talman, inskränka mig till vad jag här sagt och ansluter mig till det yrkande som herr Branting har ställt.

Herr **Schlyter:** Herr talman! Det finnes säkerligen inte någon som hyser någon entusiasm för denna reform; det är en nödfallsutväg som man fått tillgripa för att göra högsta domstolen arbetsduglig. Herr Branting sade i sitt anförande, att detta var en arbetsteknisk fråga, och han menade väl att den borde ha krävt en arbetsteknisk lösning. Efter min mening är emellertid lösningen arbetsteknisk.

Jag vet inte, om kammaren har gjort riktigt klart för sig, vari lagändringen egentligen består, vilket justitieministern nyss utvecklade. Man har här hela tiden rört sig med sådana uttryck som att man beskär fullföljdsrätten, att många rättsfall finna vägen stängd till högsta domstolen, såsom herr Linderot nyss sade, o. s. v. Så är det inte, utan den nu föreslagna reformen innebär i själva verket att man för att möjliggöra avarbetandet av balansen låter högsta domstolen avverka målen på tremannaavdelningar i stället för på femmannaavdelningar. Det är en arbetsteknisk lösning, att man sätter tre i stället för fem justitieråd att avgöra ett mål, men för att rättssäkerheten inte skall äventyras säger man, att för att dessa tre justitieråd skola få lov att fastställa det överklagade utslaget, skola de vara ense. Detta kommer i praktiken att betyda ungefär detsamma, som om målen hade tagits upp på en femmannaavdelning och man där hade varit oense, ty då hade tre justitieråd kunnat diktera högsta domstolens beslut och fastställa det överklagade utslaget.

Det är alltså inte så, att några nya mål ha blivit avskurna från fullföljds-

Ang. rätten att fullfölja talan till högsta domstolen. (Forts.)
rätt till högsta domstolen; då lagen kallar det för att söka dispens, är detta endast ett uttryckssätt, som beror på att man inte har velat ge dessa tre justitieråd namnet av högsta domstol. Man säger att tre justitieråd skola tillåta, att målet får fullföljas till en femmannaavdelning, men i realiteten — jag upprepar det för att verkligen inpränta det i kammarens medvetande — är det en rent arbetsteknisk sak, att man låter tre av domstolens utomordentligt skickliga ledamöter pröva målet, och när de tre äro ense om att med sin auktoritet bekräfta den mening, som omfattats av hovrätten, anser man rättssäkerheten tillräckligt tillgodosedd.

Det har sagts, att man sätter värde på att få fullfölja även småmål till högsta instans. Detta är naturligtvis alldeles riktigt, men man får väl i alla fall väga värdet av möjligheten att draga olika mål under högsta instansens prövning. Här i Sverige ha vi, herr talman, i högre grad än i de allra flesta andra länder tillåtit att brottmålen få gå vidare, nämligen mål där det gäller individens frihet. Vi ha i vår lagstiftning haft en sådan respekt för individens frihet, att var och en, som genom ett hovrättsutslag har blivit dömd till frihetsförlust, får fullfölja målet till högsta domstolen, och så blir det fortfarande. Man får en oriktig föreställning, när det säges att endast de, som blivit dömda till minst ett års straffarbete, få gå vidare. Dessa personer ha förmånen att få gå direkt till en femmannaavdelning, men om man så bara har fått en månads fängelse, får man fullfölja talan mot utslaget, låt vara att det blir tre justitieråd i stället för fem, som pröva ärendet.

Jag tycker, herr talman, att man vid valet mellan två onda ting — Kungl. Maj:ts förslag och en väsentlig utökning av justitierådens antal — bör välja det minst onda, och det minst onda tror jag är det förslag, som Kungl. Maj:t här har underställt riksdagen. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Branting:** Jag måste tillåta mig en replik först till herr Schlyter, som framställde saken så, att här i själva verket icke skulle vara fråga om någon begränsning av fullföljdsrätten. Vi behöva ju bara läsa innantill i första lagutskottets utlåtande på s. 15, så finna vi följande uttalande: »I propositionen förordas i huvudsaklig överensstämmelse med nya rättegångsbalkens fullföljdsregler ganska vittgående begränsningar i fullföljdsrätten.» Så är det ju också.

Jag vill gärna instämma med herr Schlyter i att saken kan uttryckas på det sättet, att det gäller att göra högsta domstolen »arbetsduglig», såsom hans ord föllo sig. Men jag kan inte förstå att det inte går för sig att göra högsta domstolen arbetsduglig genom en viss ökning av antalet justitieråd.

Vi fingo nyss av herr justitieministern höra de skäl som anförts mot *den* lösningen av det föreliggande problemet. Han talade om för oss, att det skulle vara ur många synpunkter otillfredsställande att öka antalet justitieråd. Han gjorde gällande att det skulle vara svårt att finna kandidater, att det i allmänhet skulle vara olägligt med allt för många justitieråd och att man, om man nu ökade antalet, kanske sedan skulle behöva inskränka det. Jag må säga, att hur mycket än dessa synpunkter må väga, verka de dock icke med den tyngd, som borde erfordras för att låta denna fråga lösas på det sätt som här skett. Det är på något sätt argument av lägre valör.

Det har sagts, att här icke skulle vara fråga om något *förbud* att fullfölja rättegångsmål, utan om ett dispensförfarande. Ja, men detta är ju bara en kringgående rörelse för att komma fram till ett förbud. Om inte avsikten vore, att resultatet av dispensförfarandet skulle bli en väsentlig begränsning i de fullföljda målens antal, vore det ju ingen mening med hela det föreliggande förslaget. Det praktiska resultatet av den nya lagen blir — hur man vänder på sa-

Ang. rätten att fullfölja talan till högsta domstolen. (Forts.)

ken — att dispensförfarandet i realiteten kommer att innebära en begränsning av fullföljdsrätten.

Lagutskottets ärade ordförande framställde saken så beträffande brottmålen, att om någon får frihetsstraff, kan han vara så gott som säker på att också få dispens; det behövs ju bara att ett av de tre justitieråd, som skola pröva dispensansökningen, anser det. Men om alla, som erhålla frihetsstraff, också skola erhålla fullföljdsdispens, varför har man då inte stadgat detta i lagen? Det förhåller sig naturligtvis på det sättet, att man helt enkelt *icke* har velat få fram en sådan ordning, att var och en, som ådömts frihetsstraff, skall ha ovillkorlig rättighet att gå till Kungl. Maj:t; endast de, som fått ett frihetsstraff på ett års straffarbete eller därutöver, ha tillförsäkrats rätten. Denna lagregel är naturligtvis inte uppställd utan avsikt, utan för att möjliggöra att i en mängd brottmål, där frihetsstraff ådömts, dispens vägras. Det är detta, som enligt min uppfattning är och förblir stötande och som säkerligen i många fall kommer att verka såsom en väsentlig försämring av de nu gällande fullföljdsreglerna.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman!

Herr **Gärde:** Herr talman! Det är bara för att säga några ord till min ärade granne till vänster här, som jag begärt ordet.

Det är riktigt som han säger, att detta förslag rent tekniskt är utformat som begränsningar i fullföljdsrätten, men trots detta ber jag att få understryka riktigheten i lagutskottets ordförandes ord om att detta system innebär, att varje mål, där en part önskar att fullfölja sin sak till högsta domstolen, kommer under prövning i högsta domstolen av tre justitieråd, och om det är något av dessa justitieråd som anser att hovrätten har dömt fel, så fortsättes prövningen inför en fullsutten avdelning av fem justitieråd. Att detta rent tekniskt utformats som en begränsning av fullföljdsrätten, beror på den äldre rättegångsbalkens uppställning i detta avseende. I den nya rättegångsbalken är det inte utformat som en begränsning i fullföljdsrätten, utan som en särskild prövning inför högsta domstolen. Detta är alltså realiteten på den punkten.

Jag behjärtar lika mycket som någon av de föregående talarna vikten av rättssäkerheten inom rättsskipningen; det är givetvis ett demokratiskt krav av den allra största betydelse. Men vad är då rättssäkerhet? I första hand är det givetvis, att såvitt möjligt alla lika fall bedömas lika, så att om i ett mål förhållandena äro likadana som i ett annat mål, utgången skall bli densamma. Det är detta, som man betecknat som kravet på rättsskipningens enhet. Ett annat krav är givetvis att i varje särskilt fall den, som har rätt, också skall få rätt.

De olika instanserna ha i viss mån olika uppgifter. Man kan inte lägga på högsta instansen samma uppgifter, som man lägger på de lägre instanserna. I de lägre instanserna, där bevisningen förebringas omedelbart, ligger givetvis huvudvikten på att just i detta individuella fall få till stånd ett riktigt och rättvist avgörande. När man däremot kommer till högsta instans, måste huvudvikten i viss mån läggas på rättsenheten, d. v. s. att lika fall skola bedömas lika. Detta är ju också en hörnsten i rättsskipningens system.

Man kan inte säga, att en begränsning i fullföljdsrätten eller överhuvud taget restriktioner i omfattningen av en högsta instans prövningsrätt äro något antidemokratiskt. Det är tvärtom något som förekommer i så gott som samtliga processystem inom våra kulturstater. Jag skall inte nämna sådana stora länder som Frankrike och England, där givetvis en sådan begränsning är nödvändig, för att man skall kunna hos en enda instans sammanföra så att säga trådarna i rättsskipningen. Även i mindre länder som Danmark och Norge är denna princip genomförd. I Danmark har den genomförts i väsentlig utsträckning, och i Norge

Ang. rätten att fullfölja talan till högsta domstolen. (Forts.)

har man på senare tid i vissa delar infört ett system, som mycket nära närmar sig det system som man har antagit i den nya rättegångsbalken.

Jag tror alltså att denna reform icke kan sägas innebära någon sådan mörkläggning som herr Branting påstod att vi förut befunnit oss i men som nu skall lämna rum för ljusare tider. Denna fråga kan inte ses ur det perspektivet.

Åtskilligt annat vore kanske att tillägga, men jag skall vid denna sena tidpunkt icke förlänga debatten, utan inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Branting* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. behandlingen av fartyg från krigförande land m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om fartyg, som ankommit från krigförande eller ockuperat land.

Genom en den 13 april 1945 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 269, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag med vissa bestämmelser om fartyg, som ankommit från krigförande eller ockuperat land.

I förevarande lagförslag voro 1—3 §§ så lydande:

1 §.

Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer, äger förordna, att fartyg, som ankommer till riket från krigförande eller ockuperat land, skall avvisas.

Beslut om avvisning skall meddelas så snart ske kan. Om särskilda skäl äro därtill, må föreskrivas, att med verkställighet av beslutet skall anstå tills vidare.

2 §.

Fartyg, som efter utgången av augusti 1939 ankommit till riket från krigförande eller ockuperat land, jämte tillbehör må enligt Konungens förordnande tagas i beslag för att återföras till det land där det hör hemma, såframt

Ang. behandlingen av fartyg från krigförande land m. m. (Forts.)

för det civila livet i hemlandet kan anses vara av betydelse att fartyget återföres dit.

3 §.

Har fartyg tagits i beslag enligt 2 § och göres sannolikt att genom beslaget intrång sker i enskild rätt, skall skälig ersättning utgå av allmänna medel, dock ej där beslut varigenom fartyget avvisats är gällande.

Anspråk på ersättning skall inom sex månader från det fartyget togs i beslag framställas hos den i 5 § omförmälda nämnden, vid äventyr att rätten till ersättning eljest går förlorad.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte antaga det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget.

Herr **Linderot:** Herr talman! Det är inte någon tacksam uppgift jag har påtagit mig, då jag har begärt ordet i denna fråga. Dels är timmen redan sen, och dels befinner jag mig i den högst olycksaliga positionen, att jag tänker yrka på en ändring i den föreslagna lagen, trots att ingen motion föreligger och att i utskottet ingen som helst avvikelse har föreslagits från den kungl. propositionen i ärendet. Då kan det ju synas, som om det vore bortkastad möda att söka åstadkomma någon som helst förändring, men jag skall, herr talman, söka att så kort det är mig möjligt ange några skäl, varför jag vill att tre ord skola strykas i 3 § i den här föreslagna lagen.

Lagen är ju en speciallagstiftning, som har tillkommit på grund av exceptionella omständigheter, och departementschefen har ju själv angivit bland annat utrikespolitiska skäl såsom varande synnerligen vägande för speciallagstiftningen i fråga. Jag vill emellertid inte gå in på någonting av dessa rent politiska förhållanden, som ha föranlett lagförslaget. Jag skall inte diskutera den fråga, som kanske står främst i förgrunden, om man skall se på den politiska sidan av saken, nämligen frågan om de baltiska flyktingarnas här i landet föregivna äganderätt till fartygen o. s. v. Jag tror att departementschefen genom framläggandet av detta lagförslag har gjort sitt allra bästa för att söka tillfredsställande lösa en genom krigsförhållandena framkallad situation, där utrikespolitiska irritationer skulle kunna förekomma, därest icke från regeringens sida lämpligt förslag till lösning framlades. Det handlar ju nämligen kort och gott om mellan 600 och 700 i huvudsak smärre fartyg, i vilka baltiska flyktingar ha tagit sig över Östersjön hit till Sverige och vilka fartyg Sovjetunionens regering sedan, med hänvisning till tidigare nationalisering och med hänvisning till nödvändigheten av återuppbyggnad i Balticum, gjort anspråk på att återbekomma från Sverige. För att lösa denna fråga har nu detta lagförslag framlagts, och jag skall inte göra några invändningar mot regeringens sätt att söka klara ut problemet. Jag skall begränsa mig till att ta upp en sida av saken, nämligen frågan om ersättning till de enskilda personer, som här i landet göra anspråk på att få ersättning för av svenska staten beslagtagna båtar, till vilka de förmena sig ha enskild rätt.

Denna fråga löses av Kungl. Maj:t och utskottet, som ju enhälligt förordar Kungl. Maj:ts förslag, på så sätt, att man i 3 § i det föreliggande lagförslaget stadgar: »Har fartyg tagits i beslag enligt 2 § och göres sannolikt att genom beslaget intrång sker i enskild rätt, skall skälig ersättning utgå av allmänna medel.» Utskottet har, så vitt jag förstår, gått ett steg längre och i sin motivering sagt ifrån, att även kostnader för *ansökan* om dylik ersättning skola återfås av allmänna medel. Det är således på ett ganska generöst sätt som förekommande parter med dylika ersättningsanspråk här ha blivit behandlade.

Ang. behandlingen av fartyg från krigförande land m. m. (Forts.)

Mitt ärende här är att begära, att denna formulering att ersättning skall utgå, då det »göres sannolikt» att enskild rätt föreligger till det fartyg, som beslagtagits, skall ändras, så att det i stället skall krävas, att det företes bevisning för den enskilda äganderätt, i vilken intrång har gjorts av svenska staten. Varför har man här ifrån Kungl. Maj:ts och utskottets sida skrivit, att de som göra sannolikt, att de ha enskild rätt, skola utfå ersättning? Jo, det har klart framgått av herr justitieministerns motivering för propositionen, till vilken utskottet ju anslutit sig. Man förklarar nämligen, att krigsförhållandena, som voro rådande, då propositionen utarbetades, i åtskilliga fall gjorde det praktiskt taget omöjligt för vederbörande förmenta rättsinnehavare att bevisa sin påstådda rätt till fartygen. Östersjön var då krigsskådeplats, striderna rasade, och dessa flyktingar hade drivit i land på Sveriges kust, avskurna från möjligheter att med dokument eller andra laga bevis göra sin rätt gällande. Jag förstår, att herr justitieministern i en dylik situation har velat visa sig generös. Men nu har situationen sedan dess radikalt förändrats. Kriget har praktiskt taget avslutats, och det torde icke föreligga samma svårigheter som tidigare för dem, som anse sig ha enskild rätt i fartygen, att bevisa, huruvida de verkligen ha denna rätt. När situationen så i grund har förändrats, undrar jag, om riksdagen verkligen bör bibehålla denna passus i den föreslagna lagen. Kammarens jurister kunna säkerligen intyga, att det i varje fall är något mycket ovanligt, att man är beredd att av statsmedel gottgöra personer för påstått intrång i enskild rätt utan att vederbörande behöva bevisa att något dylikt intrång i enskild rätt verkligen skett.

Bestämmelsen att det blott behöver »göras sannolikt» att enskild rätt föreligger är mycket svävande. Jag vill inte säga något ont om alla de baltiska flyktingarna, och vad jag nu anför får absolut inte fattas på det sättet. Det finns emellertid bland dem enligt min mening icke önskvärda element, vilka jag tidigare här i kammaren betecknat såsom fascistiska. Jag drar emellertid inte in den frågan i diskussionen, utan håller mig bara till den ekonomiska sidan av saken. Det kan utan tvivel vara frestande för flyktingar att tillsammans med en eller två personer gå upp till den särskilda nämnd, som föreslås skola tillsättas för att avgöra dessa ersättningsfrågor, och av nämnden kräva 10 000 eller 20 000 kronor i ersättning för en båt, till vilken vederbörande »göra sannolikt» att de ha enskild rätt.

Jag upprepar, att jag härmed inte vill säga något ont om samtliga baltiska flyktingar, men nog ligger det väl nära till hands att tro, att åtskilliga tvivelaktiga anspråk på ersättning av svenska statens medel för dessa båtar kunna komma att föreläggas den föreslagna nämnden. Bör riksdagen under sådana förhållanden verkligen fastställa en lagtext, som i själva verket lägger i nämndens händer att godtyckligt avgöra, om den i det ena eller andra fallet vill anse, att vederbörande flyktingar gjort sin rätt »sannolik», och att utbetala belopp upp till en övre gräns av en miljon kronor för sådana kanske synnerligen tvivelaktiga och i vissa fall säkerligen felaktiga anspråk? Med den omvälvning, som skett för dessa mäninskor, och de komplicerade förhållanden, under vilka de kommit hit, är det kanske oftast så, att de överhuvud taget inte veta, vem som egentligen äger den båt, med vilken de tagit sig över till Sverige. En dylik flykting behöver då inte alls vara en synnerligen karaktärslös eller moraliskt undermålig människa för att resonera på det sättet, att om han av svenska staten kan utfå ersättning för fartyget, kan han fondera pengarna, till dess att han kommer hem igen och får tag i den som han stal båten från, när han en gång gav sig i väg.

Justitieministern förutsätter ju också i sitt förslag, att åtskilliga helt enkelt ha, såsom det där heter, tillgripit båtarna. Ju ärligare vederbörande är,

Ang. behandlingen av fartyg från krigförande land m. m. (Forts.)

om jag så får uttrycka mig, desto mer energisk kommer han att vara i sina försök att få ersättning av svenska staten i avsikt att någon gång gottgöra fartygets ägare för att han tillgripit båten. Men böra vi nu verkligen, såsom här föreslås, lagfästa ett dylikt kaotiskt förhållande? Vore det inte bättre, att man på grund av den radikalt förändrade situationen krävde bevisning för att enskild rätt till fartygen i fråga verkligen föreligger?

Jag har, herr talman, med dessa ord velat motivera det ändringsförslag, som jag nu avser att framställa. Jag föreslår helt enkelt att orden »göres sannolikt att» i 3 § på s. 27 i utskottets utlåtande strykas, så att paragrafen i stället får följande lydelse: »Har fartyg tagits i beslag enligt § 2 och sker genom beslaget intrång i enskild rätt, skall skälig ersättning utgå» o. s. v. Då bringas paragrafen à jour med de förhållanden, som råda i dag. Den utformades på sin tid med hänsyn till då rådande förhållanden. Om vi nu stryka orden »göres sannolikt att», blir lagen à jour med dagens förhållanden som, så vitt jag förstår, göra det möjligt för varje enskild båtägare, som har fått sitt fartyg med i den baltiska flyktingflottan, att anskaffa bevisning för att han verkligen har enskild rätt till båten i fråga. I så fall kan han ju också genom denna lag erhålla skälig ersättning av svenska staten.

Det vore enligt min uppfattning fördelaktigt även för regeringen, om en dylik förändring i lagen kunde göras så här i grevens tid. Det rör sig nämligen här inte bara om baltiska fartyg, ty lagen är generell, utan även om tyska, norska och danska fartyg och överhuvud taget om fartyg, som ha kommit hit under dessa upprörda tider, eller som kunna komma hit. Det kan ju tänkas att åtskilliga fartyg kunna komma hit till Sverige även från Tyskland under nuvarande förhållanden. Med denna tänjbara formulering, att vederbörande bara behöva göra sannolikt, att de äga båten, komma vi kanske att av svenska statens medel behöva betala ut pengar till nazistiska element, som kanhända icke alls äga de fartyg, med vilka de kommit över hit, utan stulit dem, men som sedan inför nämnden på ett eller annat sätt försöka göra sannolikt att de äga fartygen. Jag tycker därför att konsekvenserna av denna tänjbara formulering äro otrevliga också för regeringen, särskilt för den händelse regeringen sedermera skall återkräva de utlägg, som här ha gjorts.

Det kanske kan invändas, att det inte ännu har blivit fråga om beslag och återlämnande till annan makt av andra fartyg än de baltiska båtarna. Men det är ju ingenting som hindrar, att en dylik situation kan uppstå. Alldeles oavsett om det uppkommer några nya komplikationer, föreligger ju det förhållandet, att de baltiska fartygen skola återlämnas till Sovjetunionen och att svenska staten skall betala ersättning till vissa enskilda rättsinnehavare. Så vitt jag förstår, kommer väl svenska staten vid lämpligt tillfälle att kräva Sovjetunionen på dessa pengar. Jag har inte kunnat utläsa något därom i handlingarna, men herr justitieministern kanske kan ge oss en upplysning om hur det ligger till härvidlag. Har då betalning skett på så lösa grunder, som möjliggöras genom den här föreslagna lagtexten, kan det bli rätt otrevligt att från svenska statens sida söka göra rättsanspråk gällande gentemot Sovjetunionen.

Jag upprepar, herr talman, att jag här inte yttrat mig om den politiska sidan av den föreslagna lagen. Jag har bara velat söka få till stånd den av mig föreslagna förändringen, som rör de rent ekonomiska förhållandena, som avhandlas i 3 §.

Jag ber, herr talman, att få yrka, att texten i 3 § måtte ändras på sätt jag tidigare redogjort för.

Herr statsrådet **Bergquist:** Herr talman! Jag har ingen anledning att ingå på orsakerna till denna lagstiftning och de grunder, på vilka den vilar. Jag vill

Ang. behandlingen av fartyg från krigförande land m. m. (Forts.)
endast i anledning av herr Linderots anförande säga några ord om den fråga, som han berörde.

Då det gällt att utforma denna lagstiftning, har man ställts inför kanske mer ömtåliga avvägningsproblem än som är vanligt. Man har velat på ett enkelt sätt lösa den ytterst svårlösta frågan om förfoganderätten till dessa fartyg. Skulle man ha gått de vanliga vägarna och låtit domstol pröva detta, hade vi fått en mängd svårgenomförbara och säkerligen lång tid dragande rättegångar. Nu har man ordnat det så, att Kungl. Maj:t enligt lagen får rätt att förfoga över dessa fartyg och sedan närmare bestämma, hur de skola användas. Men när vi tillgripit denna, jag kan säga enkla utväg för att lösa den svåra frågan om förfoganderätten över fartygen, ha vi samtidigt icke velat släppa de gamla rättsprinciper, på vilka vår lagstiftning bygger, utan ha velat hävda, att de personer, som äga enskild rätt till dessa fartyg, skola kunna få ersättning för den förlust, som drabbat dem genom att staten tar fartygen i beslag.

Herr Linderot har här kritiserat bestämmelsen om efter vilka grunder ersättning skall utgå. Det föreslås, att om vederbörande gör sannolikt att genom beslaget intrång sker i enskild rätt, skall skälig ersättning utgå. Herr Linderot gör gällande, att detta innebär, att man egentligen på vilka grunder som helst kan komma och begära och även få ersättning sig tilldömd. Att vi ha stadgat, att det blott behöver göras sannolikt att enskild rätt föreligger, innebär emellertid icke att nämnden på lösa grunder skall utdöma ersättning. Jag har funnit det omöjligt att i dessa fall kräva full juridisk bevisning, vilket skulle erfordras, om saken skulle gå till domstol. Såsom alla veta, har ju hitförandet av fartygen ofta skett i sådan hast och under sådana omständigheter, att det praktiskt taget är omöjligt för dem, som verkligen äro ägare till fartygen, att här kunna förebringa full bevisning för sin äganderätt. Jag har därför ansett, att det skulle vara att gå för långt att kräva fullständig juridisk bevisning, som skulle vara bindande inför domstol, och jag har därför föreslagit en något lindrigare bestämmelse, nämligen att det räcker, att vederbörande gör sannolikt, att han är ägare till fartyget i fråga. Men stadgandet, att det skall räcka med att vederbörande »gör sannolikt», innebär icke, att den nämnd, som har att pröva dessa frågor, skall godtaga vad som helst. Man kan självfallet inte med någon utsikt till framgång komma till nämnden med enbart ett påstående, att »detta fartyg är mitt». Man kan enligt min uppfattning inte bara förete ett intyg från ett par personer, att ett fartyg tillhör den ene eller den andre. Om nämnden har anledning att ställa sig tveksam beträffande den bevisning, som förebringas inför nämnden, skall nämnden låta ärendet gå till domstol i det hänseendet, att nämnden skall låta höra de intygsgivare eller vittnen, som sökanden åberopar, inför domstol. Det måste vara en strävan från nämnden att försöka få en så fullständig utredning som möjligt i varje särskilt fall. Den omständigheten, att man således släppt kravet på fullständig juridisk bevisning, innebär icke, att man lämnar allt åt godtycket, utan det innebär att man kräver ett något mindre mått av bevisning än vad den fullständiga juridiska bevisningen skulle innebära.

Nu säger herr Linderot att det har inträffat åtskilligt sedan denna proposition lades fram, och redan på den grunden skulle det finnas skäl att skärpa bestämmelsen därhän, att man stadgade, att det skulle styrkas att vederbörande hade rätt till fartyget. Jag kan emellertid inte se att någonting har inträffat, som ställer just denna sak i ett ändrat läge. Vad som har hänt under de sista dagarna gör det säkerligen inte på något sätt lättare för de baltiska flyktingarna att styrka sin eventuella rätt till fartygen. De svårigheter, som förelegat för dem tidigare, föreligga allt fortfarande och komma säkerligen att

Ang. behandlingen av fartyg från krigförande land m. m. (Forts.)

föreligga även vid den tidpunkt, då ersättningsfrågan skall tagas upp till prövning.

Jag anser att när man gör ett intrång sådant som detta i enskild persons rätt, skall man också se till, att man inte går längre än vad som är nödvändigt och att man inte kränker enskild rätt längre än vad som oundgängligen erfordras för att nå syftemålet.

Jag anser att den utformning, som lagstiftningen fått i propositionen, är sådan, att den även motsvarar skäliga anspråk i detta hänseende.

Herr **Linderot:** Herr talman! Jag går ju i mitt krav inte alls så långt som herr justitieministern. Herr justitieministern säger, att man inte skall kränka enskild rätt »mer än som är oundgängligen nödvändigt». Jag har för min del sagt, att man inte skall kränka enskild rätt alls. Jag har bara föreslagit att man inte skall skriva en lag, varigenom man ger folk pengar, som inte ha någon enskild rätt eller där det enligt min synpunkt kan anses sannolikt att de inte ha det. Därför måste jag inkassera herr justitieministerns uppfattning om vad som här alltså faktiskt kommer att ske såsom ett starkt understrykande av att denna fråga bör handläggas just på det sätt, som jag här har sökt ge uttryck åt. Och jag skulle vara fullkomligt nöjd, om mitt förslag bifölles, som säger, att sker genom beslag intrång i enskild rätt, så skall skälig ersättning också utgå.

Jag tror inte att det är omöjligt att i nuvarande situation skaffa bevisning, om man verkligen har äganderätt till ett fartyg, med vilket man kommit hit till Sverige från Balticum. Jag anser inte att krigets avslutande skulle vara en betydelselös faktor i det fallet. Jag påstår inte att det redan i dag är möjligt att fritt fara över Östersjön för att eventuellt inhämta sådan bevisning, som här skulle behövas, men jag förmodar att svenska regeringen inom relativt kort tid skall ha fullständigt obeskurna diplomatiska och konsulära möjligheter att göra sig underrättad om huruvida bevisning kan finnas i Balticum för några enskilda personers rättsanspråk och ersättningsanspråk gent emot svenska staten.

Jag vill för min del gärna erkänna det skickliga sätt, på vilket herr justitieministern sökt lösa denna fråga. Ty den är komplicerad. Jag vill alltså på intet sätt att mitt ändringsförslag skall betraktas som något underkännande av den skicklighet, varmed herr justitieministern verkligen har sökt lösa ärendet. Men den ändrade situationen tycker jag ändock inte att herr justitieministern borde bestrida. Jag tror att situationen verkligen har ändrats. Jag anser att kränkning av enskild rätt skall skäligt ersättas, om beslag sker. Men där denna enskilda rätt inte kan på vanligt sätt styrkas under nuvarande situation, där borde icke svenska statens medel användas till utbetalande av ersättningar, som i vissa fall kanske helt oberättigat gå till understöd åt främmande element, som den svenska regeringen inte har det ringaste intresse av att ge pekuniära understöd för deras verksamhet i Sverige.

Jag vidhåller alltså, herr talman, mitt yrkande.

Herr statsrådet **Bergquist:** Herr talman! Jag vill i anledning av herr Linderots senaste anförande endast säga, att då jag talade om kränkning av enskild rätt, så menade jag därmed att enskild rätt kränkes genom att vederbörande berövas rätten att förfoga över ett fartyg, till vilket han har äganderätt. Det är denna kränkning av hans rätt som skall ersättas.

Herr **Branting:** Herr talman! Det skulle vara intressant att i detta sammanhang få höra herr justitieministerns uppfattning rörande huruvida själva inne-

Ang. behandlingen av fartyg från krigförande land m. m. (Forts.)

havet av ett omtvistat fartyg är en omständighet, som i och för sig gör det »sannolikt» att innehavaren är ägare.

Herr statsrådet **Bergquist:** På herr Brantings fråga har jag egentligen givit svar redan i propositionen. Jag anser att själva innehavet i och för sig icke kan utgöra bevis för att vederbörande har rätt till ett fartyg. Det har ju tvärtom framhållits i propositionen, att i många fall har man anledning att räkna med att vederbörande tillgripit fartyg utan att ha rätt till det. Innehavet är alltså enligt min mening inte något bevis för att vederbörande har enskild rätt till fartyget i fråga.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder endast yrkats, av herr *Linderot,* att vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt skulle bifallas med den ändring i det av utskottet tillstyrkta lagförslaget, att de i 3 § första stycket förekommande orden »göres sannolikt att genom beslaget intrång sker» utbytes mot »sker genom beslaget intrång».

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan oförändrad samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om försäkring för olycksfall i arbete; och

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om ändring i hyreslagens bestämmelser ang. fardag.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckt motion angående viss ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft en inom första kammaren väckt motion, nr 43, av herrar *Hansson* och *Elowsson, Nils.*

I motionen hade anförts, bland annat, att från byggmästarhåll uttalats önskemål om att fardagen den 1 april skulle flyttas till den 2 maj eller, om den dagen vore helgdag, till den därpå följande vardagen. Härigenom skulle vinnas, att april månad, som vore den i torkningsavseende värdefullaste vårmånaden i södra Sverige, kunde utnyttjas på ett långt förmånligare sätt än mars månad, och vinsten härav betraktades av sakkunskapen som mycket betydelsefull. Under hänvisning till vad sålunda anförts hade motionärerna yrkat, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande ändring av hyreslagen i det i motionen angivna syftet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herr *Nils Elowsson,* som dock ej antytt sin mening.

Herr **Elowsson, Nils:** Herr talman! Vid behandlingen av denna motion har utskottet avgivit ett utlåtande, som föranlett mig att till detsamma foga en

Om ändring i hyreslagens bestämmelser ang. fardag. (Forts.)

reservation. Denna reservation har tillkommit därför att jag anser att den behandling, som utskottet givit motionen, vittnar om att utskottet inte riktigt har insett vart denna motion egentligen syftar. Avsikten med den har varit att försöka få en ändring i en sedvänja, som i en hel mängd avseenden har visat sig vara till förfång. Men som alltid, när man skall försöka bryta en vana eller en tradition, stöter man på motstånd.

Det man vill vinna med motionen är att de hus, som uppföras under vintermånaderna — vilket väl närmast förekommer i de sydliga delarna av landet — skulle få längre tid att torka och följaktligen bli mer beboeliga innan hyresgästerna skola flytta in. Detta skulle ske om man i stället för att endast ha mars månad för denna uttorkning också kunde få april månad. Mot detta invändes nu bl. a. att 1 april inte är en så vanlig fardag som 1 oktober. Man vill också göra gällande att detta uteslutande skulle vara ett intresse för södra Sveriges byggnadsverksamhet, vilket det emellertid icke är.

Det förhåller sig på det sättet, att ingenting finns som hindrar att man också genomför en förändring av fardagen på hösten från 1 oktober till 1 november. Det är nämligen som bekant mycket vanligt inte bara i de sydliga delarna av landet utan i landet överhuvud taget, att de lägenheter, som skulle göras färdiga på sommaren, inte bli färdiga förrän på hösten och ofta inte hinna bli fullt iordningställda till den 1 oktober. Byggnadssäsongen är nämligen mycket kort i åtminstone vissa delar av landet på grund av kylan på våren och det blir därför ofta så, att folk den 1 oktober får flytta in i icke fullt färdiga lägenheter och sedan finna sig i att de iordningställas under den tid man bor där.

Om man vidtoge den ändringen, att man flyttade båda fardagarna, skulle detta säkerligen vara till gagn för folket över hela landet. Nu har man inte velat göra detta, och man har anfört en hel del invändningar mot en sådan anordning. En av invändningarna går ut på att det dock icke är i lag fastställt, när den ena eller den andra skall byta lägenhet, utan det kan vem som helst göra när vederbörande blir överens om att göra det. Det ha heller inte motionärerna förbisett. Men när det gäller en sådan förändring som denna är det alldeles uppenbart, att om man inte får en officiell prägel över det hela, så blir det inte heller någon sådan förändring till det bättre, som man här ovillkorligen skulle kunna uppnå.

Jag skall emellertid, herr talman, nu inte upptaga tiden längre med att närmare utveckla denna sak. Det är nog inte alldeles uteslutet att den kommer på tal igen. Jag skall nöja mig med att framställa ett yrkande om bifall till motionen.

Herr **Norman:** Herr talman! Utskottet har nog funnit att syftet med denna motion kan vara ganska gott. Men frågan är om man kan nå detta syfte genom den begränsade utredning, som motionen påyrkar, om en förflyttning av fardagarna.

Det huvudsakliga skälet till att utskottet inte har kunnat tillstyrka en utredning är att frågan om fardagarna ganska nyligen varit föremål för överväganden av särskilda sakkunniga. Det redovisas i utlåtandet, att byggnadsindustrisakkunniga ha övervägt denna fråga från olika synpunkter, och att hyreslagstiftningskommittén, vars betänkande resulterade i ett lagförslag och ett beslut av riksdagen år 1939, också har övervägt spörsmålet. Det är sålunda ganska kort tid sedan denna fråga övervägdes av sakkunniga, och utskottet har därför funnit att man genom en ny utredning knappast kan få fram något nytt material för att komma till någon annan slutsats än man kom till vid den senaste lagstiftningen på området.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets utlåtande.

Om ändring i hyreslagens bestämmelser ang. fardag. (Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av väckt motion angående översyn av lagen om medling i arbetstvister, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag, m. m.; och

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om fartyg, som ankommit från krigförande eller ockuperat land.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 214, att utskottets hemställanden i utlåtande nr 28 samt, i fråga om förslaget nr 215, att utskottets hemställan i utlåtande nr 29 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 231, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställanden i betänkande nr 36 bifölles även av andra kammaren.

Interpellation ang. utlämning av bilgummi från arméns förråd.

Herr **Johansson, Henry,** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med stor tillfredsställelse har landets invånare mottagit det budskap som herr statsrådet och chefen för kungl. försvarsdepartementet utfärdat att det redan nu vid krigets slut i Europa föreligger en utarbetad plan över försvarsberedskapens avveckling. Det har mottagits med utomordentlig tillfredsställelse detta, att landets i beredskap utkallade, i flertalet fall mest oumbärliga arbetskraft snarast får återvända till sina ordinarie arbetsuppgifter i samhället.

Samtidigt vittnar det sålunda avgivna löftet om att de mest överhängande farorna i militärt avseende äro på väg att avlägsnas. När så faktiskt är förhållandet anmäler sig som mest angeläget efter beredskapens hemsändande att få åter i normala gängor vårt inhemska transport- och trafikväsende. Det är allmänt bekant att vår busslinjetrafik både i stad och på landsbygd sedan år tillbaka är kraftigt inskränkt. Härigenom har landsbygden kommit i en än värre isolering än vad som annars hade varit nödvändigt i vårt tekniskt så fulländade liv. Av ännu större betydelse är att vårt kommersiella transportbehov snarast möjligt tillgodoses.

En möjlighet härtill torde föreligga, om regeringen vore villig att av arméns innehav av begagnat och nytt i reserv liggande bilgummi överlåta så stor del därav till de i det förestående berörda trafik- och transportområdena att framför allt våra lastbilar och då i första hand de som äro avsedda för

Interpellation ang. utlämning av bilgummi från arméns förråd. (Forts.)
mjölk- och slaktdjurstransporter snarast kunde komma i gång samt därnäst såsom synnerligen angeläget vår busstrafik på landsbygden.

Med stöd av det anförda anhåller jag om första kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framföra följande interpellation.

Anser herr statsrådet det vara möjligt att av arméns förråd av bilgummi avdela så stor del att möjlighet beredes vår lastbils- och busstrafik att i hjälplig omfattning snarast komma i gång?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.10 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.